



วิเคราะห์คติความเชื่อเชิงปรัชญาในประเพณีการเลี้ยงผีตอง

ANALYSIS ON THE PHILOSOPHICAL BELIEF IN

“PHEE DONG” TRADITION

PASITTHIDETH CHALEUNSOUK

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑



วิเคราะห์คติความเชื่อเชิงปรัชญาในประเพณีการเลี้ยงผีตอง

PASITTHIDETH CHALEUNSOUK

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



ANALYSIS ON THE PHILOSOPHICAL BELIEF IN
“PHEE DONG” TRADITION

PASITTHIDETH CHALEUNSOUK

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Philosophy)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “วิเคราะห์คติความเชื่อเชิงปรัชญาในประเพณีการเลี้ยงผีตอง” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา

(พระมหากษัตริย์ บรมครู, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบบัณฑิตวิทยาลัย

(ผศ. ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง)

ประธานกรรมการ

(ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์)

กรรมการ

(ดร.วิโรจน์ วิชัย)

กรรมการ

(ผศ. ดร.พูนชัย ปันนิยะ)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมบัณฑิตวิทยาลัย

ดร.วิโรจน์ วิชัย

ประธานกรรมการ

ผศ. ดร.พูนชัย ปันนิยะ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(PASITTHIDETH CHALEUNSOUK)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : วิเคราะห์คติความเชื่อเชิงปรัชญาในประเพณีการเลี้ยงผีตอง

ผู้วิจัย : PASITTHIDETH CHALEUNSOUK

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ดร.วิโรจน์ วิชัย, ป.ธ.๓, พธ.บ.(ปรัชญา), พธ.ม. (พระพุทธศาสนา),
พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

: ผศ. ดร.พูนชัย ปันธิยะ, พธ.บ. (ศาสนา), ศศ.ม. (ปรัชญา),
Ph.D. (Buddhist Studies)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ (๑) เพื่อศึกษาประเพณีการเลี้ยงผีตอง (๒) เพื่อศึกษาคติความเชื่อในประเพณีการเลี้ยงผีตอง (๓) เพื่อวิเคราะห์คติความเชื่อเชิงปรัชญาในประเพณีการเลี้ยงผีตองที่มีต่อชาวเมืองเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร

พบว่า ๑) ประเพณีการเลี้ยงผีตองของคนเชียงใหม่มีปรากฏอยู่ทั้งในเอกสารโบราณและมุขปาฐะของชาวบ้าน ผีตองเป็นยักษ์ชอบกินเนื้อคน วันหนึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จมากับสาวก ยักษ์ก็จะจับพระพุทธเจ้ากิน แต่ท่านทรงแสดงอภินิหารีย์ ทรมาน แม่เมตดาทำให้ยักษ์กลัวเกรง และยอมรับศีลห้า แต่ด้วยวิสัยยักษ์ ผีตองขอเปลี่ยนจากการกินคนเป็นกินควายแทน จึงเป็นที่มาของประเพณีเลี้ยงผีตอง ๒) ด้านคติความเชื่อในประเพณีการเลี้ยงผีตอง พบว่า การเลี้ยงผีตองช่วยให้ชาวบ้านในเขตหรือบริเวณนั้นอยู่เย็นเป็นสุข ด้วยความเชื่อว่ายักษ์สองผิวเมียจะได้ปกป้องรักษาประชาชนให้ปลอดภัยจากการไปหาของป่า และทำให้ฟ้าฝนก็ตกตามฤดูกาล ถ้าปีไหนไม่เลี้ยงผีตอง จะทำให้เกิดภัยพิบัติ เช่น โรคระบาดและการเกิดทุกข์ภัยต่างๆ จึงมีประเพณีการเลี้ยงผีตองสืบมา ๓) ในด้านการวิเคราะห์คติความเชื่อเชิงปรัชญาในประเพณีการเลี้ยงผีตองที่มีต่อชาวเชียงใหม่ พบว่า พิธีเลี้ยงผีตอง สะท้อนถึงการประสานทางวัฒนธรรมระหว่างคติความเชื่อดั้งเดิมกับพุทธศาสนา ระหว่างกลุ่มชนพื้นเมืองกับกลุ่มชนที่เข้ามาอยู่ใหม่ จนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของชาวเมืองเชียงใหม่มาแต่โบราณ ซึ่งทุกปีชาวบ้านยังทำการเลี้ยงจนถึงปัจจุบัน

Thesis Title : Analysis on the Philosophical Belief in “Phee Dong” Tradition

Researcher : Pasitthideth Chaleunsouk

Degree : Master of Arts (Philosophy)

Thesis Supervisory Committee

: Dr. Viroj Vichai, Pali III, B.A. (Philosophy), M.A. (Buddhist Studies),
Ph.D. (Buddhist Studies)

: Asst. Prof. Dr. Phoonchai Punthiya, B.A. (Religions),
M.A. (Philosophy), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : March 20, 2019

Abstract

This research is of three objectives: 1) to study the tradition of Phee Dong ritual tradition, 2) to study the beliefs in the tradition of Phee Dong ritual, 3) to analyze the philosophical beliefs in the tradition of Phee Dong ritual which has been effected to Chiang Mai people. It is the documentary research. The results were found that :

1) The tradition of Phee Dong ritual of Chiang Mai people has appeared in both ancient manuscripts and the oral folk stories of villagers. “Phee Dong” or the Guardian Spirit is a devil demon who likes to eat human. One day, the Lord Buddha came with his disciples. The devil demon will eat the Buddha, but the Buddha shows the miracle power to tame him with his compassion. That causes the fear of the demon bringing him to observe the five precepts. But with demon’s habit, then, the demon would like to eat only a buffalo a year instead of human eating. This is the origin of the Phee Dong ritual tradition. 2) On the beliefs in the tradition of Phee Dong ritual ceremony, the demon ritual ceremony is the moral support to the villagers in this area to feel happy. This ceremony of Demon sacrifice is together with the belief that two demons will protect the people from danger in the forest. They will offer the wettest in the rainy season. If people do not annually perform the

Phee Dong ritual ceremony, they will cause many disasters such as plague and various disasters suffering. Therefore, the Phee Dong ritual ceremony should be every year performed. 3) On the analysis on the philosophical beliefs in the tradition of Phee Dong ritual that effected to Chiang Mai people, it was found that; this is relecting the cultural coordination between traditional beliefs and Buddhism and between the native groups and the newcomer group. The mentioned cultural coordination is becoming a tradition of Chiang Mai people since ancient times. Until now, the native villagers have to perform this ritual in every year.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความกรุณาจาก ดร.วิโรจน์ วิชัย และ ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ ที่กรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ คำปรึกษาและตรวจทานแก้ไข ข้อความสำนวนภาษาด้วยความเมตตาจนวิทยานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์ผู้วิจัยจึงขอขอบคุณเป็นอย่างสูง ณ ที่นี้

ขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่ทุกท่าน ที่ได้กรุณาตรวจรูปแบบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ พร้อมกับแนะนำเพิ่มเติม ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่และบุคลากรห้องสมุดวิทยาเขตเชียงใหม่ ที่ได้เอื้อเฟื้อ วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำรา และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้อนุเคราะห์ด้วยดีมาตลอด ในการค้นคว้าข้อมูลอันเป็นประโยชน์

ขอขอบคุณ เพื่อนๆ นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตทุกคน ที่ได้ให้ขวัญและกำลังใจ อีกทั้งเป็นแรงบันดาลใจให้งานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณ ดร. วิโรจน์ วิชัย (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก) ที่ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือให้คำปรึกษาเป็นแบบอย่างที่ดีให้ความมุ่งมั่นให้พลังใจ ผู้เขียนขอโน้มบงกชานุพระรัตนตรัยบูชาบิดามารดาผู้ให้กำเนิด และครูบาอาจารย์ทุกท่านที่เคยให้การอบรมสั่งสอนมาทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสได้รับการศึกษามาจนทุกวันนี้

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิทยานิพนธ์เล่มนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและการวิจัย และจะช่วยเป็นฐานข้อมูลสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติของสังคมไทยต่อการสร้างเครื่องรางในสังคมไทยมากยิ่งขึ้น

PASITTHIDETH CHALEUNSOUK

๑๐ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ฅ
สารบัญ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๙
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ	๑๐
บทที่ ๒ ประเพณีการเลี้ยงผีตอง	๑๑
๒.๑ ความหมายของการเลี้ยงผีตอง	๑๑
๒.๒ ความเชื่อเรื่องการเลี้ยงผีตอง	๒๒
๒.๓ พิธีกรรมการเลี้ยงผีตอง	๒๗
๒.๔ จุดมุ่งหมายของความเชื่อการเลี้ยงผีตอง	๓๓
บทที่ ๓ คติความเชื่อเชิงปรัชญาในประเพณีการเลี้ยงผีตอง	๓๖
๓.๑ แนวคิดเชิงปรัชญาประวัติศาสตร์	๓๖
๓.๒ ประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ (ก่อน พ.ศ. ๑๘๓๙)	๓๙
๓.๓ แนวคิดคติความเชื่อฝ่ายบ้านเมือง	๔๙
๓.๔ แนวคิดคติความเชื่อด้านศาสนา	๕๓

๓.๕ แนวคิดคติความเชื่อด้านสังคม	๖๓
๓.๖ แนวคิดคติความเชื่อด้านปัจเจกบุคคล	๖๘
๓.๗ แนวคิดเชิงอภิปรัชญา	๗๐
๓.๘ แนวคิดทางจริยศาสตร์	๗๑
๓.๙ แนวคิดการผสมผสานความเชื่อเข้ากับพระพุทธศาสนา	๗๒
บทที่ ๔ วิเคราะห์คติความเชื่อเชิงปรัชญาการเลี้ยงฝัง	๗๘
๔.๑ วิเคราะห์เชิงอภิปรัชญา	๗๘
๔.๒ วิเคราะห์เชิงจริยศาสตร์	๘๒
๔.๓ วิเคราะห์การผสมผสานความเชื่อเข้ากับพระพุทธศาสนา	๘๗
๔.๔ วิเคราะห์วิธีการตีความใหม่จากพุทธปรัชญา	๘๙
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๙๕
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๕
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๙
บรรณานุกรม	๑๐๑
ภาคผนวก	๑๐๗
ภาคผนวก ก	๑๐๖
ประวัติผู้วิจัย	๑๑๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คำย่อ		พระสุตตันตปิฎก		ภาษา
		ชื่อคัมภีร์		
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย ปาฎีกาวรรค	(ภาษาไทย)
ช.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษยชาติมีการอยู่ร่วมกันย่อมมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เมื่อมีการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะใหญ่ ย่อมมีการเกิดปัญหาและความไม่ราบรื่น ในการดำเนินชีวิตบางโอกาสต้องพึ่งคน บางโอกาสอาจพึ่งสิ่งที่เป็นธรรมชาติ หรือบางโอกาสต้องพึ่งสิ่งที่เหนือธรรมชาติและต่อมามนุษย์ เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อผีสาร นางไม้ เทวดา มีการบูชา อ่อนวอน เพื่อให้เกิดความปลอดภัยการอ่อนวอนบูชา เจ้าป่าเจ้าเขา ซึ่งเชื่อกันว่า มีเทวดาอยู่ทั่วไป^๑ ที่จะช่วยในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณที่มีความเจริญทางด้านวิชาการน้อย ความเชื่อจึงเกิดจากการเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นการบันดาลให้เกิดขึ้นจากอำนาจของเทวดา พระเจ้า หรือภูตผีปีศาจ ดังนั้นเมื่อมีปรากฏการณ์ต่างๆ เกิดขึ้น เช่น ฝนตก พายุพัด ไฟป่า แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย และวาตภัย ล้วนเป็นสิ่งที่มิอาจอธิบายต่อชีวิตหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ ซึ่งยากที่จะป้องกันหรือแก้ไขได้ด้วยตัวเอง บางอย่างเป็นเหตุการณ์ที่อำนาจประโยชน์ แต่บางเหตุการณ์ก็เป็นอันตรายต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์จึงพยายามที่จะคิดหาวิธีการที่จะก่อให้เกิดผลในทางที่ดี และเกิดความสุขให้กับตนเอง เพื่อกระทำต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นพิธีกรรม หรือศาสนาเกิดขึ้น ได้สร้างสัญลักษณ์แทนสิ่งธรรมชาติหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อให้เป็นที่พึ่งที่คุ้มครองตนเองเรียกว่า “การเลี้ยงผีตอง” ความเชื่อดังกล่าวเพื่อเช่นสังเวท การเลี้ยงผีตอง ของชาวบ้านตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ หรือเรียกว่า การเลี้ยงตอง เป็นประจำทุกปี ในวัน

^๑ พระอริยานุวัตร เขมาจารีเถระ, *คติความเชื่อของชาวอีสาน*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๕.

ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๙ เหนือ^๒ โดยมีพิธีกรรมจะมีการทรงม้าขี่ หรือผู้ประกอบพิธีกรรมจะได้ัญเชิญผีดงในพิธี^๓

เล่าเรื่องตำนานสืบมาแต่ครั้งพุทธกาล ณ ดินแดนอันเป็นถิ่นฐานของชน "ชาวลัวะ" ตั้งอยู่ระหว่างริมฝั่งแม่น้ำแม่ระมิงค์หรือแม่น้ำปิงในปัจจุบัน มีชื่อเมืองว่า "บุรพนคร" และทางทิศตะวันตกของเมือง มีเทือกเขาหรือทิวดอย มีชื่อเรียกว่า "ดอยคำหรือสุวรรณบรรพต" อันเป็นอาณาเขตหากินและถิ่นที่อยู่อาศัยของยักษ์พ่อแม่ลูก ๓ คน โดยยักษ์ผู้พ่อมีนามว่า "ยักษ์จิกคำหรือปู่แสะ" ยักษ์แม่นั้นมีนามว่า "ยักษ์ตาเขียวหรือย่าแสะ" ส่วนยักษ์ลูกนั้นไม่ปรากฏนาม ยักษ์ทั้งสามตน นั้น ยังชีพด้วยการกินเนื้อสัตว์หรือเนื้อมนุษย์ ทำให้ทั้งมนุษย์และสัตว์อาศัยอยู่กันอย่างหวาดกลัว กลัวว่าจะต้องได้กลายเป็นอาหารโดนยักษ์จับกินสักวัน

ดังนั้น การบูชาจึงถือว่าเป็นหลักธรรมที่สำคัญอีกข้อหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา และเปนนมกสูงที่สุดอย่างหนึ่งในชีวิตของทุกคน^๔ ปู่แสะย่าแสะ เป็นชื่อของยักษ์สองผิวเมียซึ่งเชื่อกันว่าเป็นต้นเค้าบรรพบุรุษของชาวลัวะที่ได้ กลายมาเป็นผู้พิทักษ์รักษาเมืองเชียงใหม่ เรื่องราวปู่แสะย่าแสะมีเค้าโครงหลักที่สอดคล้องกับตำนาน พระเจ้าเลียบโลกซึ่งแพร่หลายในภูมิภาคล้านนา ว่าด้วยการเผชิญหน้าระหว่างพระพุทธเจ้ากับปู่แสะ ย่าแสะและลูกซึ่งเป็นยักษ์ดุร้าย ตามตำนานกล่าวว่าปู่แสะย่าแสะเป็น ฝ่ายพ่ายแพ้ต่อพระพุทธเจ้าและ หันมารับศีลห้าเลิกฆ่าสัตว์ตัดชีวิต การที่ปู่แสะย่าแสะเคยเป็นยักษ์มาก่อนจึงขออนุญาต ต่อพระพุทธเจ้าที่จะกินสัตว์ตามสัญชาตญาณยักษ์ ความเชื่อดังกล่าวนำมาสู่การฆ่าควายเพื่อเซ่น สักเวຍปู่แสะย่าแสะ ของชาวบ้าน ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “เลี้ยมดง”^๕ จากตำนานของเมืองเชียงใหม่ และตำนานวัดพระธาตุดอยคำเล่าว่าเมื่อสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ได้เสด็จมาพร้อมด้วยเหล่าอรหันต์สาวกได้ประทับยัง

^๒ เนื่องจากดินแดนล้านนาและบางท้องถิ่นทางตอนบนของภูมิภาคอุษาคเนย์ไปจนถึงทางตอนใต้ของจีนจะนับเดือนทางจันทรคติ, (เดือนอ้าย เดือนยี่ เดือนสาม), เร็วกว่าเดือนทางตอนล่าง ๒ เดือน ๙ เหนือ จึงอยู่ในช่วงราวเดือน ๗ ทางจันทรคติ,ซึ่งตกอยู่ในช่วงราวเดือนมิถุนายน, ผู้วิจัย.

^๓ ปัจจุบันคำอันเชิญนี้, ก็ยังใช้ในการประกอบพิธีกรรมอยู่, ทว่า ตัวบั้งสา อักขระบนใบลาน), สูญหายไป, เหลือเพียงฉบับที่คัดลอกใส่สมุดเก็บรักษาไว้ที่ตั้งข่าว, ผู้วิจัย.

^๔ พระมหาหมวด สุภกธมโม, “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพใน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑.

^๕ อาสา คำภา, **การเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมและคติความเชื่อการเลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะอารักเมืองเชียงใหม่**, (สถาบันไทยศึกษา: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๐๐.

สถานที่เมือง "บุรพนคร" เพื่อเผยแผ่ธรรม ทรงได้สดับรับฟังเรื่องราวอันเป็นทุกข์จากชาวบ้านถึงเรื่อง
ของยักษ์สามตนนี้ พระพุทธองค์จึงได้เสด็จไปยังดอยคำหรือสุวรรณบรรพต พร้อมด้วยเหล่าอรหันต์
สาวกเพื่อหวังจะแสดงพระธรรมเทศนาโปรดยักษ์ทั้งสามตน แต่เมื่อยักษ์ทั้งสามเห็นพระพุทธองค์
พร้อมด้วยเหล่าอรหันต์สาวก จึงหมายที่จะจับกินเป็นอาหารเสีย พระพุทธองค์ทรงทราบจึงได้ทำการ
แผ่เมตตาและแสดงพระธรรมเทศนาโปรดหมู่ยักษ์นั้นให้ละจากกิเลสเว้นจากการเบียดเบียนชีวิต เว้น
จากการลุ่มหลงจับมนุษย์และสัตว์เป็นอาหาร พร้อมกับให้พระอานนท์แสดงอภินิหารให้ประจักษ์แก่
ยักษ์พ่อแม่ลูกทั้งสามตน

เมื่อยักษ์ทั้งสามได้ประจักษ์ซึ่งอภินิหารและรับการแผ่เมตตาจากพระพุทธองค์ จึงต่างมีจิต
ลดมีจิตวิริฐิพร้อมกับพากันก้มลงกราบพระพุทธองค์และตั้งใจสดับรับฟังพระธรรมเทศนา ซาบซึ่งใน
รศพระธรรมจนเฒิวของยักษ์ทั้งสามหลุดหล่นหายไป จากนั้นพระองค์ก็ทรงตรัสกับยักษ์ทั้งสามตนว่า
"ท่านทั้งสามเป็นผู้ลุ่มหลง กระทำบาปกรรมเอาไว้มาก จากนี้ไปขอจงเร่งสร้างบุญสร้างกุศลเถิด"
จากนั้นพระพุทธองค์จึงให้ยักษ์ทั้งสามรับสมาทานศีล ๕ ไปปฏิบัติ ยักษ์ผู้เป็นลูกรับสมาทานศีล ๕ ได้
ส่วนยักษ์ผู้พ่อ "ยักษ์จิก้าหรือปุ้สะ" และยักษ์ผู้แม่ "ยักษ์ตาเขียวหรือย่าสะ" นั้น ไม่สามารถรับ
สมาทานศีล ๕ ได้ ยังคงขอร้องในการกินเนื้อมนุษย์ปีละ ๒ หน เพราะตัวเองเป็นยักษ์หากไม่กินเนื้อ
แล้วจะอยู่ได้อย่างไร พระพุทธองค์สดับเช่นนั้นก็ยังมิอนุญาตแม้ยักษ์พ่อแม่จะเปลี่ยนมาเป็นการขอกิน
เนื้อสัตว์แทนก็ได้ทรงอนุญาต

พระพุทธองค์ทรงกำหนดรู้ว่าจะมียักษ์เพียงตนเดียวที่จะสามารถปฏิบัติตามธรรมแห่งพระ
พุทธองค์ได้นั้นก็คือยักษ์ผู้ลูก ส่วนยักษ์พ่อและแม่ทั้งสองนั้น พระพุทธองค์ทรงให้ไปร้องขอจากเจ้า
เมืองผู้ครองนคร ซึ่งเจ้าเมืองผู้ครองนครยังมีจิตคิดเอ็นดู จึงให้อนุญาตกินเนื้อสัตว์ตามที่ร้องขอได้ แต่
มีข้อแม้ว่าจะต้องช่วยปกป้องรักษาพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าจะสิ้นแก่อายุชยไปแล้วดวงจิตที่ยังอยู่
จะต้องรักษาบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข และปกป้องรักษาพระพุทธศาสนาให้อยู่ครบถ้วนไปตลอด
๕,๐๐๐ ปี

แต่ถึงกระนั้นแม้อุเหมือนว่าจะสิ้นซึ่งฤทธิ์ของยักษ์แล้ว แต่ผู้คนก็ยังมิคลายความหวาดกลัว
ยังคงเกรงกลัวอิทธิฤทธิ์ของยักษ์อยู่และก็ยังหวังให้ยักษ์ทั้งสองช่วยปกป้องรักษาพระพุทธศาสนาและ
บ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข ในทุกๆปีจึงได้มีพิธีเช่นบวงสรวงดวงจิตของยักษ์สืบต่อเนื่องกันมา เรียกว่า

พิธี "เลี้ยงดง"หรือ"พิธีเลี้ยงดงปู่แสะย่าแสะ"^๖ จัดขึ้นบริเวณเชิงดอยคำของทุกๆปี ในวันขึ้น ๑๔ ค่ำและแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๙ เหนือของทางล้านนา หรือประมาณช่วงปลายเดือนพฤษภาคม และเดือนมิถุนายนความเชื่อเกี่ยวกับปู่แสะย่าแสะของชาวบ้านดูจะเน้นไปที่เรื่องปู่แสะย่าแสะเป็นผู้ให้น้ำ ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวบ้านที่เคยดำรงอยู่ในสังคมเกษตรความคาดหวังเกี่ยวกับอนาคตเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์และการพยากรณ์ ล้วนปรากฏอยู่ในปฏิบัติการของพิธีเลี้ยงดง ไม่ว่าจะเป็นทิศทางการตายของควาย การแก้วงพระขรรค์ ฝนที่ตกในพิธี หลายอย่างสะท้อนให้เห็นว่าการพยากรณ์อยู่ภายใต้โลกทัศน์มุมมองของชาวแม่เหียะเอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปู่แสะย่าแสะในสายตาชาวบ้านมีความเป็น ผี/สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของท้องถิ่นมากกว่าการเป็น อารักษ์ ผีเมือง/เจนบ้านเจนเมืองเชียงใหม่ นอกจากนี้ความเชื่อสำคัญชุดหนึ่งของชาวบ้านก็คือความ "เฮี้ยน" ของปู่แสะย่าแสะ เช่น การลงโทษผู้ที่มาลักเนื้อ ผู้ที่แอบมาลักตัดไม้ในดง หรือผู้ที่พูดจาลบหลู่ให้ถึงแก่ชีวิต สิ่งนี้ทำให้ปู่แสะย่าแสะและพิธี เลี้ยงดงในสายตาชาวบ้านเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ และมีความน่ากลัวไม่น้อยโดยที่เรื่องเล่าลักษณะนี้ยังคงปรากฏมีอยู่ตลอดและมีความเชื่อถ่ายทอดสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

งานวิจัยนี้ ต้องการศึกษาคติเชิงปรัชญา ที่ปรากฏในความเชื่อเรื่องปู่แสะย่าแสะได้เป็นที่พึงของชาวเชียงใหม่ ในเขตดอยคำและรอบๆ ปริณทลของเมืองเชียงใหม่ คติเชิงปรัชญาในด้านอภิปรัชญา สามารถอธิบายปู่แสะย่าแสะได้อย่างไร กระบวนทัศน์ขององค์ความรู้ที่ยึดโยงปู่แสะย่าแสะกับสิ่งแวดล้อม สังคมการเมืองเป็นอย่างไร วิธีการดำเนินชีวิตสอดคล้องกับพุทธจริยศาสตร์อย่างไร

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประเพณีการเลี้ยงผีดง
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาคติความเชื่อในประเพณีการเลี้ยงผีดง
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์คติความเชื่อเชิงปรัชญาในประเพณีการเลี้ยงผีดง

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ คติความเชื่อเรื่องการเลี้ยงผีดงคืออะไร มีลักษณะเป็นอย่างไร มีจุดมุ่งหมายเพื่ออะไร

^๖ อาสา คำภา, การเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมและคติความเชื่อการเลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะอารักษ์เมืองเชียงใหม่, หน้า ๓๙.

๑.๓.๒ คติเชิงปรัชญาและความเชื่อทางพุทธปรัชญาว่าเป็นอย่างไร สามารถวิเคราะห์ทางปรัชญาได้อย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยต้องการศึกษาในประเด็นความเชื่อเรื่องประเพณีการเลี้ยงผีตอง โดยการศึกษาคติเชิงปรัชญา ด้วยวิธีการทางปรัชญา ในประเพณีการเลี้ยงผีตอง และเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดนั้นมาใช้ในการทำงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์ และน่าเชื่อถือมากขึ้น ทั้งนี้ผู้วิจัยได้วางกรอบจะศึกษาในพื้นที่อำเภอเมืองเชียงใหม่ เท่านั้น

๑.๔.๒ ขอบเขตทางด้านเอกสาร

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาข้อมูลจากตำราพื้นบ้าน วารสารวัฒนธรรม ท้องถิ่นเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยจะศึกษาจากเอกสารวิชาการงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก และผู้เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมในประเพณีการเลี้ยงผีตอง และบุคคลต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อประกอบงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

คติ หมายถึง ความเชื่อในสิ่งที่มนุษย์เราไม่สามารถอธิบายให้เป็นเรื่องเป็นราวได้ เช่น ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเรื่องของการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เหนือธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องการทรงเจ้าเข้าผี เป็นต้น

ความเชื่อ หมายถึง สิ่งที่ประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ให้ความศรัทธาเชื่อมั่นใส่ต่อประเพณีการเลี้ยงผีตอง

การเลี้ยงผีตอง หมายถึง ความเชื่อในพิธีการเลี้ยงผีตองประจำปี

ผีตอง หมายถึง ผีปู่แสะย่าแสะ

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสาร

อนุ เนินหาด^๗ กล่าวว่า ชาวเมืองเชียงใหม่มีความเชื่อในการนับถือผี การเลี้ยงผี ยกตัวอย่างการนับถือ “ผีปู่ย่า” ที่ชาวเมืองเชียงใหม่นับถือกันเป็นผีฝ่ายดี อาจเรียกว่าเป็นผีบรรพบุรุษ คอยทำหน้าที่คุ้มครองรักษาคนในบ้าน ส่วนการนับถือนั้นจะสืบทอดกันมาทางสายของแม่ เมื่อแม่มยังมีชีวิตอยู่รุ่นลูกก็จะมาไหว้ผีปู่ย่าที่บ้านของแม่เมื่อแม่เสียชีวิตไปรุ่นลูกที่เป็นผู้หญิงจะเป็นผู้สืบทอดต่อจากแม่ โดยทำที่อยู่ของผีปู่ย่าไว้ในห้องนอนใหญ่มุมใดมุมหนึ่งของห้อง บางบ้านทำหิ้งเล็กๆ ไว้ติดกับเสาที่เป็นเสาเอกของบ้าน บางบ้านตั้งโต๊ะเล็กๆ ไว้ที่มุมของเรือนนอน บางบ้านไม่ได้ตั้งอะไร แต่ก็รู้กัน อยู่ภายในครอบครัวว่าผีปู่ย่านั้นอยู่ตรงไหน เวลามีการเลี้ยงผีปู่ย่าหรือขอขมาจะทำพิธี ณ ตรงนั้น

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ สถาบันราชภัฏ เชียงใหม่^๘ ได้อธิบายว่าตามความเชื่อของชาวเชียงใหม่ เสาหินอินทขิล อันเป็นที่สถิตของเสื่อเมืองเชียงใหม่ นับเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คู่บ้านคู่เมือง ดังที่ปรากฏในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ “บูชาเสื่อเมือง คือคำว่า อินทขิล” นั้น เป็นสิ่งบ่งบอกความสำคัญว่า เสาอินทขิล เป็นที่สถิตของดวงวิญญาณบรรพบุรุษและบุรพกษัตริย์ซึ่งทำหน้าที่ปกปักรักษาให้บ้านเมืองสงบร่มเย็นเป็นสุข และคุ้มครองให้พ้นภัยอันตราย

สุรพล คำรืห์กุล^๙ ได้แบ่งผีอารักษ์ไว้ ๒ ประเภท คือ ผีเจ้าที่ ผีบ้านผีเรือน ผีเสื่อบ้าน ผีหลักเมือง ผีเสื่อวัดเป็นผีประเภทที่มีหน้าที่ดูแลในเขตแดนที่ตนอารักษ์ปกปักรักษา และผีปู่ย่า ผีบรรพบุรุษของตระกูลผู้นำทางสังคม เช่นเจ้าเมือง เป็นต้น ซึ่งจะทำหน้าที่ดูแลรักษาครอบครัวหรือลูกหลานภายในตระกูลนั้นๆ

สุรัสวดี อ่องสกุล^{๑๐} ได้กล่าวถึงผีปู่แสะย่าแสะว่าเป็นยักษ์ในตำนานที่ชาวลัวะนับถือกันมาตั้งแต่ทริภุญไชย สถานที่นี้กลุ่มชนพื้นเมืองซึ่งเรียกตามกันมาว่า “ลัวะ” หรือ “ละว้า” อาศัยอยู่กัน

^๗ อนุ เนินหาด, ผีปู่ย่า พระสงฆ์ ปู่จ่าน ป่าเหี้ยว และสัปเหร่อ, (เชียงใหม่: สำนักพิมพ์นพบุรุษการพิมพ์, ๒๕๔๗).

^๘ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี, (เชียงใหม่: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, สถาบันราชภัฏ, เชียงใหม่, ๒๕๔๔).

^๙ สุรพล คำรืห์กุล, ล้านนา: สิ่งแวดล้อม สังคมวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, ๒๕๔๒).

^{๑๐} สุรัสวดี อ่องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อัมรินทร์, ๒๕๕๑).

เป็นหมู่บ้าน เป็นกลุ่มชนเผ่าหนึ่งที่ยังไม่ได้สร้างเมืองหรือรัฐ ชาวลัวะเป็นชนเผ่าโบราณที่กระจายอยู่ภาคเหนือตอนบน ตามตำนานล้านนากล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนเผ่าชาวลัวะว่าอยู่บริเวณเชิงดอยสุเทพ อยู่ตามลุ่มแม่น้ำระหว่างจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ชาวลัวะมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่เชิงดอยสุเทพเพราะมีหอผีปู่แสะย่าแสะที่นั่น ชาวลัวะนับถือดอยสุเทพเป็นภูเขาที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่ยึดเหนี่ยวของปู่แสะย่าแสะ การนับถือปู่แสะย่าแสะตั้งแต่สมัยโบราณสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ตามความเชื่อของชาวเชียงใหม่ ปู่แสะย่าแสะนั้น เป็นยักษ์ที่ทำหน้าที่อารักขาคูแลเมืองเชียงใหม่ให้เกิดความสงบร่มเย็น ทุกปีต้องนำควายดำกลีบผิ้งมาเช่นสรวงปู่แสะย่าแสะเป็นประจำทุกปีจนถึงปัจจุบัน

คมนตรี เศรษฐพัฒน์^{๑๑} ความเชื่อในสิ่งนอกเหนือธรรมชาติเป็นความเชื่อที่มีอำนาจลึกลับที่จะดลบันดาลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรก็ได้ในจักรวาลสามารถควบคุมทุกสิ่งทุกอย่างได้ ซึ่งปรากฏอยู่ในชนบทภาคเหนือ ความเชื่อเรื่องผีมีอำนาจหรือมีบทบาทควบคุมและกระตุ้นให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบแบบแผนจนเกิดเป็นจารีตประเพณีให้ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

๑.๖.๒ วิทยานิพนธ์

อาสา คำภา^{๑๒} ได้อธิบายว่า ปู่แสะย่าแสะ ถือเป็นหนึ่งในผีอารักข์ เจนบ้านเจนเมือง ที่เก่าแก่และสำคัญของเมืองเชียงใหม่ พิธีเลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชาวลัวะ กลุ่มชนเก่าแก่ของอุษาคเนย์ และสะท้อนถึงการปะทะประสานทางวัฒนธรรมระหว่างคติความเชื่อดั้งเดิมกับ พุทธศาสนา ระหว่างกลุ่มชนพื้นเมืองเก่า กับกลุ่มชนที่สมานทานในวัฒนธรรมที่สูงกว่า ผลผสมผสานจนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของชาวเมืองเชียงใหม่มาแต่โบราณในอดีตการเลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะ เป็นส่วนหนึ่งในการเลี้ยงผีเมืองที่จะกระทำอย่างพร้อมเพียงกันหลายจุดทั่วเมืองเชียงใหม่ ในช่วงเดือน ๘ เดือน ๙ (เหนือ) หากแต่ผลจากกระบวนการรวมศูนย์อำนาจนับตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ ๕ ทำให้ประเพณีเลี้ยงผีถูกสั่งห้าม และค่อยๆ เลือนหายไปในขณะที่เลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะได้ถูกลดทอนความสำคัญเหลือเพียงการปฏิบัติเฉพาะในองค์กรชาวบ้าน เรียกว่า “เลี้ยงดง” ปัจจุบันพิธีกรรมนี้มีเอกลักษณ์ที่ม้าขี่ลงทรงกินเนื้อควายสด ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง มีปัจจัยความเปลี่ยนแปลงสำคัญที่เกิดจาก ผู้จัด ม้าขี่ สือ และผู้มีอำนาจในบ้านเมือง

^{๑๑} คมนตรี เศรษฐพัฒน์, ความเชื่อพื้นบ้านล้านนา, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง, ๒๕๔๐).

^{๑๒} อาสา คำภา, “การเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมและคติความเชื่อการเลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะ อารักข์เมืองเชียงใหม่”, รายงานวิจัย, (สถาบันไทยคดีศึกษา: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒).

พิมพ์นภัส จินดาวงศ์^{๑๓} ได้กล่าวถึงพิธีกรรมเกี่ยวกับผีอารักษ์เมืองเชียงใหม่ทั้ง ๓ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกันมีลักษณะการดำรงอยู่โดยมีการผสมผสานความเชื่อพุทธ พราหมณ์ ผี โดยพิธีทำบุญเมือง สืบชะตาเมือง และพิธีการบูชาเสาอินทขีลมีการนำความเชื่อทางพระพุทธศาสนามาผสมผสานอย่างเข้มข้น ในขณะที่พิธีบูชาผีปู่แสะย่าแสะนั้น มีความเชื่อดั้งเดิมเป็นจุดเด่นของพิธี นอกจากนี้ ยังพบลักษณะการดำรงอยู่ของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีการปรับให้เข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน อันได้แก่ การปรับองค์ประกอบบางส่วนในพิธีเพื่อตอบสนองต่อนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด การนำเสนออัตลักษณ์เมืองเชียงใหม่ และนำเสนอความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในจังหวัดเชียงใหม่ผ่านพิธีกรรม “ส่วนผลการวิเคราะห์บทบาทพิธีกรรมเกี่ยวกับผีอารักษ์เมืองเชียงใหม่ในปัจจุบันพบว่ายังคงมีบทบาทในการตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ ตอบสนองความต้องการทางด้านสังคม และตอบสนองนโยบายของรัฐในการสืบสานประเพณีของจังหวัดเชียงใหม่”

เอกสิทธิ์ ไชยปิน^{๑๔} ได้อธิบายว่า ชาวล้านนาคือผีหลากหลายประเภท แต่มีผีอยู่ประเภทหนึ่งซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับชาวล้านนาตั้งแต่ระดับบ้านจนถึงระดับเมือง มีหน้าที่คุ้มครองรักษาคน และอาณาเขตพื้นที่นั้นๆ เป็นต้นผีดังกล่าวนั้นจะเป็นผีอารักษ์ จัดอยู่ในผีฝ่ายดี ผีอารักษ์มีทั้งที่เป็นสัตว์ วัตถุ และคนที่มีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์และคนในตำนาน อาจเป็นได้ทั้งอดีตกษัตริย์และบรรพบุรุษของเจ้าของถิ่นเดิม ผีอารักษ์จัดว่าเป็นผีบรรพบุรุษประเภทหนึ่ง มีการเข้าทรง มีการเช่นสังเวท ในกรณีผีอารักษ์เมืองมักเกี่ยวข้องโดยตรงกับความเป็นไปของบ้านเมือง

นิตยา จันโทภาสกร^{๑๕} ได้อธิบายถึงพิธีเลี้ยงดง หรือพิธีบูชาผีปู่แสะย่าแสะที่จัดขึ้นบริเวณบ้านป่าจี้ ตำบลแม่เหียะนี้ถือเป็นพิธีการเลี้ยงเซ่นสรวงดวงวิญญาณผีอารักษ์ที่คอยคุ้มครองชาวเมืองเชียงใหม่ รายละเอียดต่างๆในพิธีล้วนแฝงความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์และความสงบสุขร่มเย็น

^{๑๓} พิมพ์นภัส จินดาวงศ์, “การดำรงอยู่และบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีอารักษ์เมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๔} เอกสิทธิ์ ไชยปิน, “พลวัตลัทธิพิธีกรรมการลงผี: กรณีศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างม้าขี่ ลูกเลี้ยง และผีเจ้านายในจังหวัดเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖).

^{๑๕} นิตยา จันโทภาสกร, “สืบชะตา: การศึกษาเชิงวิจารณ์”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาจารึกภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๖).

ของชาวบ้านเมือง ความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์เช่นนี้นับเป็นความเชื่อที่ผูกกับวิถีชีวิตแบบชาวเกษตรกรรมอย่างแท้จริง

วิญญู ผลสวัสดิ์^{๑๖} ความเชื่อเรื่องผีของมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม มนุษย์โดยทั่วไปมีความต้องการความปลอดภัยทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ ความเชื่อต่างๆ นั้นมักจะได้รับการเล่าสืบต่อกันมาจากคนรุ่นก่อนว่า มีอำนาจลึกลับที่จะคอยช่วยปกป้องรักษาคุ้มครองชีวิตเราให้รอดพ้นอันตรายได้ จึงมีการประกอบพิธีกรรมขึ้นเพื่อแสดงความเคารพในอำนาจลึกลับหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยเหตุผลนี้เองที่ทำให้มนุษย์มีความเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น เทพเจ้า เทวดา ภูตผี ปีศาจ และบรรพบุรุษที่มีอยู่ ที่สามารถให้ดี ให้ร้าย ให้ทุกข์หรือให้สุขแก่มนุษย์ได้

สรุป ความเชื่อเรื่องผี และพิธีกรรมต่างๆ ทำให้มนุษย์มีความรู้สึกลัวในการกระทำกับป่าไม้ สัตว์ และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ด้วยกันในป่าไม้ ในความเชื่อเรื่องผีมีอำนาจหรือมีบทบาทควบคุมและกระตุ้นให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบแบบแผนและมีความสามัคคีกันจนเกิดเป็นจารีตประเพณีให้ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการวิจัยลักษณะเชิงเอกสาร (Documentarh Research) โดยมีวิธีการวิจัยดังนี้

๑.๗.๑ เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก. พระไตรปิฎก-เนื้อหาในพระวินัยปิฎก-อยู่ในพระสูตรเท่านั้น

ข. ตำรา หนังสือ บทความ นิตยสาร วารสารต่างๆ ของนักวิชาการทางพุทธศาสนา และปรัชญา โดยศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ คือ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยพายัพ สำนักห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หอสมุดประชาชน จังหวัดเชียงใหม่ หอสมุดธรรมโฆษณ์ วัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่

^{๑๖} วิญญู ผลสวัสดิ์, “พิธีกรรมการเลี้ยงผีบรรพบุรุษชาวผู้ไทยตำบลคำชะอี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเอกไทยคดีศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๖).

๑.๗.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้ จากการรวบรวมข้อมูลมาศึกษา วิเคราะห์สังเคราะห์ เขียนงานวิจัย พร้อมเสนอความเห็นของผู้วิจัย โดยมุ่งให้ตอบวัตถุประสงค์และ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๗.๓ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบประวัติความเป็นมาในประเพณีการเลี้ยงผีตอง

๑.๘.๒ สามารถวิเคราะห์และทราบคติเชิงปรัชญาความเชื่อในประเพณีการเลี้ยงผีตอง

บทที่ ๒

ประเพณีการเลี้ยงผีตอง

ในการอยู่ร่วมกันในสังคมทั้งในสังคมกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กย่อมมีความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น ในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อชีวิตถึงคราววิบัติ เกิดโรคภัยไข้เจ็บและเกิดภัยธรรมชาติต่างๆ นานา ปัญหาเหล่านี้เกิดเกินความสามารถของคนธรรมดาที่จะแก้ไขได้ จึงต้องอาศัยอำนาจ อาจจะเป็นเทพเจ้า ภูตผีปีศาจ วิญญาณ สัตว์ป่า พระอาทิตย์ตลอดจน ดิน น้ำ ลม ไฟ เพื่อป้องกันภัยพิบัติแก่ตน มนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจสิ่งลึกลับ โดยเชื่อว่าถ้าบอกกล่าวหรือพอที่จะให้อำนาจนั้นจะมาช่วยให้ปลอดภัย เพื่อความอยู่รอดแห่งชีวิตจึงเกิดคติความเชื่อ เพื่อพนมอันตรายจึงเกิดคติความนับถือและเพื่อความเปนอยู่สบายจึงเกิดคติความเลื่อมใส^๑ จึงมีการเซ่นไหว้บูชาหรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในแต่ละสังคมต่างก็มีความเชื่อเป็นมรดกสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านแม่เหียะเชียงใหม่มีความเชื่อในสิ่งเหล่านี้เชื่อกันว่า “การเลี้ยงผีตอง” ที่ทำนั้นทำให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข แล้วชาวบ้านชาวเมืองก็ยังคงเกรงกลัวอิทธิฤทธิ์ผีตองอยู่ แล้วเชื่อว่า ผีตองจะช่วยกันรักษาดูแลชาวบ้านชาวเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข ให้อยู่ดีกินดี ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล หากปีไหนไม่ เช่น ผีเชื่อว่าจะทำให้เกิดโรคระบาดและเกิดทุกข์ภัยจึงได้มีพิธี เช่น ดวงวิญญาณที่เรียกกันว่า เลี้ยงผีตอง

๒.๑ ความหมายของการเลี้ยงผีตอง

การเลี้ยงผีตอง หมายถึง การเซ่นสรวงดวงวิญญาณผีในป่า ส่วน “ประเพณี” หมายถึง การยกย่องสรรเสริญ ส่วนทางศาสนา คำว่า บูชา หมายถึง การทำสักการะ เคารพบนอบ^๒ และไหว้เชื่อว่าบูชาปิ่น มุกกันต์ได้อธิบาย การบูชา หมายถึง การปฏิบัติ ๓ อย่าง

๑. ปักค้ายหะ คือ การยกย่องเชิดชูสนับสนุน ชีเยร์

^๑ พระอรียานูวัตร เขมจารีเถระ, คติความเชื่อของชาวอีสาน, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๕.

^๒ มงคล.(บาลี) ๑/๖๘/๗๕, มงคล (ไทย) ๑/๖๘/๑๑๒.

๒. สักการะ คือ การบูชาด้วยสิ่งของมีดอดไม้ธูป เทียน โคม ธงทิว และอื่นๆ ตามความนิยม

๓. สัมมานะ หมายถึง การบูชาด้วยการยอมรับนับถือ คือ ชาวพุทธยอมรับนับถือ พระรัตนตรัย ชาวคริสต์ยอมรับนับถือพระเยซู หรือพระเยซูเป็นต้น^๓

“ประเพณี” หมายถึง สิ่งที่เป็นปฏิบัติกันมาหลายร้อยปีหลายช่วงอายุคน “ดง” หมายถึง สิ่งที่เป็นปฏิบัติกันมาหลายร้อยปีหลายช่วงอายุคน “ดง” หมายถึง ป่าไม้หรือป่าดงดิบป่าไม้คู่กับคน ป่าเป็นต้นกำเนิดของสรรพสิ่งมีชีวิต คนอาศัยป่าในการดำรงชีวิตอยู่สภาพแวดล้อมในป่าได้สร้างทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่นพืชพันธุ์สัตว์ต่างๆ และรักษาความสมดุลทางธรรมชาติตลอดจนเป็นต้นน้ำที่ดียิ่งหล่อเลี้ยงมนุษย์ในปัจจุบันและทำให้ป่าไม้สมดุลกับธรรมชาติ “คนกับป่าไม้” อยู่คู่กันตลอดมา การเลี้ยงผีผดุง คือ พิธีกรรม เช่นไหว้ บวงสรวง โดย พิธีพลีกรรมบวงสรวงการเลี้ยงผีผดุงที่ต้อง ผ่านร่างทรง และร่างทรงก็เริ่มรับประทานเครื่องสังเวย คนไทยและต่างชาติครึ่งหมื่นแห่งร่วมชมพิธีประเพณีเลี้ยงผีผดุง การทำพิธีต้องเตรียมจัดหาร่างทรง และจัดซื้อข้าวของสำหรับในการประกอบพิธีกรรมในประเพณีเลี้ยงผีผดุง เชื่อกันว่าเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองชาวบ้านให้อยู่ดีกินดี ผนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล หากปีไหน เช่นผีผดุง เชื่อว่าจะทำให้เกิดโรคระบาดและเกิดทุกข์ภัยขึ้นได้

ดังนั้นการทำพิธีโดยเริ่มจากการนำควายดำตัวผู้ ที่มีเขายาวเท่าหู จะถูกพามาเชือดที่บริเวณลานโล่งซึ่งชาวบ้านเรียกว่า ดง^๔

โดยในพิธีกรรมจะมีร่างทรง ปู่แสะย่าแสะจะมีการกินเนื้อความสดและจะมีการแห่พระบฏ (ผ้าซึ่งเป็นภาพของพระพุทธรูป ปางห้ามญาติ อายุเก่าแก่ประมาณ ๑๐๐ ปี) เข้ามาที่ดง เพื่อเป็นตัวแทนของพระพุทธรูป มีผู้เฒ่าผู้แก่เชิญวิญญาณผีปู่แสะย่าแสะ และเหล่าบรรดาลูกๆ มาเข้าร่างทรงซึ่งไม่เปิดเผยชื่อสลักกับเสียงพระสวด เมื่อวิญญาณปู่แสะย่าแสะเข้าร่างทรงแล้ว ร่างทรงก็จะลงมาจากหอพิธีทำเสียงครางฮือๆทำตาปรือ แล้วเดินไปหยิบกินเครื่องบวงสรวงตามหอต่างๆ จากนั้นจะหยิบเนื้อควายที่ชาวบ้านแระใส่ไม้เตรียมไว้ให้ขึ้นพาดปากัดกินอย่างเอร็ดอร่อย แล้วก็เอามือกวักตี

^๓ ปัน มุกกันต์, **มงคลชีวิตภาค ๑**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๒), หน้า ๑๖๐.

^๔ เนื่องจากดินแดนล้านนาและบางท้องถิ่นทางตอนบนของภูมิภาคอุษาคเนย์ไปจนถึงทางตอนใต้ของประเทศจีนจะนับเดือนทางจันทรคติล้านนา (เดือนอ้าย เดือนยี่ เดือนสาม) เร็วกว่าดินแดนทางตอนล่าง ๒ เดือน เดือน ๙ เหนือ จึงอยู่ในช่วงราวในเดือน ๗ ทางจันทรคติ ซึ่งตกอยู่ในช่วงราว เดือนมิถุนายน ๒๕๕๓, หน้า ๑๙.

เลือดสดๆที่คั่งค้างอยู่บนโครงกระดูกควายจนปากเประอะเปื้อนไปด้วยเลือด บางคนทนดูไม่ไหว อาเจียนออกมาเลยก็มี บางครั้งก็ขึ้นไปนั่งกินเนื้อกินเหล้าอยู่บนต้นไม้ หลังจากที่มีมหรณาสำราญกับเครื่องเช่นไหว้จนได้ที่แล้ว วิญญาณปู่สะเย่าสะเยก็จะออกจากร่างไปเป็นอันเสร็จพิธี กรณีเมืองเชียงใหม่มีปรากฏหลักฐานว่าในพิธีบูชาชะตาเมือง เจ้าหลวงจะตั้งให้มีผู้รับผิดชอบพิธีเป็นแห่ง ๆ นับสิบ ๆ จุดทั้งในเขตตัวเวียงและนอกเวียงโดยข้อมูลนี้ศาสตราจารย์เกียรติคุณ มณี พยอมยงค์ เคยนำเสนอไว้ในบทความ“ประเพณีบูชาเทวดา สืบชะตาเมือง”

ส่วนพิธีกรรมเลี้ยงผีตอง นั้นได้จัดขึ้นติดต่อกัน มานานแล้วและตำนานการเลี้ยงผีตอง ในอดีตมีเมืองหนึ่งชื่อ บุพพนคร เป็นเมืองชนเผ่าลัวะ ตั้งอยู่ระหว่างแม่น้ำปิงและดอยฮ้อยช้าง แล้วชาวบ้านแห่งนี้ ต่อมาชาวบ้านอยู่กันแบบไม่เป็นสุขเพราะถูกยักษ์ ๓ ตน ยักษ์พ่อแม่ลูก จับเอาชาวเมืองไปกินทุกวัน ๆจนชาวเมืองต้องหนีออกจากเมืองเนื่องจากกลัวยักษ์ ต่อมาพระพุทธเจ้า รับรู้ความเดือดร้อนของชาวเมืองลัวะ

จึงได้เสด็จมาโปรดและแสดงอิทธิฤทธิ์ แสดงธรรม ให้ยักษ์สามตนได้เห็น จนยักษ์สามตนนั้นเกิดความเลื่อมใส และให้ยักษ์ทั้งสามตนสมาทานศีลห้าสืบ ต่อมายักษ์ทั้งสามตนนี้ได้ว่าพวกตนเป็นยักษ์ต้องประทังชีวิตด้วยการกินเนื้อ จึงได้ขอพระพุทธเจ้ากินควายปีละ ๑ ตัว พระพุทธเจ้าไม่ตอบ ยักษ์ทั้งสามตนจึงได้ไปขอกับเจ้าเมืองลัวะ ซึ่งทางเจ้าเมืองก็ได้นำควายมาถวายให้ปีละ ๑ ตัว ยักษ์ก็จะดูแลชาวบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขสืบ แล้วยักษ์ตัวพ่อชื่อปู่สะเย่า ยักษ์ตัวแม่ชื่อย่าสะเย่า ชาวบ้านชาวเมืองก็ยิ่งเกรงกลัวอิทธิฤทธิ์อยู่และหวังให้ปู่สะเย่าสะเย เพราะเชื่อว่าจะช่วยกันดูแลชาวบ้านชาวเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข จึงได้มีพิธีเช่นดวงวิญญาณที่เรียกกันว่า เลี้ยงตอง ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ไม่ทราบเหตุผลว่าเกิดได้อย่างไร เพราะอะไรเกิดความสงสัย และหวาดกลัวภัย โดยเชื่อว่าสิ่งที่เห็นนั้นเกิดจากพระเจ้าโดยเข้าใจว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง ปรากฏการณ์ต่างๆ ต้องมีผู้มีอำนาจบังคับ คือ มนุษย์ใส่ความเชื่อ ความรู้สึกให้แก่ธรรมชาติ^๕

สถานที่เลี้ยงตอง คือบริเวณลาน เชิงวัดพระธาตุดอยคำ และบริเวณหมู่ที่ ๓บ้านแม่เหียะในตำบล.แม่เหียะ อำเภอ.เมือง จังหวัด.เชียงใหม่ ป่าไม้บริเวณดังกล่าวเป็นป่าต้นน้ำของลำห้วยแม่เหียะ ซึ่งหล่อเลี้ยงชีวิตคนใน ตำบล.แม่เหียะตำบล.สันผักหวาน และ ตำบล.ป่าแดด ป่าต้นน้ำนี้ได้สร้างความ

^๕ มณี พยอมยงค์, วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๓๖), หน้า ๑๔๐.

สมดุลให้กับชาวเชียงใหม่มาหลายร้อยปีแล้วประเพณีเลี้ยงดง เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตกาลเพื่อให้ประชาชนมีความรักและหวงแหนรักษาป่าไม้ให้คงอยู่และไม่ให้ใครเข้าไปบุกรุกทำลายธรรมชาติป่าต้นน้ำดังกล่าวให้เกิดความเสียหายได้ ในอดีตป่าต้นน้ำแม่เหียะเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ซึ่งมีน้ำตกที่ใช้ชื่อน้ำตกตาดหมาให้ และน้ำลำห้วยแม่เหียะไหลผ่านตลอดปี ประชาชนใดจะเข้าไปในป่าจะต้องได้รับอนุญาตจาก “ผีปู่แสะ ย่าแสะ” ก่อนบริเวณที่เลี้ยงดงในปัจจุบันจะมีศาลเพียงตาเพื่อทำพิธีบอกกล่าวก่อนที่ผู้เข้าไปเก็บของป่าหรือล่าสัตว์ป่าหากผู้ใดไม่บอกกล่าว หรือละเมิดกฎ ก็มักจะมีอันเป็นไป เช่น ตายโดยมีรูสาเหตุ ซึ่งในอดีตบอกว่าผู้ที่เข้าไปนั้นถูกยักษ์ปู่แสะ ย่าแสะจับกินเป็นอาหารแล้ว

ดังนั้นพิธีเลี้ยงดง จึงได้จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๙ เหนือ (ประมาณเดือนพฤษภาคม) ผ่านมาหลายร้อยปีแล้ว เพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ประชาชนที่อยู่ใน ต.แม่เหียะ และตำบลใกล้เคียง พิธีดังกล่าวในอดีตเจ้าผู้ครองนครล้านนาและผู้นำชุมชนระดับสูงต้องเข้าร่วมในพิธีกรรมและเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน

๒.๑.๑ ประเพณี

ประเพณีคือระเบียบแบบแผนที่กำหนดพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คนในสังคมยึดถือปฏิบัติสืบกันมา ถ้าคนใดในสังคมนั้นๆฝ่าฝืนมักถูกตำหนิจากสังคม ลักษณะประเพณีในสังคมนั้นระดับประเทศชาติ มีทั้งประสมกลมกลืนเป็นอย่างเดียวกัน และมีผิดแปลกกันไปบ้างตามความนิยมเฉพาะท้องถิ่น แต่โดยมากย่อมมีจุดประสงค์ และวิธีการปฏิบัติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีเฉพาะส่วนปลีกย่อยที่เสริมเติมแต่งหรือตัดทอนไปในแต่ละท้องถิ่น สำหรับประเพณีไทยมักมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในพระพุทธศาสนาและพราหมณ์มาแต่โบราณ

ประเพณีเป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมา เป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อสังคม เช่น การแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรม ศาสนา ศิลปกรรม กฎหมาย คุณธรรม ความเชื่อ อันเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมของสังคมเชื้อชาติต่าง ๆ ประเพณีประจำชาติและถ่ายทอดกันมาโดยลำดับ หากประเพณีนั้นดีอยู่แล้วก็รักษาไว้เป็นวัฒนธรรมประจำชาติ หากไม่ดีก็แก้ไขเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเทศะ ประเพณีได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เข้าสู่สังคม รับเอาแบบปฏิบัติที่หลากหลายเข้ามาผสมผสานในการดำเนินชีวิต ประเพณีจึงเรียกได้ว่าเป็น วิถีแห่งการดำเนินชีวิตของสังคม โดยเฉพาะศาสนาซึ่งมีอิทธิพลต่อประเพณีไทยมากที่สุด วัฒนาอารามต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ชาวไทยให้ความสำคัญในการบำรุงพุทธศาสนาด้วยศิลปกรรมที่งดงามเพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาตั้งแต่โบราณกาล

ก. ความเป็นมาของประเพณี

ประเพณีมีบ่อเกิดมาจากสภาพสังคม ธรรมชาติ ทัศนคติ เอกลักษณะ ค่านิยม โดยความเชื่อของคนในสังคมต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์นั้น ๆ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุต่างๆ ฉะนั้นเมื่อเวลาเกิดภัยพิบัติขึ้น มนุษย์จึงต้องอ่อนวอนร้องขอในสิ่งที่ตนคิดว่าจะช่วยได้พอภัยนั้นผ่านพ้นไปแล้ว มนุษย์ก็แสดงความรู้คุณต่อสิ่งนั้นๆด้วยการทำพิธีบูชา เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตน ตามความเชื่อ ความรู้ของตน เมื่อความประทุติ่นั้นคนส่วนรวมสังคมยึดถือปฏิบัติเป็นธรรมเนียม หรือเป็นระเบียบแบบแผน และทำจนเป็นพิมพ์เดียวกัน สืบต่อ ๆ กันจนกลายเป็นประเพณีของสังคมนั้น ๆ ประเพณีและวัฒนธรรม เมื่อว่าโดยเนื้อความก็เป็นสิ่งอย่างเดียวกัน คือ เป็นสิ่งที่ไม่ใช่มีอยู่ในธรรมชาติโดยตรง แต่เป็นสิ่งที่สังคมหรือคนในสังคมนั้นร่วมกันสร้างให้มีขึ้น แล้วถ่ายทอดให้แก่กันได้ด้วยลักษณะและวิธีการต่างๆว่าโดยเนื้อหาของประเพณีและวัฒนธรรมที่อยู่ในจิตใจของประชาชนเกี่ยวกับเรื่องความคิดเห็น ความรู้สึก ความเชื่อ ซึ่งสะสมและสืบทอดร่วมกันมานานในสังคมนั้น จนเกิดความเคยชิน เรียกว่า นิสัยสังคมหรือประเพณี

ข. ประเภทของประเพณีแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

(๑) จารีตประเพณี หรือกฏศีลธรรมหมายถึง สิ่งซึ่งสังคมใดสังคมหนึ่งยึดถือและปฏิบัติสืบกันมาอย่างต่อเนื่องและมั่นคง เป็นเรื่องของความผิดถูก มีเรื่องของศีลธรรมเข้ามาร่วมด้วย ผู้ใดฝ่าฝืนถือว่าเป็นผิดเป็นชั่ว จะต้องถูกตำหนิหรือได้รับการลงโทษจากคนในสังคมนั้น เช่น ลูกหลานต้องเลี้ยงดูพ่อแม่เมื่อท่านแก่เฒ่า ถ้าใครไม่เลี้ยงดูถือว่าเป็นคนเนรคุณหรือลูกอกตัญญู จารีตประเพณีของแต่ละสังคมนั้นย่อมไม่เหมือนกัน เพราะมีค่านิยมที่ยึดถือต่างกัน การนำเอาจารีตประเพณีของตนไปเปรียบเทียบกับของคนอื่นแล้วตัดสินว่าดีหรือเลวกว่าของตนย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เพราะสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนความเชื่อของแต่ละสังคมนั้นแตกต่างกันไป

(๒) ขนบประเพณี หรือสถาบัน หมายถึง ระเบียบแบบแผนที่สังคมได้กำหนดไว้แล้วปฏิบัติสืบต่อกันมา ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ทางตรง ได้แก่ ประเพณีที่มีการกำหนดเป็นระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติอย่างชัดเจนว่าบุคคลต้องปฏิบัติอย่างไร เช่น สถาบันโรงเรียน มีโรงเรียน มีผู้สอน มีผู้เรียน มีระเบียบการรับสมัคร การเข้าเรียน การสอบไล่ เป็นต้น ทางอ้อม ได้แก่ ประเพณีที่รู้กันโดยทั่วไป โดยไม่ได้วางระเบียบไว้แน่นอน แต่ปฏิบัติไปตามคำบอกเล่า หรือตัวอย่างจากที่ผู้ใหญ่หรือบุคคลในสังคมปฏิบัติ เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การตาย การแต่งงาน ซึ่งเป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิต

(๓) ธรรมเนียมประเพณี หมายถึง ประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาสามัญที่ทุกคนควรทำ ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณี หรือมีความผิดถูกเหมือนจารีตประเพณี เป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ทุกคนปฏิบัติกันทั่วไปจนเกิดความเคยชิน และไม่รู้สึกเป็นภาระหน้าที่ เพราะเป็นสิ่งที่มีมานานและใช้กันอย่างแพร่หลาย ส่วนมากเป็นมารยาทในด้านต่างๆ เช่น การแต่งกาย การพูด การรับประทานอาหาร การเป็นแขกไปเยี่ยมผู้อื่น ฯลฯ ธรรมเนียมประเพณีเป็นเรื่องที่ทุกคนควรทำ แม้มีผู้ฝ่าฝืนหรือทำผิดก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญแต่อาจถูกตำหนิว่าเป็นคนไม่ได้รับการศึกษา ไม่มีมารยาท ไม่รู้จักกาลเทศะ

๒.๑.๒ วัฒนธรรมความเชื่อเรื่อง “ผี”

ความเชื่อเรื่อง “ผี” เป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ที่มีมาช้านานและกฎอยู่ทั่วไปในสังคมทุกแห่ง เพียงแต่อาจมีการเชื่อถือและการปฏิบัติตามความเชื่อที่แตกต่างกันไปบ้างในแต่ละสังคมและแต่ละยุคสมัย แม้ในปัจจุบันสังคมต่าง ๆ จะมีศาสนาที่ประณีตขึ้น และโลกมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่ความเชื่อเรื่อง “ผี” ก็มีได้สูญหายไป ยังคงดำรงอยู่ และมีการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องเนื่องให้เห็นกันอยู่ในสังคมทั่วไป การกล่าวถึงความเชื่อเรื่อง “ผี” จึงควรได้ทำความเข้าใจผีในแง่ของ “วัฒนธรรมความเชื่อ” เสียก่อน เพื่อการมีมโนทัศน์ (concept) ร่วมกันว่า “ผี” เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ “ผี” จึงเป็นเพียง “สัญลักษณ์เชิงอำนาจ” ซึ่งเป็นเรื่องของการให้ “ความหมาย” ทางวัฒนธรรม มิใช่เป็นเรื่องของ “ความจริง” ซึ่งในการกล่าวถึงวัฒนธรรมความเชื่อเรื่อง “ผี” ในที่นี้ผู้วิจัยจะขอจำแนกกล่าวเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

ผี: นานาทัศน์สู่ข้อสรุป “อวิชชา” ของมนุษย์ “ผี” เป็นเพียง “วัฒนธรรมความเชื่อ” อย่างหนึ่งของมนุษย์ การมองว่าผีเกิดจาก “อวิชชา” คือความไม่รู้จริงของมนุษย์นั้น แต่หากจะมองให้ลึกลงไปโดยนำเอาบริบททางสังคม และยุคสมัยพุทธกาลมาเชื่อมโยงเข้าด้วยกันแล้ว ก็อาจมองได้อีกมิติหนึ่งซึ่งตรงกันข้ามว่า ผีเกิดขึ้นจาก “ปัญญา” ของมนุษย์ ซึ่งเป็นการมองบนพื้นฐานของวิถีคิดทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม มากกว่าจะเป็นการมองบนพื้นฐานของวิถีคิดทางวิทยาศาสตร์ที่มุ่งเน้นในเรื่องของข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถพิสูจน์ได้

การที่ “ผี” เป็นคติความเชื่อที่มีมาช้านานและมีอิทธิพลอย่างมากต่อความผิดและพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันนั้น ทำให้เรื่องของ “ผี” มีการกล่าวถึงกันทั่วไปในทุกสังคมและทุกยุคทุกสมัย เมื่อพบเห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ฝนตก ฟ้าร้อง น้ำท่วม แผ่นดินไหว ฯลฯ และความเป็นไปได้ของชีวิตในลักษณะต่างๆ เช่น การเกิด การเจ็บป่วย การตาย ฯลฯ ซึ่งตนไม่สามารถอธิบายมูลเหตุของปรากฏการณ์ต่างๆ เหล่านั้นได้ ก็เกิดความประหลาดใจและ

รู้สึกกลัว จึงน่าจะน่าจะมีอำนาจลึกลับบางอย่างที่อยู่เหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น ในที่สุดก็เกิดเป็นคติเกี่ยวกับผีสางเทวดาขึ้นมา และเกิดการยึดถือต่อกัน มาอย่างแน่นหนาและกว้างขวาง

ความเชื่อเรื่อง “ผี” ในแง่ที่ว่าเกิดจาก “อวิชชา” ของมนุษย์นั้นดูเหมือนจะเป็นข้อสรุปที่ค่อนข้างจะลงตัวอยู่มาก และมักจะใช้อ้างอิงต่อๆ กันมา โดยยึดหลักว่าความจริงต้องพิสูจน์ให้เห็นได้ เมื่อไม่สามารถพิสูจน์ให้ประจักษ์ได้ เรื่อง “ผี” จึงเกิดขึ้นมาจากความไม่รู้ หรือเกิดจาก “อวิชชา” ของมนุษย์ “รูปลักษณ์” และ “อำนาจ” ของผี เป็นสิ่งที่มีอยู่จริงและสามารถให้คุณให้โทษต่อมนุษย์ได้ แทนที่จะมองว่า “ผี” เป็น “วัฒนธรรม” ซึ่งเป็นเรื่องของ “ความหมาย” มากกว่า “ความจริง” โดยมนุษย์ได้ใช้ “ปัญญา” ที่สะท้อนถึงวิถีคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ แวดล้อมในบริบทของสังคมในสมัยนั้น

ผี : สัญลักษณ์เชิงอำนาจจาก “ปัญญา” ของมนุษย์ “ผี” เกิดจาก “ปัญญา” ของมนุษย์ มิได้เป็นการสร้างวาทกรรมขึ้นมาเพื่อโต้แย้งหรือปฏิเสธข้อสรุปที่ว่า “ผี” เกิดจาก “อวิชชา” ของมนุษย์ ดังที่กล่าว เพียงแต่เป็นการมองคนละมุมกันเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นว่าวัฒนธรรมของมนุษย์ที่แท้จริงแล้วมิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นมาลอย ๆ และไร้สาระ การกล่าวว่า “ผี” เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์” เพราะเป็นสัจพจน์ทางวิชาการที่เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้ “วัฒนธรรม” เป็นเรื่องของการซับซ้อน แต่ในที่นี้จะมอง สาระสำคัญได้ ๓ ประการ คือ วัฒนธรรมเป็นรหัสความคิดของมนุษย์ ๒. ความคิดนั้นถูกจัดระบบเพื่อการให้ “ความหมาย” ๓. ความหมายนั้นมีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคม เวลา สถานที่

วัฒนธรรม เป็นคำที่ใช้กันแพร่หลาย ทั้งในชีวิตประจำวันปลະในวงวิชาการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นคนให้นิยามจากฐานความคิด ดังที่ โครเบอร์ (Kroeber) และ คลักโฮน (Kluckhohn) ได้ศึกษาโดยการรวบรวมนิยามไว้ได้มากกว่า ๑๖๐ นิยาม และนำมาวิเคราะห์ โดยจำแนกความหมายที่แตกต่างกันได้ถึง ๖ กลุ่ม คือ ความหมายในเชิงพรรณนา, ความหมายในเชิงประวัติศาสตร์, ความหมายในเชิงบรรทัดฐาน, ความหมายในเชิงจิตวิทยา, ความหมายในเชิงโครงสร้าง, และ ความหมายในเชิงประวัติศาสตร์ความเป็นมา^๖

^๖ สุริยา สมุทคุปดี และพัฒนา กิตติอาษา, “วัฒนธรรมคือรหัสความคิดที่ซ่อนอยู่ในหัวของมนุษย์” ใน อีตบ้านคองเมือง: รวมบทความทางมานุษยวิทยาว่าด้วยสังคมและวัฒนธรรมอีสาน, ๑๕๔๔, หน้า ๗-๘.

การมองวัฒนธรรมโดยการให้ความสำคัญต่อความคิดมนุษย์ อานันท์ กาญจนพันธุ์ ได้กล่าวว่า การวิจัยทางวัฒนธรรมนั้นจะต้องมองลงไปถึง “ความคิด” ของมนุษย์ อันเป็นต้นตอของผลิตผลทางวัฒนธรรมดังกล่าวว่า การมองที่วิธีคิด เป็นการมองวัฒนธรรมในภาพรวม เช่น การบอกว่าผีเข้าผีทำ อาจดูไร้เหตุผล แต่ถ้าพิจารณาที่วิธีคิดของชาวบ้านนั้นหมายถึงอะไร ต้องตอบให้ได้เป็นภาพรวมๆ ไม่ใช่มองในมิติใดมิติหนึ่ง คนที่บอกว่าผีทำถ้าไปสังเกตจะพบว่ามักมีปัญหาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือขัดแย้งในครอบครัวก็มักจะเป็นปัญหาของคนที่มีปัญหาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือขัดแย้งในครอบครัวก็มักจะเป็นปัญหาของคนที่มีปัญหาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือขัดแย้งในครอบครัวก็มักจะเป็นปัญหาของคนที่มีปัญหาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือขัดแย้งในครอบครัวก็มักจะเป็นปัญหาของคนที่มีปัญหาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้อธิบายไว้ว่า “วัฒนธรรมก็คือ ระบบความสัมพันธ์ของคนกันคน และคนกับธรรมชาติ มนุษย์ต้องสัมพันธ์กับคนอื่นและสิ่งอื่น เพราะฉะนั้นมนุษย์ยังมีสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่ไม่ใช่มนุษย์ด้วยกัน”^๘

เมื่อ “ผี” เป็น “วัฒนธรรม” เรื่องของ “ผี” จึงเป็นเรื่องของการให้ “ความหมาย” มากกว่า “ความจริง” ทั้งที่ เสรี พงศ์พิศ ได้กล่าวไว้ว่า “วิทยาศาสตร์มีวิธีวัดความจริงด้วยการพิสูจน์ ซึ่งแตกต่างไปจากกระบวนการทรงตนดั้งเดิมของวัฒนธรรม ซึ่งไม่ได้อาศัยวิทยาศาสตร์สมัยใหม่เป็นพื้นฐาน “ผี” จึงไม่เป็นแต่เพียงปรากฏการณ์หนึ่ง หากแต่เป็นส่วนใหญ่ของชีวิตผู้คนและชุมชน ผีมีจริงสำหรับชาวบ้านที่เชื่อ เพราะ “ผี” มีความหมายตระกยะของกระบวนการทรงตนวัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นตระกยะของ “ความหมาย” ไม่ใช่ตระกยะของ “ความจริง”^๙

การเกิดความเชื่อเกี่ยวกับผี : “ปัญญา” ของมนุษย์ในการเข้าใจสภาวะธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่มีอัจฉริยะทางปัญญาสูงกว่าสัตว์โลกชนิดอื่นๆ ดังที่ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่า “มนุษย์เป็นยอดสัตว์ที่ฝึกได้ สามารถฝึกได้ทั้งทางกาย ทางจิต และทางปัญญา”^{๑๐} มนุษย์จึงต้องดิ้นรนต่อสู้กับความอยากรู้อยากเห็นเป็นแรงขับเคลื่อน ปัญญา มนุษย์จึงชอบสังเกตและสรรพสิ่งรอบตัวทั้งในแง่ของความเป็นมา ความเป็นอยู่ และความ

^๘ อานันท์ กาญจนพันธุ์, วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา.

^๘ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “วัฒนธรรมคือระบบความสัมพันธ์”, ศิลปวัฒนธรรม: ๒๕๓๒, หน้า ๔๓-๔๕.

^๙ เสรี พงศ์พิศ, “ไสยศาสตร์”, “ใน คำ: ร่องรอยความคิดความเชื่อไทย, ๒๕๔๒, หน้า ๙๗.

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), เรื่องเหนือสามัญวิสัย: อิทธิปาฏิหาริย์เทวดา, ๒๕๔๔, หน้า ๖๙.

มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ แต่มนุษย์ก็ได้เปลี่ยนแปลงของธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้จะไม่สามารถอธิบายมูลเหตุของปรากฏการณ์ต่างๆ ตามธรรมชาติได้ แต่จากการสังสมก็ทำให้มนุษย์รับรู้เข้าใจว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ

มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ เมื่อมนุษย์ยุคบุพกาลมีมโนทัศน์ต่อธรรมชาติเช่นนั้น และไม่สามารถอธิบายรายละเอียดของปรากฏการณ์ได้ ก็สร้างคำขึ้นมาใช้สื่อแทนความหมายของมโนทัศน์ดังกล่าว ซึ่งในภาษาไทยใช้คำว่า “ผี” นั่นเอง หมายถึงอำนาจแห่งธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาวะเชิงนาม แต่เนื่องจากอำนาจนี้ไม่สามารถอธิบายให้เห็นชัด จึงเรียกกันในขั้นต่อมาว่า “อำนาจเหนือธรรมชาติ”

การสร้างจินตนาการเชิงรูปลักษณ์ของผี : “ปัญญา” ของมนุษย์ในการสื่อสารแลสืบสานมโนทัศน์ต่อธรรมชาติ เป็นเรื่องที่ไม่ถนัดนักในการสื่อสาร ด้วยการอธิบายให้รับรู้เข้าใจ เนื่องจากคนทั่วไปมักจะคิดกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม

ดังนั้นมนุษย์จึงใช้ “ปัญญา” อีกชั้นหนึ่งในการสร้างจินตนาการเชิงรูปลักษณ์ของ “ผี” เพื่อให้เป็นสัญลักษณ์หรือ “ตัวแทน” ของอำนาจดังกล่าวโดยมีพื้นฐานความคิดเรื่อง “ผลกรรม” ผวนกเข้าไปในจินตนาการเชิงรูปลักษณ์ด้วย มีการสืบทอดกันมาจนเป็นคติความเชื่อของแต่ละสังคม

การเกรงกลัวต่ออำนาจผี: “ปัญญา” ของมนุษย์ในการสร้างกฎเกณฑ์เพื่อจัดระเบียบสังคม

มนุษย์สร้าง “ผี” ขึ้นมาเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจเหนือธรรมชาติ แต่เมื่อสังคมยึดถือคติเกี่ยวกับ “ผี” กันอย่างเหนียวแน่น จึงทำให้ “ผี” เกิดเป็นอุดมการณ์อำนาจสังคมไปด้วย ดังที่อานันท์ กาญจนพันธ์ กล่าวว่า “วัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์อำนาจ ในการบังคับให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ ซึ่งเรื่องเหล่านี้บางคนก็แปลกใจว่าทำไมคนจึงนับถือผี เพราะแท้จริงแล้วผีก็คืออุดมการณ์อำนาจอย่างหนึ่ง ก็คือกฎเกณฑ์ของสังคม”^{๑๑} กล่าวโดยสรุปก็คือความเชื่อเรื่อง “ผี” เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ โดยมนุษย์ใช้ “ปัญญา” และจินตนาการสร้าง “ผี” ขึ้นมาเป็นรูปลักษณ์ต่างๆ และความเชื่อเรื่องผีก่อให้เกิด “พิธีกรรม” ซึ่งทั้งความเชื่อและพิธีกรรมเหล่านี้ต่างมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างกฎเกณฑ์และจัดระเบียบทางสังคม

^{๑๑} อานันท์ กาญจนพันธ์, วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา, ๒๕๔๔, หน้า ๗๙.

๒.๑.๓ พิธีกรรม

พิธีกรรม คือ เป็นเรื่องที่ได้ได้รับความสนใจมากเรื่องหนึ่งในการศึกษาสังคมและวัฒนธรรม พิธีกรรมเป็นการแสดงออกถึงความคิดและความเชื่อของจิตสำนึกของแต่ละบุคคลแต่สังคม เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการจัดระเบียบทางสังคม เรื่องพิธีกรรมมีคนสนใจศึกษาอยู่นานมาแล้ว โดยเฉพาะกลุ่มนักสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา ทำให้เกิดแนวคิดทฤษฎี เช่น แนวคิดทฤษฎีสำนึกหน้าที่นิยม โครงสร้างมีหน้าที่นิยม สัญลักษณ์นิยม^{๑๒} สุริยา สมุทคุปดี และคณะ ได้กล่าวถึงความสนใจของนักวิชาการในการศึกษาพิธีกรรมตามคำกล่าวของริชาร์ด บีเดวิส ผู้เชี่ยวชาญด้านล้านนาคติศึกษา ที่เคย กล่าวไว้ว่า “พิธีกรรม (และความเชื่อ) ศาสนา ในประเด็นศึกษาที่นักมานุษยวิทยาให้ความสนใจมากที่สุด รองลงมาจากเครื่องญาติ” ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผล ๒ อย่าง คือ ๑) ในสายตาของคนภายนอกแล้ว พิธีกรรมมีลักษณะพิเศษที่ดึงดูดความสนใจ เช่น แปลกประหลาด และความลึกลับซับซ้อน ๒) เนื่องจากพฤติกรรมของคนในระหว่างประกอบพิธีกรรมมีลักษณะที่ไม่เป็นเหตุเป็นผล และมีความหมายเชิงสัญลักษณ์แฝงอยู่ ดังนั้นการศึกษาพิธีกรรมจึงเน้นการตีความที่ละเอียดอ่อนเป็นพิเศษ

๒.๑.๔ ความหมายของพิธีกรรม

นักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของพิธีกรรมไว้บ้าง ซึ่งส่วนใหญ่จะมีความหมายไม่แตกต่างกันมากนัก ดังนี้

ประมวล คิดคินสัน^{๑๓} ได้กล่าวไว้ว่าพิธีกรรม คือการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของคนรุ่นก่อนให้แก่คนรุ่นต่อมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความอยู่รอด และการรวมกลุ่มรวมจิตใจอันเป็นความสัมพันธ์ที่สำคัญยิ่งของมนุษย์

สุเมธ เมธาวิทยากุล^{๑๔} ได้กล่าวว่า พิธีกรรม คือการกระทำที่คนเราสมมติขึ้นเป็นขั้นตอน มีระเบียบวิธี เพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ ทำให้เกิดความสบายใจและมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป

^{๑๒} สุริยา สมุทคุปดี และคณะ, จากยอดห้วยถึงบุญบึง, สิทธอำนาจและระบบการจัดการทรัพยากรพื้นบ้านของชุมชนชาวนาลุ่มน้ำชี, ๒๕๓๖, หน้า ๓๘-๓๙.

^{๑๓} ประมวล คิดคินสัน, คติชาวบ้าน: การศึกษาในด้านมานุษยวิทยา, ๒๕๒๑, หน้า ๑๓๗-๑๘๓.

^{๑๔} สุเมธ เมธาวิทยากุล, สังกัปปพิธีกรรม, ๒๕๓๒, หน้า ๑.

สุริยา สมุทรคุปต์ และคณะ^{๑๕} ได้กล่าวไว้ว่า พลังอำนาจของพิธีกรรมอยู่ที่การสื่อสารความหมายที่เกิดในพิธีกรรม ทั้งที่เป็นการสื่อความหมายระหว่างผู้ร่วมพิธีกรรมด้วยกันเอง และสื่อความหมายไปยังผู้ชม ด้วยเหตุนี้พิธีกรรมจึงเป็นภาษาอย่างหนึ่งที่สามารถอ่าน รับรู้และเข้าใจได้จากการพิจารณาสัญลักษณ์ อาจกล่าวโดยทั่วไปว่ารูปแบบและเนื้อหาสำคัญของพิธีกรรมแทบทุกอย่างก็คือปฏิบัติการของพลังอำนาจในรูปแบบต่างๆ โดยผ่านสื่อภาษาและการให้ความหมาย

ในทรรศนะของนักวิชาการต่าง ๆ จะสรุปได้ว่า พิธีกรรม เป็นการปฏิบัติตามความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ ทั้งนี้เพื่อวัตถุประสงค์ที่จะอ่อนน้อมให้อำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติที่ตนนับถือได้ช่วยขจัดเหตุเภทภัยต่าง ๆ และช่วยให้ชีวิตของตนเองมีความสุข สมประสงค์ ในสิ่งที่ปรารถนา พิธีกรรมจึงเป็นการสื่อความหมายด้วยระบบสัญลักษณ์ทั้งที่เป็นสัญลักษณ์ทางภาษา พฤติกรรมที่แสดงออก ตลอดจนวัตถุสิ่งของที่ใช้ในพิธีกรรม

๒.๑.๕ แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อ

พิธีกรรมเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเชื่อของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งเป็นความเชื่อแบบดั้งเดิม ความเชื่อกับพิธีกรรมจึงเป็นของคู่กัน มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงซึ่งกันและกัน ดังนั้นในการศึกษาเรื่องความเชื่อนักวิชาการส่วนใหญ่การจึงมักจะศึกษาผ่านข้อมูลที่เป็นพิธีกรรมของมนุษย์ในสังคมต่าง ๆ

นักวิชาการบางคนจึงกล่าวถึงว่าความเชื่อดั้งเดิมนั้นเป็นที่มาของศาสนาในปัจจุบัน ดังที่ปรีชา ช้างขวัญยืน และสมภาร พรหมทา ได้กล่าวไว้ว่า “มนุษย์ในสมัยดึกดำบรรพ์ไม่มีความรู้พอที่จะเข้าใจว่าอะไรคือสิ่งที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ธรรมชาติ เมื่อไม่รู้ก็เลยสร้างจินตนาการว่าเบื้องหลังสิ่งธรรมชาติเหล่านี้มีอำนาจเหนือธรรมชาติแฝงอยู่ และนี่ก็คือที่มาของศาสนา”^{๑๖} และนักวิชาการบางคนก็กล่าวว่า “ระบบความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติและภูตผีวิญญาณของชนเผ่าต่าง ๆ จึงนับเนื่องเป็นศาสนา หรือระบบสัญลักษณ์ที่มีบทบาทความหมายต่อมนุษย์และสังคมเช่นเดียวกันศาสนาใหญ่ ๆ ของโลก เช่น พุทธ คริสต์ อิสลาม ด้วย ซึ่งทรรศนะดังกล่าวนี้เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางมานานแล้ว โดยเฉพาะในทางมานุษยวิทยา

^{๑๕} สุริยา สมุทรคุปต์ และคณะ, วิธีคิดของคนไทย: พิธีกรรม “ช่วงผีพอน” ของ”ลาวข้าวจ้าว” จังหวัดนครราชสีมา, ๒๕๔๐, หน้า ๒๒๓.

^{๑๖} ปรีชา ช้างขวัญยืน และสมภารพรหมทา, มนุษย์กับศาสนา, ๒๕๔๓, หน้า ๓๔.

จากพรรณานะของนักวิชาการต่าง ๆ ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ความเชื่อและพิธีกรรมเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันอย่างยิ่ง และต่างก็มีบทบาทสำคัญต่อจัดระเบียบสังคมสืบมาช้านาน เนื่องจากพิธีกรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับระบบสัญลักษณ์จึงทำให้สามารถตีความกันได้ไปหลายกระแส มีสิ่งยึดเหนี่ยวเหมือนกัน รับรู้ความหมายร่วมกัน และเป็นกติกาทางสังคมร่วมกัน

๒.๒ ความเชื่อเรื่องการเลี้ยงผีตอง

หลังสมัยพระยาคำฝั้นไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการเลี้ยงผีตองที่ชัดเจน แต่เชื่อว่าการเลี้ยงผีตองกระทำสืบเนื่องเรื่อยมาเป็นจารีต ที่ความเชื่อผีตองเป็นกลไกสำคัญในการบูรณาการรัฐและสังคมล้านนา ความเชื่อผีตองยังคงมีความสำคัญอยู่มากต่อการใช้อำนาจของผู้ปกครองและในความเชื่อของประชาชนในสมัยของเจ้า กาวีโลรสสุริยวงศ์ เจ้าเมืองเชียงใหม่องค์ที่ ๖ (ปี ๒๓๙๙-๒๔๑๓) พระองค์รู้สึกว่าการเข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนาของคณะมิชชันนารี นิกายเพรสไบทีเรียน จะส่งผลให้ผู้เข้ารับศีลทมิฬที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เช่น เลิกนับถือผีตองและหยุดทำงานในวันอาทิตย์ พระองค์จึงพยายามขับไล่คณะมิชชันนารีโดยอ้างกับทางกรุงเทพฯ ว่า การกระทำของมิชชันนารี เป็นเหตุให้เทพดาอารักษ์ผู้ปกป้องรักษาเมืองเชียงใหม่เกิดความอดอยากแห้งแล้งในเมืองเชียงใหม่ สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลความเชื่อผีตองในหมู่คนล้านนา ส่วนทางด้านพุทธศาสนานั้น กล่าวถึงเรื่องความเชื่อที่ตื้นนั้นจะต้องประกอบไปด้วย ปัญญา มีเหตุผลมีเหตุผลจะต้องมีปัญญากำกับไว้เสมอ ไม่กล้าไปเป็นศรัทธาที่เชื่อแบบไร้เหตุผล เชื่ออย่างงมงาย และศรัทธาจึงมีความจำเป็น นำไปสู่เป้าหมายได้รวดเร็ว^{๑๗}

ในสมัยของเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าเมืองเชียงใหม่องค์ที่ ๗ (พ.ศ. ๒๔๑๖-๒๔๓๙) ความเชื่อผีตองเรื่องของคนในท้องถิ่นถูกหยิบยกมาเป็นเรื่องการเมือง โดยเฉพาะช่วงปลายทศวรรษ ๒๔๒๐ ต่อต้นทศวรรษ ๒๔๓๐ เมื่อรัฐบาลพยายามขยายอำนาจเข้ามาในล้านนา และประกาศใช้นโยบายการเมือง เศรษฐกิจแบบใหม่ อาทิ จัดการปกครองเสนา ๖ ตำแหน่ง^{๑๘} แทนที่ระบบเจ้าชั้น ๕ ใบ โดย

^{๑๗} จินดา จันทร์แก้ว, *พุทธญาณวิทยา กำเนิด ศรัทธา และตรรก*, ในสารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต รุ่นที่ ๑๕, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๖๖.

^{๑๘} การปกครองแบบ “เสนาหกตำแหน่ง” ประกอบด้วย กรมมหาดไทย กรมทหาร กรมยุติธรรม กรมวัง กรมคลัง กรมนา แต่ละกรมจะมีเจ้านายพื้นเมืองชั้นผู้น้อย ซึ่งไม่ได้รั้งตำแหน่งเจ้าชั้นห้าใบดำรงตำแหน่งเสนากรม มีข้าราชการสยามในตำแหน่งพระยาผู้ช่วยไทยคอยช่วยเหลือการปฏิบัติงานของแต่ละกรมและตำแหน่งที่กันไว้สำหรับเจ้านายหรือขุนนางท้องถิ่นเรียกว่าพระยารองลาว อาจกล่าวได้ว่าโครงสร้างปกครองดังกล่าวเป็นการจำลอง

นำระบบเจ้าภาษีนายอากรมาใช้ แต่ในช่วงเวลานี้พบพฤติกรรมต่อต้านสยามด้วยการอำพรางเจตนา ผ่านม้าขี่หรือร่างทรงเพื่อกระจายข่าวลือให้เห็นถึงผลร้าย ในการดำเนินงานของสยาม ในหนังสือกราบทูลของพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร^{๑๙} ต่อรัชกาลที่ ๕

“มีธุระในการเช่นผีทรงผีวุ่นไปทั้งเมือง ผีเจ้าฟ้าไชยแก้ว^{๒๐} เข้าข่าวเรียกเจ้ามหายางษ์เรียก พระเจ้านครเชียงใหม่มาบังคับให้เลิก ภาษีหมู ภาษีเหล่าเสีย พระเจ้าเชียงใหม่ทำตาม ผีคนโน้นจะเอา โน่น ผีคนนั้นจะเอา นี้ ก็ทำตามจนมีเสียงขึ้นมาบ้างว่าเพราะชาวไต (คนสยาม) ขึ้นมาทำโน่นทำนี่เกือบ โดดขึ้นถึงพระพุทเจ้า.^{๒๑}”

ประเพณีเลี้ยงผีตงเป็นความเชื่อของชาวเชียงใหม่ ที่ปฏิบัติกันมาและมีการสืบทอดกันมา หลายชั่วอายุคน เป็นประเพณีโบราณไม่กึ่งชนิด ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในขณะนี้ เทศบาลเมืองแม่เหียะได้ เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีดังกล่าว และมีพิธีบวงสรวง ปู่แสะ-ย่าแสะ ณ ศาลปู่แสะ-ย่าแสะ ในบริเวณทางขึ้นวัดพระธาตุดอยคำ พิธีเลี้ยงผีตง ณ ลานเชิงวัดพระธาตุดอยคำ และลานเลี้ยงผีตง บ้านอุโบสถ หมู่ที่ ๒ ตำบลแม่เหียะ ประเพณีเลี้ยงผีตง คือ การเซ่นสรวงดวงวิญญาณผีในป่า ประเพณี คือ สิ่งปฏิบัติกันมาหลาย ๑๐๐ ปี หลายช่วงอายุคน “ตง” เป็นภาษาพื้นเมือง คือ ป่าไม้ หรือป่าดงดิบ ตั้งแต่ในอดีตกาลป่าไม้คู่กับคน ป่าเป็นต้นกำเนิดของสรรพสิ่งมีชีวิต คนอาศัยป่าในการ

รูปแบบระบบบริหารราชการในลักษณะกรุงเทพานั้นเอง สำหรับวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการจัดการปกครองเสนา ๖ ตำแหน่ง นั้นก็เพื่อที่จะกระจายอำนาจเจ้านายพื้นเมืองซึ่งถูกผูกขาดโดยกลุ่มเจ้าชั้นห้าใบ อีกทั้งการมีตำแหน่งพระยาผู้ช่วยไทยในทุก ๆ กรม ก็เสมือนกับการมีตัวแทนของอำนาจสยามอยู่เบื้องหลังการปฏิบัติงาน เพราะพระยาผู้ช่วยไทยจะทำหน้าที่คอยแนะนำกำกับเจ้านายเสนากรมผู้ซึ่งไม่เข้าใจในระบบบริหารราชการแบบใหม่ ผู้วิจัย

^{๑๙} พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร พระนามเดิม พระองค์เจ้าคัตถ์นางคยุคล ต้นราชสกุลคัตถ์นางค์ ณ ออยุธยา ได้รับโปรดเกล้าฯ จากรัชกาลที่ ๕ ให้ดำรงตำแหน่งข้าหลวงพิเศษจัดการปฏิรูปการปกครองในล้านนาในช่วงปี ๒๔๒๗ นับเป็นการเข้าไปควบคุมเมืองเชียงใหม่ของสยามอย่างแท้จริงเป็นครั้งแรก ยังผลให้เจ้านายล้านนารู้สึกสูญเสียอำนาจและผลประโยชน์เป็นอย่างมาก ผู้วิจัย

^{๒๐} เจ้าฟ้าไชยแก้ว (เจ้าฟ้าชายแก้ว) เจ้าเมืองลำปางในยุคการปกครองของพม่า เป็นบุตรของพ่อเจ้าทิพย์ช้าง สามัญชนชาวลำปางที่ได้รับการแต่งตั้งจากพม่าเป็น พระยาสุลวะลือไชย เจ้าฟ้าไชยแก้ว เป็นบิดาของเจ้าเจ็ดตนทุกองค์ที่มีบทบาทเป็นผู้ปกครองล้านนา ๓ หัวเมือง (เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง) ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔ เจ้าฟ้าไชยแก้วจึงเป็นเสมือนแก้วผี หรือ ผีต้นตระกูลของกลุ่มผู้ปกครองล้านนาในขณะนั้น ผู้วิจัย

^{๒๑} อาสา คำภา, ล้านนา และรัฐฉาน: ความเปลี่ยนแปลงภายใต้กระบวนการรวมศูนย์อำนาจและช่วงสมัยอาณานิคม ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙-๒๐, (วิทยานิพนธ์, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาภูมิภาควิชาศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙), หน้า ๘๒.

ดำรงชีวิตอยู่ และสภาพแวดล้อมในป่าได้สร้างทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น พืชพันธุ์สัตว์ต่างๆ และรักษาความสมดุลทางธรรมชาติ ตลอดจนเป็นต้นน้ำที่ดียิ่ง หล่อเลี้ยงมนุษยชาติในปัจจุบัน ป่าไม้สร้างสมดุลให้กับธรรมชาติ “คนกับป่าไม้” อยู่คู่กันมาตลอด

การเลี้ยงผีตองในปัจจุบัน คือ อยู่ในบริเวณสำนักงานอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ - ปุย ที่ ๔ (แม่เหียะ) หมู่ที่ ๒ ตำบลแม่เหียะ ซึ่งเป็นป่าต้นน้ำของลำห้วยแม่เหียะ ที่หล่อเลี้ยงชีวิตคนใน ตำบลแม่เหียะ ตำบลสันผักหวาน และ ตำบลป่าแดด ป่าต้นน้ำเหล่านี้ได้สร้างความสมดุล ให้กับชาวเชียงใหม่มานานกว่า ๑๐๐ ปี ประเพณีเลี้ยงผีตอง เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตกาล เพื่อให้ประชาชนมีความรักและหวงแหน รักษาป่าไม้ให้คงอยู่และไม่ให้ใครเข้าไปบุกรุกทำลายธรรมชาติป่าต้นน้ำให้เสียหาย และโดยวิธีดังกล่าวได้ผ่านร่างทรง โดยอัญเชิญดวงวิญญาณผีตองผู้ปกปักรักษาป่าแห่งนี้ซึ่งได้จัดพิธีปีละ ๑ ครั้ง ซึ่งจากเดิมนั้นการเลี้ยงผีตองจะมีอยู่สองแห่ง คือ การเลี้ยงผีตองจะเลี้ยงที่เชิงดอยสุเทพ เพราะเชื่อว่าผีตองเป็นผู้ปกปักรักษาดอยสุเทพ และปกปักรักษาดอยคำ ถ้าหากทำไม่ดีต่อดอยสุเทพและดอยคำ การบุกรุกทำลายป่า ก็จะต้องมีอันเป็นไป ด้วยอิทธิฤทธิ์ของผีตองตามความเชื่อมาแต่โบราณกาล

ส่วนในปัจจุบันได้ทำพิธีพร้อมกันที่เชิงพระธาตุดอยคำ นับว่าเป็นประเพณีที่ชาว ตำบลแม่เหียะ และ ชาว จังหวัดเชียงใหม่ ได้จัดขึ้นทุกปี เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ประชาชน ตามประวัติศาสตร์และพงศาวดาร และมีความเชื่อว่าจะก่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ฝนตกต้องตามฤดูกาล และประชาชนไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ทำการเกษตรได้ผลดีตลอดปีความเชื่อเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญของมนุษย์ และมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นชนชาติใดหรือเผ่าพันธุ์ใดก็ตามภาษาใดก็ตามย่อมมีความเชื่อเรื่องต่างๆ วัฒนธรรมความเชื่อ ของสังคมมีอิทธิพลต่อความคิด ความประพฤติและวิธีการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม

ธวัช ปุณโณทก ได้กล่าวถึงความเชื่อ หมายถึงการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีผลร้ายต่อมนุษย์และต่อสังคม แม้พลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นจริงแต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งย่อมเกรงกลัว^{๒๒}

^{๒๒} ธวัช ปุณโณทก, ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน, วัฒนธรรมไทย, (พ.ศ. ๒๕๒๔), หน้า ๒๑-๒๕.

ทัศนีย์ ทานตวณิข ได้กล่าวเรื่องความเชื่อ คือ การยอมรับนับถือว่าเป็นจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับหรือการยึดมั่นนี้มีเพียงหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้หรือไม่มีหลักฐานที่พิสูจน์ได้จริง

ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติหรือพวกภูตผีวิญญูณต่างๆ (Animism) เป็นความเชื่อที่มีมาช้านานและมีอยู่ทั่วไปในสังคม และความเชื่อพื้นฐานของมนุษย์ชาติ ตามที่ท่าน จูรี จุละเกศ^{๒๓} ได้กล่าวไว้ว่า ลัทธิการนับถือผีมีอยู่ในหมู่มนุษย์ชาติมาช้านานตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ ตำนานและความเชื่อ พิธีเลี้ยงดงเป็นบ้านเมืองของชาวลัวะ ชื่อว่า “บุรพนคร” ตั้งอยู่ระหว่างแม่น้ำปิง และดอยอ้อยช้าง (อุจจุคีรี)

จากตำนานได้สืบทอดความเชื่อมาจวบจนปัจจุบัน ภายหลังกู้และยาแสะเสียชีวิตแล้ว ชาวบ้านชาวเมืองยังคงเกรงกลัวอิทธิฤทธิ์ และต้องการให้วิญญูณปู่แสะย่าแสะช่วยรักษาพระศาสนา และปกป้องคุ้มครองชาวเมือง มีพิธีเช่นสรวงเป็นประจำทุกปีวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๙ เหนือ (เป็งเดือนเก่า) มีพิธีคู่บ้านคู่เมืองที่แปลกและสุดแสนพิสดาร เป็นตำนานที่ปฏิบัติกันมา ด้วยความเชื่อและศรัทธา นั่นคือ พิธีบวงสรวงปู่แสะ ย่าแสะ หรือ ประเพณีเลี้ยงดง พิธีกรรมที่มีการกล่าวขวัญกันอย่างกว้างขวางและเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันมากมายถึงความสยดสยองของการกินเลือดและเนื้อควายสดๆ ของร่างทรงปู่แสะย่าแสะ พิธีเช่นสรวงทำเพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และเชื่อว่าจะทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล และผลผลิตทางการเกษตรจะได้ผลดี โดยถือว่าเป็นการปิดป่าไม่ให้สิ่งเลวร้ายมา กินบ้านเมือง พิธีเลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะ ชาวบ้านจะเลี้ยงผีขุนหลวงวิรังคะ ซึ่งหมายปองนางจามเทวีในอดีตไปพร้อมกันด้วย ก่อนเริ่มพิธีจะมีการขึ้นท้าวทั้งสี่ คือพิธีบอกกล่าวแก่ท้าวจตุโลกบาท มีการสร้างปราสาท คือ หอผีชั่วคราวทำด้วยโครงไม้ไผ่ ๑๒ หอ ซึ่งปราสาทของปู่แสะย่าแสะจะมีขนาดใหญ่กว่าผีอื่น ๆ โดยถือว่ามีผีปู่แสะย่าแสะนี้เป็นผียักษ์ จึงจำเป็นต้องเอาสัตว์มาฆ่าสังเวญผีปู่แสะย่าแสะ เข้ามืดของวันงาน ควายจะถูกฆ่า (การฆ่าจะเป็นหน้าที่ของผู้ชาย) เชื่อกันว่า ควายเทียบได้กับชีวิต ควายได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับคนมา ควายถือได้ว่าเป็นตัวแทน ของคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติเพื่อแก้ข้อขัดแย้งส่วนต่างๆ ของควายเทียบได้กับส่วนต่างๆ ของสังคม ที่ต้องประกอบกันจึงจะบรรลุป่าหมาย สำหรับเนื้อควายที่ใช้บูชาแล้วนั้นจะเอามากินร่วมกัน และยังมี การตั้งชื่อลูกตามชื่อของควายที่ตายไปด้วย ส่วนการเตรียมเครื่องเช่นต่างๆ เป็นหน้าที่ของผู้หญิงที่จะต้องจัดเตรียมให้เสร็จก่อนวันงานไม่ให้ขาดตกบกพร่อง มีความเชื่อในเรื่อง “ขวัญ” ด้วย โดยการที่นำสายสิญจน์ในพิธีมาสู่ขวัญให้แก่ลูกหลานที่

^{๒๓} จูรี จุละเกศ, *มานุษยวิทยาเบื้องต้น*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แพร่พิทยาอินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๑๖), หน้า ๙๑.

มาร่วมพิธีคนทรงเป็นยาแสะจะเป็นผู้หญิง ในระหว่างทำพิธีจะหลับตา เพราะเชื่อว่าถ้าลืมตามองใคร คนนั้นจะตาย เชื่อว่ายาแสะสามารถบันดาล ให้ฝนตกได้ ผีปู่แสะย่าแสะเป็นสิ่งที่เป็นที่นับถือของชาว เชียงใหม่มาแต่อดีต คนโบราณเชื่อว่าหากไม่ทำพิธีเลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะ บ้านเมืองจะหาความสุข ไม่ได้ และจะเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ

การเริ่มพิธี ปู่อาจารย์หรือตั้งเข้ (คือคนประกอบพิธี) จะทำพิธีอัญเชิญผีปู่แสะย่าแสะก่อนอื่น ๆ โดยมีใจความว่าขอเชิญผีปู่แสะย่าแสะ คือเป็นประธานของผีทั้งหลาย พร้อมทั้งผีลูกหลานเสนาอำมาตย์ทั้งปวงมารับเครื่องสังเวย และขอให้ผีทั้งหลายช่วยกันดูแลรักษาบ้านเมืองให้อยู่เป็นสุขผีปู่แสะย่าแสะจะเข้าทรงม้าขี่หรือคนทรงก็จะแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าที่จัดไว้แล้วอวยชัยให้พรต่างๆ ร่างทางก็จะไปหยิบอาหารจากกระถางในปราสาททั้ง ๑๒ มากินอย่างละเล็กละน้อยพร้อมทั้งดื่มสุราที่จัดไว้ให้ แล้วก็ไปนั่งบนหนังควายและโยกหัวควายนำเอาเนื้อสดที่แขวนไว้ที่หอเดียวกันไปด้วย เคี้ยวกินเนื้อและดื่มสุรา ม้าขี่ก็จะนำเอาท่อนไม้มาทำที่เคาะฟันแสดงว่าอิมหนาสำราญแล้วและท้ายสุด ม้าขี่จะล้มลงนอนกับพื้นผิลาทรงแล้วก็ลุกขึ้นมามีอาการเป็นปกติ

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์^{๒๔} กล่าวไว้ว่า ก่อนสมัยพุทธกาลประชาชนในดินแดนไทยมีความเชื่อตามแบบวิญญูณนิยม ทำพิธีบวงสรวงกราบไหว้วิญญูณที่เชื่อว่ามีอยู่จริง เพื่อขอความอารักขาและความสามัคคีมีชัยในกิจกรรมที่ตนทำอยู่ กิ่งแก้ว

อรรถากร^{๒๕} กล่าวว่าพิธีกรรมเป็นวัฒนธรรมที่คนไทยในสังคมได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงทางจิตใจเมื่อประกอบพิธีกรรมใดไปแล้ว ผู้ประกอบพิธีกรรมใดไปแล้ว ผู้ประกอบพิธีกรรมนั้นย่อมมีความสบายใจ และมีความหวังในชีวิตเพราะเชื่อว่าพิธีกรรมต้องนำไปสู่ผลที่คาดหวังไว้

ต่อมาได้นำพิธีกรรมทางพุทธศาสนา มาเกี่ยวข้องมีการทำบุญเลี้ยงพระก่อนที่จะเริ่มการทำ พิธีพิธีเลี้ยงดงปู่แสะย่าแสะนั้นได้ปฏิบัติมานานร่วมร้อยปีติดต่อกันมาแล้ว เป็นความเชื่อถือว่าหากผู้ใดได้เข้าร่วมพิธีแล้วจะรอดพ้นจากภัยพิบัติทั้งปวง ไม่ป่วย ไม่เจ็บ ไม่ใช่ ตัวเองจะมีความสุขในชีวิตแล้ว

^{๒๔} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, “ความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทย” ในวัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๓๒๕-๓๔๔.

^{๒๕} กิ่งแก้ว อรรถากร, **ไทยคดีศึกษาอารยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๔), หน้า ๑๖.

ชุมชนที่ตั้งอยู่โดยรอบจะมีความสุขไปด้วยไม่มีภัยพิบัติหรือโรคระบาดเพราะได้เลี้ยง หรือให้ทาน กับผีปู่และย่าและผียักษ์ที่ปกปักรักษาพื้นที่นี้อยู่ เป็นความเชื่อของชาวบ้านในชุมชน จึงมีพิธีนี้ทำสืบ ต่อกันมานานร่วมร้อยกว่าปีแล้ว ความเป็นจริงคือความเชื่อของชาวบ้าน แต่หากจะมองให้ลึกแล้วสิ่งที่ ได้คือความสามัคคีที่เกิดขึ้นในชุมชน คือความสบายใจของชาวบ้านหากใจสบาย กายก็จะสบาย ตามมาความสุขของชีวิตย่อมเกิดขึ้นสุขกายสบายใจสำหรับการดำรงชีวิตในยุคที่วุ่นวายในปัจจุบัน

๒.๓ พิธีกรรมการเลี้ยงผีตอง

การเลี้ยงผีตองเป็นความเชื่อเพื่อแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษของชาวล้านนา ใน ภาคเหนือซึ่งในภูมิภาคอื่น ก็มีพิธีกรรมในเรื่องผีบรรพบุรุษ เช่นเดียวกัน แต่เป็นการรำผีมอญ สำหรับ ภาคเหนือมีการฟ้อนผีมดผีเม็ง การเลี้ยงผีเจ้านายเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้สืบทอดมาแต่ไม่ ทราบว่ามีต้นกำเนิดเดียวกัน โดยพิธีกรรมความเชื่อเรื่องผีนี้ไม่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนา ไม่ เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา แต่เป็นความเชื่อของคนในสมัยโบราณที่นับถือผี บูชาในสิ่งที่มองไม่เห็น^{๒๖} การฟ้อน “ผีมดผีเม็ง” ในจังหวัดเชียงใหม่เกิดจากแนวคิดในเรื่องสังคมวัฒนธรรมและความเชื่อที่มีมา นานจนเป็นพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการสร้างรูปแบบ และวิธีการ ที่จะทำให้ รวมชุมชนที่อยู่ร่วมกัน โดยใช้พิธีกรรมให้เกิดความเชื่อ เช่นความเชื่อเรื่องผีมดผีเม็ง การเลี้ยงผีตอง ที่ ก่อให้เกิดพิธีกรรมการฟ้อนรำและการเซ่นไหว้ต่อ ผีมดผีเม็ง ที่คอยปกปักรักษาเหล่าลูกหลาน ให้อยู่ ร่วมเย็นเป็นสุข รวมทั้งให้รวบรวมคนในท้องถิ่นให้ทำความดี ไม่ทำผิดจารีตประเพณี เพื่อความสุข สบายใจ พิธีกรรมและความเชื่อเรื่องการเลี้ยงผีตอง และผีมดผีเม็ง เป็นความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ และผีเจ้านายในชุมชน พิธีกรรมเกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังดำเนินต่อไป แต่ความเชื่อพิธีกรรม มักจะลดบทบาทและความนิยมลงไปมาก โดยปัจจุบันมีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ และความ เปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้ความเชื่อของท้องถิ่นได้เปลี่ยนไปจากเดิมทำให้ ทำให้คนส่วนใหญ่ไม่ สนใจพิธีกรรมและความเชื่อการเลี้ยงผีตอง และผีมดผีเม็งดัง เช่น แต่ก่อนอีกทั้งยังขาดคนเก็บรวบรวม ข้อมูลประเพณีต่างๆ ในรูปแบบของสื่อ โดยทั่วไปบันทึกไว้ในหนังสือ วารสารหรือเก็บรวบรวมแบบ ตกๆ หล่นเพราะไม่ได้บันทึกพิธีกรรมนี้ไว้ตั้งแต่อดีต อีกทั้งมีคนต่างถิ่น ต่างภูมิภาค ได้เข้ามาอาศัยอยู่ ในชุมชนร่วมด้วยทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงในด้านที่อยู่อาศัย การละเลยไม่ปฏิบัติพิธีกรรม การ

^{๒๖} ธิติณัฏดา จินาจันทร์, และวราภา เลหาเพ็ญแสง, นิทานประจำถิ่นล้านนา, เล่ม ๑, จังหวัดเชียงใหม่, สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗, หน้า ๘๕.

เลี้ยงผีตอง และผีมดผีเม็งในสายตระกูลอย่างเคร่งครัดเหมือนในอดีต จนทำให้ไม่มีการเลี้ยงผีตอง และผีมดผีเม็งเหมือนแต่ก่อน แล้วพิธีกรรมนั้นมักจะใช้ง่ายมากในแต่ละครั้งทำให้คนรุ่นหลังขาดความรู้ในการเลี้ยงผีตอง และผีมดผีเม็งนี้

ดังนั้นพิธีกรรมความเชื่อประเพณีการเลี้ยงผีตอง และผีมดผีเม็งแบบล้านนา มีความจำเป็นที่พลัดต้นให้เกิดการอนุรักษ์ และทำให้เกิดความหมายของประเพณีที่สำคัญของชาวล้านนา พิธีกรรมความเชื่อในการเลี้ยงผีตอง และผีมดผีเม็ง แบบล้านนา เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ ในพิธีกรรมเรื่องความเชื่อเรื่องการเลี้ยงผีตอง และผีมดผีเม็งของชาวล้านนา ซึ่งเป็นประเพณีและวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม เป็นการสร้างจิตใต้สำนึกให้เกิดคุณค่าประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่แสดงการสืบทอดการเคารพต่อบรรพบุรุษ คือ สอนให้คนประพฤติตามจารีตประเพณี จะช่วยให้คนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขบนพื้นฐานความเชื่อในประเพณีที่มีความแตกต่างกัน

ส่วนศาล (หอผี) การเลี้ยงผีตอง ศาลหนึ่งอยู่ที่เชิงเขาที่บ้านตีนดอยตำบลสุเทพ อยู่ห่างไปทางทิศตะวันตกของเมืองเชียงใหม่ประมาณสี่กิโลเมตร แล้วศาลที่สองอยู่บริเวณแนวป่าที่รู้จักกันว่าชื่อ ดงหอ และอีกศาลหนึ่งอยู่ที่เชิงดอยคำตำบลแม่เหียะ ศาลแรกเป็นที่สถิตดวงวิญญาณผีตอง ศาลที่สอง^{๒๗}

ตำนานที่เล่าสืบต่อกัน การเลี้ยงผีตอง จัดขึ้นตั้งแต่สมัยอดีตกาล จนมาถึงในปัจจุบัน เป็นระยะเวลาหลายร้อยปีมาแล้ว ปัจจุบันประเพณีนี้จะถูกจัดขึ้นในวันขึ้นหรือแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๙ ซึ่งในช่วงเดือนมิถุนายนของทุกปี ในบริเวณเชิงชายป่าด้านตะวันออกของ ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และความเชื่อที่ว่าจะทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรดี และเป็นการปิดป่าไม่ให้สิ่งเลวร้ายมากินบ้านกินเมืองก่อนที่จะเริ่มพิธี จะมีมีการขึ้นท้าวทั้งสี่ คือ พิธีบอกกล่าวแก่ท้าวจตุโลกบาท แล้วมีการสร้างปราสาท หรือ หอผีชั่วคราว ทำด้วยโครงไม้ไผ่ ๑๒ หอ หอของผีตองจะมีขนาดใหญ่สุด ในเมื่อพิธีเริ่ม ปู่อาจารย์ จะทำพิธีอัญเชิญผีตองมาเป็นประธานของผีทั้งหลายมารับเครื่องสังเวย และขอให้ผีทั้งหลายช่วยกันดูแลรักษาบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข ผีตองจะเข้าทรงและอวยชัยให้พรต่างๆ จากนั้นร่างทรงก็จะไปหยิบอาหาร

^{๒๗} เข้าใจว่าที่ตั้งของศาลที่สองนี้คือ บริเวณชายป่า เชิงดอยของบ้านป่าแดง ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้จากคำบอกเล่าของชาวบ้านแม่เหียะ กล่าวว่าการเลี้ยงปู่สะและเป็นหน้าที่ของชาวบ้านหมู่ที่ ๙ ดอยสุเทพ หรือบ้านป่าแดง ข้อมูลนี้จึงไม่ตรงกับงานของไกรศรี ผู้วิจัย

จากกระทงในปราสาททั้ง ๑๒ มากินอย่างละเล็กละน้อย ท้ายสูตร่างทรงก็จะล้มตัวลงนอนกับพื้นสักครู่หนึ่ง เมื่อผีลาทรงแล้วก็จะลุกขึ้นมามีอาการเป็นปกติ

ในปัจจุบัน มีการนำเอาพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับ โดยมีการทำบุญเลี้ยงพระก่อนทำพิธีสังเวศ และในช่วงที่พระสงฆ์สวดมนต์ ก็จะมีการเชิญพระภุ หรือ แผ่นผ้าที่วาดรูปพระพุทธเจ้ามาแขวนให้แกว่งไปมาเพื่อสมมุติว่าพระพุทธเจ้ายังดำรงพระชนม์ชีพอยู่ คนทรงจะใช้ไม้ตีที่พระภุแสดงถึงการที่ผีตงจะไปทำร้ายพระพุทธเจ้าสุดท้ายก็ยอมรับพุทธานุภาพ สำหรับชาวบ้านที่เข้ามาร่วมพิธีนี้ เนื่องจากเชื่อว่าหากได้เข้าร่วมพิธี จะรอดพ้นจากอันตราย ไม่เจ็บ ไม่ไข้ ชุมชนบริเวณรอบๆ จะมีความสงบสุข ปราศจากภัยพิบัติทั้งปวงการเคารพเจ้าที่ (ผู้อยู่มาก่อน) ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ผีบรรพบุรุษ ผีปู่ย่า ความเชื่อเรื่องขวัญ รวมถึงเรื่อง ทักษา ซึ่งเป็นอิทธิพลความเชื่อของพราหมณ์ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ต่อมาได้ถูกเรียกรวมกันในลักษณะนามธรรม ให้เป็นอารักษ์ ผีเมือง เจนบ้านเจนเมือง โดยการอ้างอิงแนวคิดนักชาติพันธุ์วิทยาสำนักฝรั่งเศส อย่าง Henri Maspero, Paul Mus, Paul Levy และ Charles Archambault^{๒๘} เพราะได้เลี้ยงหรือให้ทานแก่ผีตง ซึ่งเป็นผู้ปกป้องรักษาพื้นที่แห่งนี้ ส่วนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเพื่อชมพิธีเลี้ยงผีตง อาจไม่เข้าใจเหตุผลการทำพิธีเช่นไหว้แบบนี้

ในอดีตมีเมืองหนึ่งชื่อ บุพพนครเกิดเหตุไม่ดีต่อประชาชนในเมืองนั้น ทำให้ชาวบ้านแกลวนั้นอยู่กันแบบไม่เป็นเป็นสุข เพราะถูกยักษ์ ๓ ตนพ่อแม่ลูกออกมาจับชาวบ้านกินแทบทุกวันชาวบ้านต้องหนีออกจากเมือง

ปัจจุบันการเช่นไหว้ผีตง อารักษ์ ผีเมือง เจนบ้านเจนเมือง ของเมืองต่าง ๆ ในจังหวัดภาคเหนือของไทยได้ยุติลงไปเกือบหมดสิ้น ที่หลงเหลือโดยมากเป็นการเลี้ยงผีในระดับชุมชน^{๒๙}

^{๒๘} Maspero, Heri, "Moeur et Coutumes des Populations Sauvages," *Un Empire Colonial Francais : L'Indochine* Vol.๑.(๑๙๒๙), Mus, Paul, "Cults Indiens et Indigenes au Champa," *Bulletin de l'Ecole Francaise d'Extreme-Orient* (๑๙๓๓)and Levy, Paul, "Doublet Onomastiques au Laos et Ailleurs dan L'Asie du Sud-Est," *Bulletin de l'Institut IndochinoisPour l'Etude l'Homme* No ๕ (๑๙๔๒).

^{๒๙} น่าสังเกตว่าปัจจัยทางการเมืองจากอำนาจส่วนกลางจะมีผลต่อความเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมในเชิงผีในระดับผีเมืองเสมอตัวอย่างเช่น พิธีเลี้ยงผีเมืองเชียงรุ่งของสิบสองปันนาที่ยุติไปนับแต่เมื่อจีนเข้ามาปกครองสิบสองปันนาในปี ๒๔๙๒ และยกเลิกระบบเจ้าแผ่นดิน เช่นเดียวกับกรณีเมืองหลวงน้ำทา สปป.ลาว ที่การเลี้ยงผี

ในช่วงกลางฤดูร้อนจะมีการลงเจ้าเข้าทรงตามหมู่บ้านต่างๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความเชื่อของชาวบ้านที่ว่า การลงเจ้าเป็นการพบปะพูดคุยกับผีบรรพบุรุษ ซึ่งในปีหนึ่งจะมีการลงเจ้าหนึ่งครั้ง และในการลงเจ้าครั้งนี้จะถือโอกาสทำพิธีรดน้ำดำหัวผีบรรพบุรุษไปด้วย ยังมีพิธีเลี้ยงผีตองอยู่พิธีหนึ่งที่มักจะกระทำกันในช่วงเวลานี้และที่สำคัญในปีหนึ่งจะทำพิธีนี้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น นั่นก็คือ การเลี้ยงผีมดผีเม็ง ชาวบ้านที่ประกอบพิธีนี้ขึ้นบอกว่า การเลี้ยงผีมดผีเม็งจะเลี้ยงอยู่ ๒ กรณี คือ เมื่อเวลามีคนเจ็บป่วยไม่สบายในหมู่บ้านจะทำพิธีบนเลี้ยงผีตอง และผีมดผีเม็งเพื่อขอใช้ช่วย รักษาเมื่อเวลาที่หายแล้วจะต้องทำพิธีเชิญวิญญาณผีตอง และผีมดผีเม็งมาลง และจัดหาดนตรีมาเล่นเพื่อเพิ่มความสนุกสนานแก่ผีมดผีเม็งด้วย อีกกรณีหนึ่งเมื่อไม่มีคนเจ็บป่วยในหมู่บ้าน จะต้องทำพิธีเลี้ยงผีมดผีเม็งทุกปี โดยจะต้องหาฤกษ์ยามที่เหมาะสมและจะต้องกระทำระหว่างช่วงเวลาเดือน ๔ เหนือ ถึง เดือน ๘ เหนือ ก่อนเข้าพรรษา เพราะถ้าไม่ทำพิธีเลี้ยงผีตอง และผีมดผีเม็งอาจจะไม่คุ้มครอง คนในหมู่บ้านก็ได้ ดังนั้น เมื่อใกล้ถึงช่วงเวลาดังกล่าวเรามักจะพบภาพพิธีเหล่านี้ตามหมู่บ้านต่าง ๆ

คนเชียงใหม่กับความเชื่อในการเลี้ยงผีตอง ถือได้ว่าเป็นพิธีกรรมที่สำคัญของพวกเรา และพิธีสะเดาะเคราะห์ก็เหมือนกันโดยมีเครื่องส่งเคราะห์ คือ ของควาหวาน บรรจุในกระตางกาบกล้วยรูปสามเหลี่ยม ทำได้โดยใช้ไม้ไผ่เป็นโครงภายในกระตางคันไว้ ๙ ช่อง แต่ละช่องบรรจุ หมาก ๑ คำ บุหรี่ ๑ มวน เมี่ยง ๑ คำ ข้าวต้ม ๑ ชิ้น ข้าวแดง ข้าวดำ อย่างละก้อน กระตางรูปสามเหลี่ยมจะเป็นเครื่องส่งเคราะห์ร้ายให้ครอบครัว^{๓๐} แม้ว่าการดำเนินชีวิตของพวกเขาระบรื่นไม่ประสบปัญหาใด แต่ภายใต้จิตสำนึกที่แท้จริงแล้ว คนล้านนาเหล่านี้ไม่อาจลืมเลือนวิญญาณของผีบรรพบุรุษที่เคยช่วยเหลือให้พวกเขามีชีวิตที่ปกติสุขมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า แม้กาลเวลาจะแปรเปลี่ยนไปอย่างไร ภาพที่เรายังคงพบเห็นได้เสมอเมื่อเวลาเดินทางไปยังหมู่บ้านต่างๆ ในชนบทก็คือ เรือนเล็กๆ หลังเก่าตั้งอยู่กลางหมู่บ้านนั่นก็คือ หอเจ้าที่ประจำหมู่บ้าน ที่ยังย้ำเตือนให้พวกเขาไม่ให้หลงไหลไปกับกระแสสังคมนั่นเอง

ชาวเชียงใหม่มีความผูกพันอยู่กับการนับถือผี ซึ่งเชื่อว่าผีมีสิ่งเร้นลับให้ความคุ้มครองรักษาอยู่ ซึ่งสามารถพบเห็นได้จากการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อเวลาที่ต้องเข้าป่าหรือต้องค้างพักแรมอยู่ในป่า จะนิยมบอกกล่าวและขออนุญาตเจ้าที่-เจ้าทางอยู่เสมอ และเมื่อเวลาที่กินข้าวในป่าจะแบ่งอาหารบางส่วนให้เจ้าที่อีกด้วย

เมืองเคยถูกสั่งห้ามไปในยุคปลดปล่อยของขบวนการปะเทดลาว ตั้งแต่ปี ๒๕๑๘ หากแต่ได้มีการกลับมาประกอบพิธีเลี้ยงอีกครั้งในช่วงไม่กี่ปีมานี้ โดยมีทนายทอติตเจ้าเมืองเข้าร่วมในพิธีด้วย ผู้วิจัย.

^{๓๐} จารุวรรณ ธรรมวัตร, *คติชาวบ้านอีสาน*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรวัฒนา), หน้า ๒๑.

อิทธิพลด้านความเชื่อของการเลี้ยงผีตางที่สืบมาจนปัจจุบัน นอกจากการนับถือเสาอินทขิลแล้ว ยังมีการนับถือผีตาง ซึ่งเป็นผีที่รักษาเมืองเชียงใหม่ โดยชาวบ้าน ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นผู้กระทำพิธีเช่นสังเวฬุผีตางซึ่งเป็นผู้พิทักษ์ตอยสุเทพ และชาวบ้านตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จะสังเวฬุผีตาง บริเวณตอยคำ พร้อมกับการทำพิธีเลี้ยงผีตาง จะมีการทำเช่นสังเวฬุผีตางหลวงวิลังคะอีกด้วย ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าขุนหลวงวิลังคะเป็นผีลูกหลานบริวารของผีตาง^{๓๑}

พิธีเลี้ยงผีตาง หรือพิธีเช่นวิญญูณเชื่อว่าเป็นผู้ปกป้องรักษาตอยสุเทพ ตอยปุย และตอยคำ ความเชื่อของประชาชนใน ต.แม่เหียะ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ และตำบลใกล้เคียงในเขตอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย ซึ่งเป็นป่าต้นน้ำของลำห้วยแม่เหียะ ที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนใน ต.แม่เหียะ ต.สันผักหวาน และ ต.ป่าแดด มานานหลายร้อยปีช่วงเช้าชาวบ้านจะนำข้าวตอกดอกไม้ ผลไม้ อาหารคาวหวาน บวงสรวงรูปปั้นผีตาง เป็นการอนุรักษ์ประเพณีที่สืบทอดมานานหลายร้อยปี พิธีเลี้ยงผีตางได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวหลายพันคนเข้าร่วมงาน เนื่องจากเป็นพิธีกรรม ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม พิธีเลี้ยงผีตางเป็นบ้านเมืองของชาวลัวะ

พิธีเลี้ยงผีตางทำมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๘๐ ทางราชการได้สั่งห้ามจัดพิธี คล้ายกับพิธีรำผีมอญที่พระประแดงในยุคหนึ่ง เพราะเกรงว่าการทำนายทายทักในทางร้ายของร่างทรงจะทำให้ชาวบ้านชาวเมืองตื่นกลัวต่อมาสหัสสงครามมหาเอเซียบูรพา จึงได้รับการรื้อฟื้นขึ้นอีกครั้งแต่ให้ทำพิธีทางทิศตะวันออกบริเวณเชิงตอยคำ บ้านเชิงตอยสุเทพและบ้านแม่เหียะทำพิธี เป็นร่างทรง (ม้าขี่) คือ บุคคลหนึ่งห้ามเป็นร่างทรงติดต่อกันเกิน ๓ ปี เลี้ยงผีตางเข้านั้นฝนโปรยปรายลงมาแต่เช้า ยอดหญ้าฉ่ำน้ำผืนดินนุ่มไรร้อน ท้องฟ้าครึ้มด้วยเมฆพิธีขาวหม่น บรรยากาศขมขื่นหลังชวนศรัทธา ร่างทรงผี เดินตรวจศาลบูชาขนาดเล็กที่ตั้งอยู่โดยรอบลานพิธี ๑๒ ศาล ผีตาง และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญของเมือง ผีตางรับเครื่องเช่นแล้วเกิดเหตุอัศจรรย์ ภาพพระบฏแก้วโกว ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นปาฏิหาริย์เกิดขึ้นไม่มีลมพัดต้องแม่แต่น้อย ภาพพระบฏที่แก้วไปมาร่างทรงผีตางรีบกลับเข้าผาม เปลี่ยนเครื่องแต่งกายชุดสีขาว เข้าไปไหว้สาพระบฏ สัญลักษณ์ตัวแทนของพระพุทธเจ้า ผีตางเดินเยี่ยมเยียนชาวบ้าน มีการเข้าทรง “เจ้านาย” เพื่อพยากรณ์ความเป็นอยู่และความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมือง ไม่ให้ใครบุกรุกทำลาย สาบแข่งคนบุกรุกให้มีอันเป็นไป จึงยังคงความศักดิ์สิทธิ์ ให้ชาวบ้านสามัคคีช่วยกันแก้ไขปัญหา ยังเป็นการผสมผสานความเชื่อเรื่องผีที่มีมาแต่เดิม กับความเชื่อทางพุทธศาสนาที่เข้ามาให้ดำเนินคู่

^{๓๑} [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://writer.dek-d.com/KirEiJuNG/story/viewlongc.php?id=๑๗๗๙๙๕>, [๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐].

กันไปอย่างกลมกลืน ตำนานและพิธีกรรมในอดีตส่วนสำคัญในการร้อยเรียงผู้คนต่างชาติพันธุ์ ต่างความเชื่อ และลัทธิทางศาสนา ด้วยกติกาของชุมชนร่วมกันสร้างขึ้นเป็นข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป การสื่อสารเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งการเมือง นอกเหนือจากปัจจัยการดำรงชีวิต ผลประโยชน์และสถานภาพทางสังคมก็ได้เข้ามาเบียดบังพื้นที่ของผีและพรากศรัทธาไปจากชุมชนอำนาจของผี ในยุค Digital โทรศัพท์มือถือถ่ายภาพได้ราคาถูกลงหาซื้อได้ง่าย ไม่นับรวมช่างภาพมืออาชีพ กล้องวิดีโอจากนักท่องเที่ยวหลายชาติ นักข่าวหลายสำนัก รั้วไม้หยาบๆ กันได้แต่เพียงชาวบ้าน ไม่สามารถกันช่างภาพและนักการเมืองให้เข้าไปเกาะติดผีได้ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่อำนาจของผีจึงถูกทำลายอย่างรุนแรง^{๓๒}

งานเลี้ยงผีตอง หมายถึง การเช่นสรวงดวงวิญญาณผีตองในป่า “ประเพณี” หมายถึง สิ่งปฏิบัติกันมาหลายร้อยปีหลายช่วงอายุคน “ตอง” หมายถึง ป่าไม้หรือป่าดงดิบ ในอดีตป่าไม้คู่กับคนป่าเป็นต้นกำเนิดของสรรพสิ่งมีชีวิต คนอาศัยป่าในการดำรงชีวิต สภาพแวดล้อมในป่าได้สร้างทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่นพืชพันธุ์สัตว์ต่างๆ และความสมดุลทางธรรมชาติน้ำที่ดียิ่งหล่อเลี้ยงมนุษย์ ป่าไม้ให้สมดุลให้กับธรรมชาติ “คนกับป่าไม้” อยู่คู่กันที่เลี้ยงตอง คือบริเวณลาน เจริงวัดพระธาตุดอยคำ ป่าไม้บริเวณดังกล่าวเป็นป่าต้นน้ำของลำห้วย ซึ่งหล่อเลี้ยงชีวิตคน สร้างความสมดุลให้กับชาวเชียงใหม่หลายร้อยปีแล้ว

ประเพณีเลี้ยงผีตอง สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตกาลเพื่อให้ประชาชนมีความรักและหวงแหนรักษาป่าไม้ให้คงอยู่และไม่ให้ใครเข้าไปบุกรุกทำลายธรรมชาติ โดยวิธีผ่านร่างทรงโดยอันเชิญดวงวิญญาณผู้ปกปักรักษาป่า โดยได้จัดพิธีปีละหนึ่งครั้งและมีความเชื่อว่าเป็นผู้รักษาป่าให้คงอยู่ ผู้บุกรุกจะพบกับเหตุเภทภัยต่างๆ ในอดีตป่าต้นน้ำแม่เหียะเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ซึ่งมีน้ำตกที่ใช้ชื่อว่าน้ำตกตาดหมาให้ และน้ำลำห้วยแม่เหียะไหลผ่านตลอดปี ประชาชนใดจะเข้าไปในป่าจะต้องได้รับอนุญาตจากผีป่า- ผีตอง ก่อน ซึ่งบริเวณที่เลี้ยงผีตองในปัจจุบันจะมีศาลเพียงตาเพื่อทำพิธีบอกกล่าวก่อนที่ผู้เข้าไปเก็บของป่าหรือล่าสัตว์ป่า หากผู้ใดมิได้บอกกล่าวและละเมิดมักจะมีอันเป็นไปตายโดยมิรู้สาเหตุ ซึ่งเป็นที่กล่าวในอดีตว่าถูกผีตองทำร้าย ดังนั้นพิธีเลี้ยงผีตองเป็นประเพณีที่ชาวแม่เหียะ และตำบลใกล้เคียงได้จัดขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๙ เหนือ เพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ประชาชนที่อยู่ในแม่เหียะ และตำบลใกล้เคียง พิธีดังกล่าวเจ้าผู้ครองนครล้านนาและผู้นำชุมชนระดับสูงต้องเข้าร่วมในพิธีกรรมและเป็นประเพณีที่ปฏิบัติถึงชนรุ่นหลังพิธีกรรมมีความเชื่อว่ามีผีเลี้ยงผีตอง จะก่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข

^{๓๒} องค์ บรรจุน, ศิลปวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: ออนไลน์, ๒๕๕๙), หน้า ๕๘.

ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ฝนตกต้องตามฤดูกาลและประชาชนไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ทำการเกษตรได้ผลดีตลอดปี ในขณะที่เดียวกันป่าต้นน้ำก็ยังอยู่และผู้บุกรุกก็มีอันเป็นไปด้วยอิทธิฤทธิ์ของดวงวิญญาณผีดง^{๓๓}

๒.๔ จุดมุ่งหมายของความเชื่อการเลี้ยงผีดง

ความเชื่อถือเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์ ที่ย่อมจะเชื่อในเรื่องต่างๆ และความเชื่อที่หลากหลายของมนุษย์นั้น จิราภรณ์ ภัทรภานุภัทร จึงได้แบ่งประเภทของคติความเชื่อไทยออกเป็น ๘ ประเภทคือ

๑. ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ คือความเชื่อถือปรากฏการณ์ต่างๆ ของธรรมชาติที่มนุษย์เรายังไม่สามารถอธิบายได้ เช่นสรรพสิ่งมีชีวิตต่างๆความเชื่อเกี่ยวกับกำเนิดโลกจักรวาล

๒. ความเชื่อเรื่องการเกิด การตาย และช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิต มักจะออกมาในรูปแบบของพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิต เช่น การบวช การแต่งงาน การตาย เป็นต้น

๓. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี แบ่งประเภทของผีได้ ๔ ประเภท คือ

ผีเจ้าพ่อ คือ มีหน้าที่ให้ความคุ้มครองคนและสถานที่

ผีหลักเมือง คือ ผู้พิทักษ์เมือง มีความเชื่อว่า เมื่อสร้างสถานที่ใดขึ้นมาจะต้องมีผีคอยเฝ้าอายุ ทำให้เกิดการสร้างศาลหลักเมืองขึ้น

ผีเสื้อบ้านคือภูติผีที่คุ้มครองหมู่บ้าน คอยเป็นผู้ช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่ชาวบ้าน จะมีการสร้างศาลไว้ โดยทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีความเคารพเชื่อถือมากกว่าชาวบ้านในภาคกลาง และจะมีพิธีกรรมในการไหว้ผีเหล่านี้ปีละสองครั้ง^{๓๔}

ผีเรือน คือ ผีรักษาบ้าน คอยคุ้มครองคนในบ้านแต่ถ้าทำให้ผีโกรธก็อาจก่อให้เกิดทุกข์ภัยแก่คนในบ้านได้ ส่วนการเชื่อถือผีเรือนยังมีอยู่มากในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และบางหมู่บ้านในภาคกลาง ส่วนคนในเมืองสวนใหญ่จะหันไปนับถือพระภูมิเจ้าที่ ซึ่งเป็นอิทธิพลของศาสนาพุทธและฮินดูแทน

^{๓๓} Rawi, "ปู่สะย่าแสะ กับประเพณีเลี้ยงดงเชียงใหม่," [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://forum.narandd.com/index.php?topic=๑๙๑๓>, [๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๗]

^{๓๔} จิราภรณ์ ภัทรภานุภัทร, สถานภาพการศึกษาเรื่องคติความเชื่อของไทย, ๒๕๔๙, หน้า ๔.

๔. ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เป็นความเชื่อต่างๆ เมื่อคนไทยนับถือพุทธศาสนาเป็นประจำชาติแล้ว

๕. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนที่จะมีการนับถือพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น ๒ ทาง คือ ไสยศาสตร์ที่มีจุดประสงค์ในทางไม่ดี (Black Magic) ไสยศาสตร์ที่มีจุดประสงค์ในทางดี (White Magic) ไสยศาสตร์เกี่ยวกับคาถาอาคมหรือเครื่องรางของขลัง

๖. ความเชื่อเกี่ยวกับคร่ำเรือนและที่อยู่อาศัย เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องใช้ไม้สอยในคร่ำเรือนว่ามีผีประจำอยู่ ความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่ตั้งบ้านเรือน และ ที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับผีสิง โฉลก โชคเคราะห์ต่างๆ

๗. ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีวะ เช่น เชื่อว่าบางอาชีพ อาจต้องมีการศึกษาจากครู ต้องมีพิธีไหว้ครู พิธีลงครู

๘. ความเชื่อที่มีลักษณะผสมผสานกับความเชื่อต่างๆไม่สามารถแยกศึกษาได้ความเชื่อยังเป้นพื้นฐานให้เกิดการกระทำสิ่งต่างๆ ทั้งด้านดีและด้านร้ายและยังสามารถแยกประโยชน์ของความเชื่อได้ คือ

- (๑) ความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจ
- (๒) ความเชื่อทำให้เกิดพลัง
- (๓) ความเชื่อทำให้เกิดการสร้างสรรค์
- (๔) ความเชื่อทำให้เกิดความสามัคคี
- (๕) ความเชื่อทำให้เกิดรูปธรรม
- (๖) ความเชื่อเป็นพื้นฐานฐานให้เกิดปัญญา
- (๗) ความเชื่อทำให้การนับถือศาสนาได้อย่างมั่นคง
- (๘) ความเชื่อทำให้เกิดฤทธิ์ทางใจ

แม้ความเชื่อจะมีประโยชน์แต่ก็สามารถก่อให้เกิดผลเสียได้คือ หากความเชื่อที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความงมงายที่ไม่ใช้วิจารณญาณ คือเชื่อตามการบอกเล่าโดยไม่มีการศึกษาวิเคราะห์หาเหตุผล

จิราภรณ์ ภักธาภาณุภัทร ได้ให้ความหมาย ความเชื่อเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะกำหนดการ แสดงออกของคนในสังคม ความเชื่อเป็นตัวกำหนดคติชนแขนงอื่นๆในสังคมเพราะเมื่อคนในสังคมมีความเชื่อในเรื่องใดๆ ยอมรับประเพณี ปฏิบัติ ใ้สอดคล้องกับความเชื่อนั้นๆ^{๓๕}

สรุปประเพณีการเลี้ยงฝังนั้นมีมาตั้งแต่อดีต การที่มีพิธีกรรม รูปแบบเพื่อให้สังคมใน ชุมชนได้มีความสามัคคีกัน และมีวัฒนธรรมอันเดียวกัน ต่อมาความเจริญและเศรษฐกิจเข้ามา แทรกแซงทำให้ชุมชนและสังคมต้องเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ทำให้การเลี้ยงฝังและฝังศพฝังได้หายไป จากสังคมล้าช้าไปมาก จะคงไว้ไม่กี่ที่ในปัจจุบัน

^{๓๕} มณี พยอมยงค, ความเชื่อของคนไทย,ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน, คติความเชื่อ, หน้า ๗๐-๗๑.

บทที่ ๓

คติความเชื่อเชิงปรัชญาในประเพณีการเลี้ยงผีตอง

ตำนานเล่าว่าชาวเมืองเชียงใหม่มีความผูกพันเกี่ยวเนื่องอยู่กับการนับถือผี สามารถพบเห็นได้จากการดำเนินชีวิตประจำวันของคนเมืองเอง เช่น เมื่อเวลาที่ต้องเข้าไปหาอาหารหรือต้องค้างพักแรมอยู่ในป่า มักจะต้องบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางเสมอ และเมื่อเวลาที่กินข้าวในป่าก็มักจะแบ่งอาหารให้เจ้าที่ด้วยเช่นกัน นอกจากนี้เมื่อเวลาจะอยู่ที่ไหนก็ตาม ไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือในป่า เมื่อเวลาที่ต้องถ่ายปัสสาวะก็มักจะต้องขออนุญาตจากเจ้าที่ก่อนอยู่เสมอ เหล่านี้แสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิตของคนเมืองผูกพันอยู่กับการนับถือผี พุทธศาสนามีทัศนคติทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็สิ่งที่สัมผัสได้หรือไม่ก็ตาม ย่อมมีเหตุให้เกิดขึ้นเนื่องจากเหตุปัจจัยสรรพสิ่งทั้งหลายต่างดำเนินไปภายใต้กฎแห่งเหตุปัจจัย เป็นสังขตธรรมที่เกิดจากการปรุงแต่งกัน ไม่มีสิ่งใดที่เกิดขึ้นได้เองหรือตั้งอยู่อย่างเป็นอิสระโดยลำพัง

การเลี้ยงผีตองในพระพุทธศาสนาเป็นเพียงส่วนหนึ่ง คือ มีการเปลี่ยนแปลงได้ ในชีวิตของมนุษย์ไปในทางที่มีความเชื่อ ความกลัวเป็นตัวกำหนดในการห้ามไม่ให้ทำสิ่งที่ทำลายธรรมชาติและสิ่งที่มีชีวิตและทำลายป่า ที่มีความอุดมสมบูรณ์ พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับการเลี้ยงผีตองหรือปู่แสะย่าแสะ (เลี้ยงตอง) ปัจจุบันได้เปลี่ยนไปจากเดิมมาก กล่าว คือ จากเดิมที่การเลี้ยงของชาวบ้าน คือ การย้าเตือนของมนุษย์ต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ เมื่อทำการเลี้ยงแล้ว ผี/สิ่งศักดิ์สิทธิ์ จะยังผลให้น้ำท่าฝนฟ้าอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นสาระดีของการเลี้ยงผี ท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า สวรรค์อยู่ในอกนรกอยู่ในใจ รวมทั้งการเวียนว่ายตายเกิด ก็เป็นเพียงสภาวะของจิตที่ตกอยู่ภายใต้ความยึดมั่นถือมั่นแห่งการมีตัวตน ที่เรียกว่า อัตตวาทุปาทานผู้ที่อยู่เหนือแนวความคิดของการเกิดใหม่ ย่อมไม่มีความจำเป็นอันใดที่จะต้องสะสมบุญ หลักธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ ถือได้ว่าเป็นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในคำสอนทางพุทธศาสนาไปในลักษณะที่สอดคล้องเข้ากันได้กับทางวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน ไลน์สไตน์ แสดงความเห็นไว้ในหนังสือ "ความคิด และ ความเห็น" เกี่ยวกับพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

๓.๑ แนวคิดเชิงปรัชญาประวัติศาสตร์

ตำนานเชียงใหม่ ได้บันทึกพิธีเลี้ยงผีตองเอาไว้ว่า ในอดีตมีบ้านเมืองของชาวลัวะ ชื่อว่า “บุรพนคร” ตั้งอยู่ระหว่างแม่น้ำปิงกับดอยฮ้อยช้าง (อุจจุคีรี) ต่อมาชาวเมืองได้รับความเดือดร้อนจาก

ยักษ์พ่อแม่ลูก ๓ คน ที่มาจับชาวเมืองกินทุกวัน จนชาวเมืองต้องพากันอพยพไปอยู่ที่อื่นและต่อมาองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงรับรู้ด้วยพระสัมมาสัมโพธิญาณ ได้เห็นความเดือดร้อนของชาวเมืองบุรพนคร พระองค์พร้อมเหล่าสาวกจึงเสด็จมาที่ดอยใต้ มีชาวลัวะ ๔ คน จึงเข้าเฝ้าด้วยความเลื่อมใสถวายอาหารที่นำมา พระองค์ทรงแสดงธรรมโปรดจนชาวลัวะทั้ง ๔ เห็นธรรมและขอบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์

ในตำนานผีดงหรือปู่สะย่าสะ ได้สืบทอดความเชื่อจนถึงปัจจุบัน ภายหลังจากที่ปู่สะย่าสะเสียชีวิต ชาวบ้านยังคงเกรงกลัวอิทธิฤทธิ์ และยังคงต้องการให้วิญญาณปู่สะย่าสะช่วยรักษาพระศาสนาและปกป้องคุ้มครองชาวเมือง จึงได้จัดให้มีพิธีเช่นสรวงเป็นประจำทุกปี ตำนานเชื่อกันว่าปู่สะย่าสะเป็นบรรพชนของชาวลัวะ ได้สืบเชื้อสายมาเป็นชาวเชียงใหม่ในปัจจุบัน มีหน้าที่ดูแลรักษาเมืองเชียงใหม่ และเจ้าเมือง เสนาอำมาตย์ และราษฎร จะต้องร่วมกันทำพิธีเลี้ยงผีดงหรือปู่สะย่าสะ หากไม่ทำพิธีเลี้ยงผีดงปู่สะย่าสะ ก็จะเกิดภัยพิบัติ ดังในสมัยพระเจ้าเมกุฎี เจ้าเมืองเชียงใหม่ ทำให้บ้านเมืองเดือดร้อน ชาวบ้านโจษจันว่า เป็นเพราะพระเจ้าเมกุฎีสั่งห้ามชาวบ้านและชาวเมืองทำพิธีเช่นสรวงปู่สะย่าสะ ทำให้เป็นเหตุให้เชียงใหม่เสียเอกราช ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า ต่อมาในสมัยเจ้าแก้วนารัฐ เจ้าเมืองเชียงใหม่องค์สุดท้าย มีการฟื้นฟูพิธีกรรมเลี้ยงผีดงหรือพิธีบวงสรวงปู่สะย่าสะ และได้ปฏิบัติสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

พิธีเลี้ยงผีดงหรือปู่สะย่าสะทำสืบทอดกันมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๘๐ ทางราชการได้สั่งห้ามจัดพิธี เพราะทางการเกรงการทำนายทายทักในทางร้ายของร่างทรงจะทำให้ชาวบ้านตื่นกลัว ต่อมาสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา ก็รื้อฟื้นขึ้นอีกครั้งให้ทำพิธีทางทิศตะวันออกบริเวณเชิงดอยคำ และมีชาวบ้านเชิงดอยสุเทพและบ้านแม่เหียะเป็นผู้ประกอบพิธี เป็นร่างทรง (ม้าขี่) ก็คือ บุคคลหนึ่งโดยห้ามเป็นร่างทรงติดต่อกันเกิน ๓ ปี บริเวณลานพิธีเลี้ยงผีดงเป็นป่าสมบุรณ์ มีไม้ขนาดใหญ่ ในเช้าวันนั้นฝนโปรยปรายลงมาแต่เช้า และยอดหญ้าฉ่ำน้ำ ผืนดินนุ่มไฉ่นุ่ม ท้องฟ้าครึ้มด้วยเมฆขาวหม่น บรรยากาศเข้มขลัง (ปีพายุ) และโฆษณายาขี้นผ้าพระบฏจำลอง ผ้าพระบฏ (ภาพเขียนพระพุทธรูป) ถูกนำออกจากหีบพระบฏ ซึ่งโยงไว้กับยอดไม้สูงเหนือหัวแล้ว พิธีกรรมก็เริ่มขึ้น ร่างทรงปู่สะย่าสะขึ้นไปบนผาม เปลี่ยนชุดตามแบบโบราณ เน้นผ้าถุงผ้าห่มสีแดง ทำพิธีเช่นสรวงเชิญวิญญาณปู่สะย่าสะเข้าร่าง รับหมากใส่ปากเคี้ยว สุกบู่หรือมอญมวนใหญ่ กระจอนลงจากผาม มุ่งตรงไปยังซากควายกลางลานพิธี เกือบสว่างไปบนซากแล้วขึ้นขี่หลัง ฉีกเนื้อควายใส่ปาก เอามือไว้กัดเลือดในภาชนะตม หัวเนื้อควายไปบางส่วน รอบลานพิธี ทั้ง ๑๒ ศาล คือปู่สะย่าสะ ลูก หลาน และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญของเมือง ในศาลวางกระถางใบตองบรรจุเครื่องเช่นหลายชนิด

ในเมื่อผิวดงหรือปู่แสะย่าแสะรับเครื่องเช่นแล้วสักครู่ใหญ่ก็ได้เกิดเหตุอัศจรรย์ ภาพพระ
 บฏแกว่งไกว และชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นปาฏิหาริย์ ภาพพระบฏที่แกว่งไปมาทำให้ร่างทรงผิวดงปู่แสะ
 ย่าแสะต้องรีบกลับเข้ามาผาม เพื่อเปลี่ยนเป็นชุดสีขาว เข้าไปไหว้สาพระบฏ คือ เป็นสัญลักษณ์ตัวแทน
 ของพระพุทธเจ้า ต่อมาผิวดงปู่แสะย่าแสะก็จะเดินเหย้มเหยียนชาวบ้าน และมีการเข้าทรง “เจ้านาย”
 เพื่อพยากรณ์ความเป็นอยู่และความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมือง การบอกฝากฝังผู้นำชุมชน
 นักการเมืองให้บำรุงรักษาป่าไม้ ไม่ให้ใครบุกรุกทำลาย แล้วสาปแช่งคนบุกรุกให้มีอันเป็นไป (โอกาสดี
 โชคดีที่ป่าผืนนั้นอยู่ในเขตทหาร แล้วคำสาปแช่งของปู่แสะย่าแสะคงความศักดิ์สิทธิ์) แล้วยังให้
 ชาวบ้านสามัคคีกันช่วยกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ชาวลัวะ ชนพื้นเมืองของเชียงใหม่ ยังเป็นความเชื่อเรื่อง
 ผิวดงปู่แสะย่าแสะที่มีมาแต่เดิม รวมเข้ากับความเชื่อทางพุทธศาสนาที่เข้ามาภายหลังให้ดำเนินคู่กันไป
 อย่างกลมกลืน ตำนานและพิธีกรรมในอดีตมีส่วนสำคัญในการร้อยเรียงคนต่างชาติพันธุ์ ต่างความเชื่อ
 และลัทธิทางศาสนา ด้วยกติกาที่ชุมชนร่วมกันสร้างขึ้นเป็นข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน ในเมื่อยุคสมัย
 เปลี่ยนไป สื่อสารเทคโนโลยี รวมทั้งการเมือง ปัจจัยการดำรงชีวิต รวมทั้งผลประโยชน์และสถานภาพ
 ทางสังคมก็ได้เข้ามาเบียดบังพื้นที่ของผิวดงและพรากความศรัทธาไปจากชุมชน ส่วนอำนาจสื่อรุกกล้า
 พื้นที่อำนาจของผิวดง เพื่อให้ได้ภาพที่สวยงาม ใช้โทรศัพท์มือถือถ่ายภาพ ไม่นับรวมช่างภาพมืออาชีพ
 นักข่าวหลายสำนัก กันได้แต่เพียงชาวบ้าน ไม่สามารถกันช่างภาพและนักการเมืองให้เข้าไปเกาะติดผี
 ได้ และพื้นที่อำนาจของปู่แสะย่าแสะจึงถูกทำลายอย่างรุนแรง น่าสนใจว่าพ่ออ้อยแม่อ้อยที่นั่งราบพนม
 มือแต่ ขณะที่ช่างภาพและนักการเมืองท้องถิ่นบอกกับร่างทรงปู่แสะย่าแสะอันเป็นจิตวิญญาณของ
 พวกเขา

งานประเพณีเลี้ยงผิวดง หมายถึง การเช่นสรวงดวงวิญญาณผีในป่า “ประเพณี” หมายถึง
 สิ่งปฏิบัติกันมาหลายร้อยปีหลายช่วงอายุคน “ดง” หมายถึง ป่าไม้หรือป่าดงดิบตั้งแต่อดีตกาลป่าไม้
 คู่กับคน ป่าเป็นต้นกำเนิดของสรรพสิ่งมีชีวิต คนอาศัยป่าในการดำรงชีวิตอยู่ สภาพแวดล้อมในป่าได้
 สร้างทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น พืชพันธุ์สัตว์ต่างๆ และรักษาความสมดุลทางธรรมชาติตลอดจน
 เป็นต้นน้ำที่ดียิ่งหล่อเลี้ยงมนุษยชาติในปัจจุบัน ป่าไม้ให้สมดุลให้กับธรรมชาติ “คนกับป่าไม้” อยู่คู่กัน
 ตลอดมา

ประเพณีเลี้ยงผิวดง สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตกาลเพื่อให้ประชาชนมีความรักและหวงแหน
 รักษาป่าไม้ให้คงอยู่และไม่ให้ใครเข้าไปบุกรุกทำลายธรรมชาติของป่าต้นน้ำให้เสียหาย โดยได้ผ่านร่าง
 ทรงโดยอันเชิญดวงวิญญาณผู้ปกป้องรักษาป่าแห่งนี้ คือ “ปู่แสะ ยักษ์จิดำ” และ “ย่าแสะ ยักษ์ตา
 เขียว” โดยพิธีมีปะหนึ่งครั้งและมีความเชื่อว่าเป็นผู้รักษาป่าให้คงอยู่ ผู้ที่บุกรุกป่าจะพบกับเหตุ

เภทภัยต่างๆ ป่าต้นน้ำแม่เหียะเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์มีน้ำตก และห้วยแม่เหียะ ประชาชนจะเข้าไปในป่าจะต้องได้รับอนุญาตจากผีป่า- ผีตง คือ “ผีปู่แสะ ย่าแสะ” ในปัจจุบันจะมีศาลเพียงตาเพื่อบอกกล่าวก่อนเข้าไปเก็บของป่าหรือล่าสัตว์ป่า หากผู้ใดไม่ได้บอกกล่าวจะมีอันเป็นไปตายโดยมิรู้สาเหตุ มักจะโทษถูกยักษ์ปู่แสะ ย่าแสะกิน ดังนั้นพิธีการเลี้ยงผีตง เป็นประเพณีของชาว ตำบลแม่เหียะ และตำบลใกล้เคียง เพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ประชาชน ตำบลแม่เหียะและตำบลใกล้เคียง ตามประวัติศาสตร์และพงศาวดาร

ในอดีตเจ้าผู้ครองนครล้านนาและผู้นำชุมชนระดับสูงต้องเข้าร่วมในพิธีกรรมและเป็นประเพณีที่ปฏิบัติถึงชนรุ่นหลัง มีความเชื่อว่าเมื่อเลี้ยงผีตง บวงสรวงด้วยเครื่องเช่น คือ ควายรุ่นเขาเพียงหุสิด้า ๑ ตัว ดอกไม้ธูปเทียน ผลไม้ต่างๆ และสุราราช เป็นเครื่องเช่นไหว้ให้ดวงวิญญาณปู่แสะ ย่าแสะ บวงสรวงเช่นไหว้โดยผ่านร่างทรงเข้ามารับเครื่องเช่นไหว้ คือ ควายดิบและของที่เตรียมไว้ มีความเชื่อว่าจะก่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ผนตงต้องตามฤดูกาลและประชาชนไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ทำการเกษตรได้ผลดีตลอดปี

๓.๒ ประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ (ก่อน พ.ศ. ๑๘๓๙)

เมืองเชียงใหม่มีชื่อที่ปรากฏในตำนานว่า “นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่” ได้เป็นราชธานีของอาณาจักรล้านนาไทยมาตั้งแต่สมัยพระยามังรายได้ทรงสร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๘๓๙ นับถึงปัจจุบันจนมีอายุร่วมเจ็ดร้อยกว่าปี และเมืองเชียงใหม่ได้มีวิวัฒนาการสืบเนื่องกันมาในประวัติศาสตร์ตลอดมา เชียงใหม่มีฐานะเป็นนครหลวงอิสระ ปกครองโดยกษัตริย์ราชวงศ์มังราย ประมาณ ๒๐๐ ปี (ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๓๙ - ๒๑๐๑) ในปี พ.ศ. ๒๑๐๑ เชียงใหม่ได้เสียเอกราชให้แก่กษัตริย์พม่าชื่อว่าบุเรงนอง และได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่านานร่วมสองร้อยกว่าปี จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงช่วยเหลือล้านนาไทยภายใต้การนำของพระยาภาววิละและพระยาจำบ้าน ในการทำสงครามขับไล่พม่าออกไปจากเชียงใหม่และเมืองเชียงแสนได้สำเร็จ ก่อนที่พระยามังรายจะสร้างเมืองเชียงใหม่ขึ้น ได้มีบ้านเมืองและชุมชนใหญ่เกิดขึ้นแล้ว ได้แก่ เมืองหิรัญนครเงินยางเชียงแสน เมืองหริภุญไชย เมืองพะเยา และยังมีเมืองคันทบเมืองเล็กๆ อีกมากมายหลายเมืองตามลุ่มน้ำต่างๆ เช่น เวียงฝาง เวียง

^๑ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, ภาควิชาประวัติศาสตร์, วิทยาลัยครูเชียงใหม่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.treasury.go.th/pv_chainat/ewt_news.php?nid=๔๓๓ [๑๐ มกราคม ๒๕๖๒].

ปรีक्षा เวียงสีทวง เวียงพางคำ เวียงสุทโธ เวียงห่อ เวียงมะลิกา และเวียงท่ากาน ฯลฯ เป็นต้น เชื่อกันว่าบริเวณตอนบนของภาคเหนือ กลุ่มแม่น้ำต่างๆ เช่น แม่น้ำกก แม่น้ำโขง เป็นที่ตั้งของชุมชนที่มีวัฒนธรรมอยู่มาก่อน ในบทความนี้จะกล่าวถึงเรื่องราวและเมืองต่างๆ^๒ ก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๙

จากข้อมูลเอกสารประเภทตำนานและพงศาวดาร ได้กล่าวถึงการที่ชุมชนเผ่าไทเข้ามาตั้งถิ่นฐานทางตอนบนของภาคเหนือในสมัยแรกนั้น มีผู้นำสำคัญ ๒ ราชวงศ์ คือ ราชวงศ์ไทยเมืองของพระเจ้าสิงหนวัติกุมารและราชวงศ์ลัวะจังกราช ซึ่งมีเรื่องราวปรากฏในตำนานสิงหนวัติกุมาร พงศาวดารเมืองเงินยางเชียงแสน และตำนานสุวรรณโคมคำ ดังนั้นการที่เราจะสามารถหาประวัติความเป็นมาของอาณาจักรล้านนาเราก็ต้องเริ่มจากการศึกษาจากตำนานและพงศาวดารที่มีแหล่งข้อมูลที่หน้าเชื่อถือได้จึงจะารู้และเข้าใจในประวัติศาสตร์ได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง ราชวงศ์สิงหนวัติกุมาร ตามตำนานเล่าว่ามีราชบุตรชื่อ สิงหนวัติกุมาร ได้อพยพผู้คนมาจากเมืองไทยเมื่อมหาศักราชได้ ๑๗ (ตอนต้นพุทธกาล) มาตั้งบ้านเมืองใกล้กับแม่น้ำโขงและไม่ไกลจากเมืองสุวรรณโคมคำมากนัก เมืองใหม่ได้ชื่อว่า นาคพันธุ์สิงหนวัตินคร ข้อความตามตำนานต่อมาสับสนแต่จับใจความได้ว่า เมืองนาคพันธุ์ฯ นี้ได้เรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า โยนกนครไชยบุรีศรีช้างแสน และเมืองนี้ได้มีกษัตริย์ปกครองสืบกันมาถึง พ.ศ. ๑๕๔๗ มีคนจับปลาไหลเผือกได้ ลำตัวโตขนาดต้นตาล ยาวประมาณ ๗ วา เมื่อฆ่าแล้วแจกจ่ายให้ผู้คนในเมืองได้นำไปประกอบอาหารรับประทาน และในเวลากลางคืน คืนนั้นเอง เมืองนี้ได้เกิดภัยพิบัติฟ้าคะนอง แผ่นดินไหว และเมืองได้ล่มจมกลายเป็นหนองน้ำไป ชาวเมืองที่ไม่ประสบภัยได้ร่วมใจกันสร้างเมืองใหม่ชื่อ เวียงปรีक्षाขึ้น ราชวงศ์สิงหนวัติก็สิ้นสุดลง สำหรับศักราชส่วนใหญ่คลาดเคลื่อนไม่ตรงกัน

สมัยตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า (พ.ศ. ๒๑๐๑-๒๓๑๗)

เมื่อบุเรงนองยึดเมืองเชียงใหม่ได้แล้ว ในระยะแรกนี้พม่ามิได้เข้ามาปกครองโดยตรง แต่ได้แต่งตั้งให้พระเมกุฎิเจ้าเมืองเชียงใหม่ปกครองบ้านเมืองตามเดิม ในฐานะเมืองประเทศราชของพม่า ซึ่งเชียงใหม่จะต้องส่งเครื่องบรรณาการ ต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง จะต้องเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินปีละ ๑ ครั้ง เป็นอย่างน้อย จะต้องส่งส่วยเป็นสิ่งของตามที่พม่าต้องการ เช่น ช้าง ม้า น้ำรัก เครื่องแพรรณต่างๆ และจะต้องจัดหากำลังคน เสปียงอาหารช่วยพม่าในยามเกิดศึกสงครามต่อมาพม่าได้ปลดพระ

^๒ มานิต วัลลิโกตม, ตำนานสิงหนวัติกุมารฉบับสอบค้น, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๑๖), หน้า ๒๗-๔๘ และ M. Vickery "The LION Prince and Related Remarks on Northern History" Journal of Siam Society V. ๖๔ Part I, Jan, ๑๙๗๖, pp ๖๒-๖๓.

เมกุฎีออกจากตำแหน่งเจ้าเมืองเชียงใหม่ใน พ.ศ. ๒๑๐๗ โดยพม่าอ้างว่าพระเมกุฎีคิดการเป็นกบฏ พม่าได้แต่งตั้งสตรีเชื้อสายราชวงศ์มังรายเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่คือ นางพระยาราชเทวี หรือพระนางวิสุทธิ-เทวี ซึ่งนับเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่เชื้อสายราชวงศ์มังรายองค์สุดท้ายที่ปกครองบ้านเมืองฐานะประเทศราชของพม่า เมื่อนางพระยาราชเทวีสิ้นพระชนม์พม่าก็ได้แต่งตั้งให้เจ้านายและข้าราชการปกครองของพม่าในล้านนาไทย พม่าพยายามปกครองหัวเมืองล้านนาไทยอย่างใกล้ชิดเพื่อป้องกันการกบฏ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นผู้ปกครองบ้านเมือง พม่าจะควบคุมเป็นพิเศษ พม่าได้ควบคุมนโยบายสำคัญๆ ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ โดยได้ควบคุมการแต่งตั้งโยกย้ายถอดถอนเจ้าเมืองล้านนาไทย ตลอดจนการปูนบำเหน็จและการลงโทษด้วย ควบคุมการเกณฑ์กำลังคนเพื่อใช้ในยามสงคราม และพม่าได้นำตัวราชบุตรหรืออนุชาเจ้าเมืองประเทศราชไปไว้เป็นตัวประกันที่เมืองพม่าด้วยสำหรับการปกครองภายในบ้านเมืองสมัยนั้น กิจการใดที่ไม่ขัดกับผลประโยชน์ของพม่า สันนิษฐานว่าพม่าคงอนุโลมให้เจ้าเมืองในล้านนาไทยมีอิสระ ปกครองกันเองภายใต้อำนาจของพม่า สำหรับเมืองเชียงใหม่ นั้นในฐานะที่เป็นเมืองสำคัญ และพม่าได้แต่งตั้งขุนนางและกษัตริย์พม่าเข้ามาทำการปกครองโดยตรง นับตั้งแต่สิ้นสมัยนางพระยาราชเทวีเป็นต้นมา จึงได้พบหลักฐานข้อความในเอกสารคัมภีร์โบราณ ได้เขียนเกี่ยวกับกฎหมายที่พม่าใช้ปกครองในเมืองเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่าพม่า ดำเนินการปกครองตามจารีตประเพณีที่เคยปกครองมาแต่ก่อน เพื่อป้องกันมิให้ประชาชนเชียงใหม่เกลียดชังผู้ปกครองพม่าซึ่งอาจจะก่อให้เกิดการต่อต้านพม่าก็เป็นได้ อย่างไรก็ตามพม่าก็ได้ควบคุมและจัดการเกี่ยวกับบางเรื่องอย่างเข้มงวดกวดขัน ซึ่งได้ปรากฏข้อความเกี่ยวกับเรื่องนี้ในคัมภีร์ราชวงศ์พื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับวัดเชียงมั่น พอสรุปได้ดังนี้ ของพม่ามา ปกครองเมืองเชียงใหม่โดยตรง กษัตริย์เชียงใหม่สมัยที่พม่าปกครองรวมทั้งสิ้นจำนวน ๑๓ พระองค์^๓

พม่ากับไพร่เมือง^๔ เชียงใหม่ ได้พบว่าพม่ามีคำสั่งให้ข้าราชการขุนนางพม่าเลี้ยงดู รักษาไพร่ไทยอย่าให้ไพร่ไทยเดือดร้อนทุกข์ยาก ให้ไพร่มีเสรีภาพในการประกอบอาชีพ และให้ไพร่ยินดีที่จะทำงานให้ทางบ้านเมือง ดังปรากฏข้อความว่า

^๓ สมเด็จพระตำราธิราชานุภาพ, (แปล) “กฎหมายเชียรบาลพม่า” ใน *ลัทธิธรรมนิยม* ภาค ๒๖ หน้า ๑๖ อ้างใน ปริศนา, ศรินาม, เรื่องเดิม, หน้า ๓๒.

^๔ ไพร่เมืองหมายถึงประชาชนในล้านนาไทยที่เป็นอิสระชน มีหน้าที่มาทำงานหรือเข้าเวรให้กับทางราชการหรือบ้านเมือง ในสมัยโบราณตามกฎหมายต่าง ๆ เรียกว่า “ไพร่เอาการเมือง”

“สักราชได้ ๙๓๑ ตัว (พ.ศ. ๒๑๑๒) เดือน ๑๑ ออก ๑๐ คำ วัน ๗ รักชื่อโกชนะ ๑๖ ลูก
 กินเมืองพิง จาเรนนกที่ห้อมม้งแรสวย ต้องเข้าพิทุรไหว้สาเจ้าตนบุญใหญ่ ัฒมราชาหลวงเมืองเชียงใหม่
 แต่เช่นเกล้า (เกล้า) ราชาทั้งหลายมีรีดเกล้ารอยหลังมา อันได้แต่งกินเมืองเชียงใหม่ เก็บหอมไพร่ไท
 อวบพิกรักสา บัทธิ้อมกลาง เยื่องสันใด (ฉันใด) ไพร่ไทไพร่บ้านไทเมืองบร้อนบใหม่บทุกชัยาก ก็หื้อ
 เสมอกับด้วยกัน หื้อมีสมันตหื้อสุขหนุกชุ่มเย็น ดั่งข้าใหญ่ไพร่ไททุกทั้งหลาย เช่น ภูนี้ก็มีใจขึ้นขมยินดี
 เวียกส้าง (ทำงาน) ซื่อขายกินไปไกลไปไกลนั้งนอนก็เสมอดั่งพร้อมกันพร้อมเพรียง” เกี่ยวกับการ
 บุกเบิกที่นาของไพร่หรือประชาชน พม่าให้อุบลตามกฎหมายมังรายศาสตร์ว่าเรียกสวนไร่นาใด
 กลายเป็นนาร้างนาน ๑๐ ปี ต่อมาไพร่ไทได้แผ้วถางบุกเบิกให้เป็นไร่นา ให้ไพร่ทำนาโดยไม่เก็บค่านา
 ๓ ปี ถ้าเกิน ๓ ปีไปแล้ว ให้ขุนกินเมืองเก็บภาษีตามประเพณีโบราณ ดัง ข้อความว่า “ประการ ๑ ดั่ง
 ข้าเจ้าคนในทั้งหลาย ไร่นาเรียกสวนห้วยร่องปลาบวหนองทั้งหลายนั้น เปล่าห่าง ๑๐ ปี ไพร่ไทเข้า
 เจ้า (ข้า หมายถึงทาส) เอากรทั้งหลาย แผ้วถางตากพื้นเยี่ยไร่ แปลงนานั้น บล้าสามปี อย่าได้เอา
 ของฝาก (ภาษีหรือค่าเช่า) คั้นล้าสามปีไปหากเยี่ยสร้างก็ดี ขุนกินเมืองกินแคว้น แก่หัวทั้งหลาย หื้อ
 ได้หยั่งแยงหยุดผ่อน อย่าเอาเต็มเอาเจียรบูราน (โบราณ)^๕ กรณีที่ไพร่ไปรบในสงครามได้กู้เงินใน
 ระหว่างทำสงคราม เมื่อกลับมาถึงบ้านเมืองแล้ว ให้ผู้กู้ใช้คืนสองเท่า ถ้าลูกหรือสามีไปกู้เงินในระหว่าง
 ไปรบ มีผู้รู้เห็นหลายคนว่ากู้ไปจริง (สันนิษฐานว่ากรณีนี้ผู้กู้อาจจะตายในสงคราม – ผู้เขียน) ให้ลูก
 เมียใช้หนี้แทนถ้าไม่มีเงินใช้เพราะยากจน ให้เจ้านายของไพร่ อมวยตระกูล^๖ ใช้แทน ถ้าเจ้านายไม่ใช่
 แทน ให้ข้าราชการขุนนางพม่าประชุมปรึกษากันแล้วใช้เงินแทนไพร่^๗ เพื่อให้ไพร่ไปรบเข้าศึก นับเป็น
 สวัสดิการอย่างหนึ่งของพม่าที่ให้แก่ไพร่ผู้อุทิศเวลาและชีวิตไปรบในสงคราม นอกจากนี้ พม่ายังได้
 ออกกฎหมายไพร่เกี่ยวกับความสะดวกสบายของลูกหลานไพร่ที่ไปรบว่า ถ้าลูกหรือสามีของไพร่ผู้ใด
 ไปช่วยรบในสงครามต่างบ้านต่างเมือง ขุนกินเมืองหรือผู้ปกครองไพร่ผู้นั้นจะเรียกลูกหรือภรรยาของผู้

^๕ ประเสริฐ ุณ นคร มังรายศาสตร์, หน้า ๖ กล่าวเกี่ยวกับไพร่สร้างไร่นาว่า “มาตรา ๑ ไพร่อุตสาหะ
 สร้างป่าคานาร้างสวนร้างให้เป็นนา เป็นสวน เป็นบ้าน เป็นเมือง ให้กินข้าวไปก่อนสามปี ต่อจากนั้น จึงเก็บค่าสวน
 ค่านา

^๖ อมวย-ภาษาพม่า หมายถึง มรดก

^๗ ราชวงศ์เมืองเชียงใหม่, หน้า ๑๐.

ศึกษาไปใช้งานมิได้^{๘๘} ข้อนี้นับเป็นการให้สิทธิพิเศษแก่ลูกและภรรยาของผู้ไปรบสงครามประการหนึ่ง เช่นกันเกี่ยวกับการควบคุมไพร่เมืองหรือประชาชนนั้น ได้พบข้อความที่แสดงให้เห็นว่าพม่าได้พยายามควบคุมไพร่เมือง เพราะไพร่เป็นกำลังสำคัญของบ้านเมืองทั้งยามสงบและยามสงคราม พม่าอนุญาตให้ไพร่เมืองย้ายถิ่นฐานได้ แต่ห้ามมิให้ไพร่เมืองหลบหนีไปอยู่ป่า หรือหลบออกจากเมืองไปอยู่ในที่ๆ พม่าควบคุมไม่ถึง ถ้าพบว่าคนใดหลบหนีไปอยู่ป่าให้จดชื่อของคนผู้นั้นแล้วนำไปแจ้งให้เจ้านายทราบ เพื่อจะได้สั่งดำเนินการกับไพร่ผู้นั้นต่อไป ดังปรากฏข้อความว่า

ประการ ๑ ตั้งเมืองอันได้แต่เก็บหอมนึ่ง^{๘๙} แต่บ้าน ๑ ก็ย้ายออกไปอยู่บ้าน ๑ แก่หัวสิบขาว (นายสิบนายขาว) ทั้งหลายเรียกร้องเอานั้น ดังแก่บ้านพ่อเมืองนั้น อย่าเก็งอย่าเกิดอย่าขัดขวาง อย่าห้ามทาประมาณ ๑ ออกแต่บ้านนั้น ไปลี้ลับชงอยู่นั้น (ไปซ่อนอยู่) หื้อได้เหมียดหมายชื่อแล้ว^{๙๐} หื้อได้เข้าไหว้สาที่สนามคาวนึ่ง พม่าได้กำหนดให้ไพร่ทำงานให้กับทางราชการบ้านเมืองตามประเพณี แต่โบราณมา ซึ่งในสมัยราชวงศ์มังรายไพร่ทุกคนมีหน้าที่มาทำงานให้บ้านเมืองตามที่กำหนด เรียกว่า “ไพร่เอาการเมือง” พม่าได้ควบคุมมิให้ไพร่หนีงาน ถ้าราชการมีงานให้ไพร่ทำ แล้วไพร่ทำอุบายหลบหนีงานให้ ควบคุมไว้ หากเมื่อทำงานเสร็จแล้วขุนนางพม่าอนุญาตให้กลับบ้าน ไพร่ต้องไปอยู่ที่เดิมหรือสังกัดเดิม แต่ทำอุบายจะหลบหนีอีกให้ลงโทษจำคุก (ปีนราชวัตร) ไพร่ผู้นั้น^{๙๑} ถ้ากรณีบ้านเมืองมีงานให้ไพร่ทำ พ่อแม่ของไพร่ผู้นั้นทราบแล้วว่าจะต้องให้ลูกของตนไปทำงานนั้น แต่พ่อแม่ละเลยหลีกเลี่ยงโดยได้ส่งลูกของตนไปอยู่ที่อื่น หรือให้ลูกของตนไปหลบอยู่ตามป่าเขา ถือว่าหลีกเลี่ยงงานราชการ ให้จับกุมพ่อแม่แล้วให้ลงโทษประหารชีวิต ซึ่งถือว่าเป็นโทษสถานหนัก แสดงว่าพม่าควบคุมแรงงานไพร่อย่างเข้มงวดกวดขันมาก ในทางตรงกันข้ามก็สันนิษฐานได้ว่า พม่า ลงโทษอย่างรุนแรงนี้ก็อาจจะเพราะมีไพร่เมืองพยายามหลบหนีงานราชการมากก็เป็นได้ จึงลงโทษสถานหนัก

^{๘๘} เรื่องเดิม, ความว่า “ประการ ๑ ตั้งลูกผู้นั้นไปการ คั้นเจ้าเฝ้าขุนนอนมือนอนวังไปเสิก (ศึก) ที่ไกล ขอบน้ำแผ่นดิน ขุนกินเมืองแก่บ้านจาเร (ข้าราชการพม่า) ทั้งหลาย อย่าเรียกร้องลูกเมียเขามาเยียะเวียก (งานกระทำการใช้สอย) อันไปอันมากก็อย่าได้กระทำ หน้า ๔๑

^{๘๙} ราชวงศ์เมืองเชียงใหม่, หน้า ๓๘.

^{๙๐} ราชวงศ์เมืองเชียงใหม่, หน้า ๓๘.

^{๙๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒. ระบุว่า “ประการ ๑ คั้นราชการเจ้ามีนั้นก็อุบายปริยายมาแย่งกระทำแล้ว ก็แตกลงและหลีกเว้นนั้น อย่าหื้อได้รางหื้อได้เก็บหอมเอาแล้ว หื้อได้เอาการเจ้าคั้นหากเมื่อน (เสร็จ) การราชการเจ้า หากหื้อคั้นมากก็หื้ออยู่ที่เกล้า (เกล้า) มัน ดันบ่ออยู่ข้ากระทำอุบายเยียะเขื่อ ๑ แถม หื้อได้ปีนราชวัตรแกมัน

เพื่อให้คนเกรงกลัวต่อโทษที่จะได้รับนั้น ซึ่งข้อนี้อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนเชียงใหม่ไม่พอใจการปกครองของพม่าแล้วหาทางเป็นกบฏจากพม่าตลอดเวลา เกี่ยวกับเรื่องนี้มีความระบุว่า

ประการ ๑ ดังกิจการราชการเจ้าเกิดมีก็หากรู้จักว่า จักได้ลูกเอาราชการก็เอาลูกเข้าไปส่งเสียที่ไกลแล้ว ก็ชุกซ่อนหว่างห้วยพุดอยป่าเถื่อนบุบงไปชุกซ่อนตัวอยู่ยังหว่างห้วยพุดอยพูเขา (ภูเขา) เป็นผู้หลีกเว้นยังการเจ้าตั้งเขาทั้งหลายนั้น ก็หื้อโล่คุมกำยบเอาทั้งแม่หญิงพ่อชายหื้อเสียแล้ว หัวเขาตกดินนับเสีย (ฆ่าเสีย)”เกี่ยวกับเรื่องของการข้าทาสนั้น พม่ากำหนดว่าผู้ใดทาส (ข้า) ของผู้อื่นตายให้แจ้งความให้ขุนนางพม่าทราบ อย่าได้ปิดบังไว้ แสดงว่าพม่าควบคุมทาสในเชียงใหม่ด้วยขบวนการยุติธรรมในบ้านเมือง กรณีมีคดีพิพาทเกิดขึ้นในบ้านเมืองให้ผู้ปกครองหรือ เจ้าขุนเป็นผู้ตัดสินคดี ถ้าเป็นคดีสำคัญหรือคดีใหญ่ให้มีการประชุมเจ้าเมือง (ขุนกินเมือง) เลขานุการ (จาเรควั้น) หัวหน้าควั้นและล่าม ให้ประชุมพร้อมกันที่กวาน (ศาล) แล้วจึงให้พิจารณาตัดสินตามธรรมศาสตร์ (รีตคลองธัมมสาด) ราชศาสตร์ อย่าได้ตัดสินโดยเห็นแก่สินบนหรือตัดสินโดยลำเอียงนับว่าพม่าได้ให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนในปกครองของพม่าพอสมควรเกี่ยวกับการควบคุมข้าราชการของพมานั้น ได้พบข้อความที่แสดงว่าพม่าปกครองเชียงใหม่อย่างมีระเบียบแบบแผน ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของขุนนางพม่าที่ทำหน้าที่ผู้ปกครอง บ้านเมืองอย่างรัดกุม เพื่อให้การปกครองเป็นไปอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยและตามที่พม่าต้องการ และเป็นการป้องกันมิให้ข้าราชการพม่าใช้อำนาจข่มเหงประชาชน ดังพอจะสรุปถึงข้อกำหนดเกี่ยวกับ ข้าราชการพม่าได้ดังนี้ ห้ามข้าราชการพม่า ปรบไหมหรือลงโทษประชาชน โดยที่กฎหมายมิได้กำหนดว่าเป็นความผิด ถ้าจะมีการพิจารณาตัดสินคดีห้ามตัดสินคดีตามใจชอบ ให้พิจารณาโดยละเอียด รอบคอบก่อนแล้วจึงตัดสินลูกหลานของขุนนางพม่าในเชียงใหม่ หากไปเที่ยวตามหมู่บ้านต่างๆ ห้ามใช้อำนาจไปบังคับประชาชนให้นำอาหาร หมู เป็ด ไก่ หมาก เมียงพลู ของขบเคี้ยวต่างๆ จากชาวบ้าน ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนสำหรับทหารพม่าที่มาจากหงสาวดีและอังวะ เข้าตั้งเมืองเชียงใหม่แล้วให้ปลุกโรงช่างโรงม้าบ้านเรือนขึ้นใหม่ อย่าได้ข่มเหงขุนนาง (ขุนกินบ้านกินเมือง) เชียงใหม่ทั้งหลายให้เดือดร้อน เขาแบ่งปันให้เท่าใดให้รับเอาเพียงเท่านั้น อย่าได้แก่งแย่งครุบชิงเอาของเขา สำหรับทหารพม่าที่มาจากหงสาวดีและอังวะ เข้าตั้งเมืองเชียงใหม่แล้วให้ปลุกโรงช่างโรงม้าบ้านเรือนขึ้นใหม่ อย่าได้ข่มเหงขุนนาง (ขุนกินบ้านกินเมือง) เชียงใหม่ทั้งหลายให้เดือดร้อน เขาแบ่งปันให้เท่าใดให้รับเอาเพียงเท่านั้น อย่าได้แก่งแย่งครุบชิงเอาของเขา ถ้ากรณีบ้านเมืองมีงานให้ไพร่ทำ พ่อแม่ของไพร่ผู้นั้นทราบแล้วว่าจะต้องให้ลูกของตนไปทำงานนั้น แต่พ่อแม่ละเลยหลีกเลี่ยงโดยได้ส่งลูกของตนไปอยู่ที่อื่น หรือให้ลูกของตนไปหลบอยู่ตามป่าเขา ถือว่าหลีกเลี่ยงงานราชการ ให้จับกุมพ่อแม่แล้วให้ลงโทษประหารชีวิต ซึ่งถือว่าเป็นโทษสถานหนัก แสดงว่าพม่าควบคุมแรงงานไพร่อย่างเข้มงวดกวดขันมาก ในทางตรงกันข้ามก็สันนิษฐานได้ว่า พม่า ลงโทษอย่าง

รุนแรงนี้อาจจะเป็นเพราะมีไพร่เมืองพยายามหลบหนีงานราชการมากก็เป็นได้ จึงลงโทษสถานหนัก เพื่อให้คนเกรงกลัวต่อโทษที่จะได้รับนั้น ซึ่งข้อนี้อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนเชียงใหม่ไม่พอใจการปกครองของพม่าแล้วหาทางเป็นกบฏจากพม่าตลอดเวลา เกี่ยวกับเรื่องนี้มีความระบุว่า

“ประการ ๑ ตั้งกิจการราชการเจ้าเกิดมีก็หากรู้จักว่า จักได้ลูกเอาราชการก็เอาลูกเข้าไปส่งเสียที่ไกลแล้ว ก็ซุกซ่อนหว่างห้วยพุดอยป่าเถื่อนบุ๋นไปซุกซ่อนตัวอยู่ยังหว่างห้วยพุดอยพูเขา (ภูเขา) เป็นผู้หลีกเลี่ยงการเจ้าตั้งเขาทั้งหลายนั้น ก็หื้อไล่กุ่มกำยับเอาทั้งแม่หญิงพ่อชายหื้อเสียแล้วหัวเขาดกดินนับเสีย (ฆ่าเสีย)”เกี่ยวกับเรื่องของข้าทาสนั้น พม่ากำหนดว่าผู้ใดทาส (ข้า) ของผู้อื่นตายให้แจ้งความให้ขุนนางพม่าทราบ อย่าได้ปิดบังไว้ แสดงว่าพม่าควบคุมทาสในเชียงใหม่ด้วยขบวนการยุติธรรมในบ้านเมือง กรณีมีคดีพิพาทเกิดขึ้นในบ้านเมืองให้ผู้ปกครองหรือ เจ้าขุนเป็นผู้ตัดสินคดี ถ้าเป็นคดีสำคัญหรือคดีใหญ่ให้มีการประชุมเจ้าเมือง (ขุนกินเมือง) เลขาการ (จาเรควั้น) หัวหน้าควั้นและล่าม ให้ประชุมพร้อมกันที่กวาน (ศาล) แล้วจึงให้พิจารณาตัดสินตามธรรมศาสตร์ (รีตคลองธัมมสาด) ราชศาสตร์ อย่าได้ตัดสินโดยเห็นแก่สินบนหรือตัดสินโดยลำเอียงนับว่าพม่าได้ให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนในปกครองของพม่าพอสมควรเกี่ยวกับการควบคุมข้าราชการของพมานั้น ได้พบข้อความที่แสดงว่าพม่าปกครองเชียงใหม่อย่างมีระเบียบแบบแผน ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของขุนนางพม่าที่ทำหน้าที่ผู้ปกครอง บ้านเมืองอย่างรัดกุม เพื่อให้การปกครองเป็นไปอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยและตามที่พม่าต้องการ และเป็นการป้องกันมิให้ข้าราชการพม่าใช้อำนาจข่มเหงประชาชน สรุปลงข้อกำหนดเกี่ยวกับ ข้าราชการพม่าคือ

ห้ามข้าราชการพม่า ปรับใหม่หรือลงโทษประชาชน โดยที่กฎหมายมิได้กำหนดว่าเป็นความผิด ถ้าจะมีการพิจารณาตัดสินคดีห้ามตัดสินคดีตามใจชอบ ให้พิจารณาโดยละเอียด รอบคอบ ก่อนแล้วจึงตัดสินลูกหลานของขุนนางพม่าในเชียงใหม่ หากไปเที่ยวตามหมู่บ้านต่างๆ ห้ามใช้อำนาจไปบังคับประชาชนให้นำอาหาร หมู เป็ด ไก่ หมาก เมียง พลู ของขบเคี้ยวต่างๆ จากชาวบ้าน ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนสำหรับทหารพม่าที่มาจากหงสาวดีและอังวะ เข้าตั้งเมืองเชียงใหม่แล้วให้ปลูกโรงช้างโรงม้าบ้านเรือนขึ้นใหม่ อย่าได้ข่มเหงขุนนาง (ขุนกินบ้านกินเมือง) เชียงใหม่ทั้งหลายให้เดือดร้อน เขาแบ่งปันให้เท่าใดให้รับเอาเพียงเท่านั้น อย่าได้แก่งแย่งครุบชิงเอาของเขา ส่วนประชาชนพม่าในเมืองเชียงใหม่ห้ามแอบอ้างเอากฎหมายหรือหนังสือทางบ้านเมืองไปข่มเหงเบียดเบียน ปรับใหม่ประชาชน ถ้าผู้ใดได้กระทำเช่นนี้ ให้ขุนนางทั้งหลายจับกุมผู้ทำผิดและครอบครวัที่คนพม่าผู้

นั้นไปละเมิดปรับโทษหม่อมเหงเขาให้นำมามอบให้ขุนนางผู้ใหญ่พิจารณา ลงโทษ^{๑๒} ด้านภาษีอากร พม่าได้พยายามควบคุมทรัพยากรต่างๆ ให้นำมาใส่พระคลังไว้ มิให้ ข้าราชการช่อนหรืออำหรือใช้สอยของของทางราชการ ดังความว่า “ประการ ๑ ขุนกินบ้านกินเมืองแก่หัวจาเรทั้งหลาย ดังกิจราชการหากเกิดมีมานั้นและตั้งเงินทองข้าวเปลือก (เปลือก) ข้าวสาน (สาร) นั้น หากบ่ทันเก็บเป็นการอันรับนั้น หื้อแก่ หัวขุนกินบ้านกินเมืองทั้งหลายได้ออกบ้นก่อน ค้นออกแล้วเบี่ยเงินข้าวเปลือกข้าวสานนั้นตั้งขุนกินบ้านกินเมืองทั้งหลาย

ตั้งคนเวียกคนการทั้งหลาย ลูกบ้านลูกเมืองทั้งหลาย ก็อย่าได้ขึ้นดอกออกปลายเอามาเสียกว่า (มากกว่า) อันออกนั้น ”^{๑๓}

จากข้อความในกฎหมายพม่าเกี่ยวกับเรื่องไพร่เมือง การควบคุมไพร่เมืองและข้าราชการพม่าด้านเศรษฐกิจ ตลอดจนพ่อค้าประชาชนพม่าในเชียงใหม่ และเรื่องความยุติธรรมดังกล่าวข้างต้น อาจจะกล่าวได้ว่า พม่าได้พยายามปกครองเมืองเชียงใหม่อย่างรัดกุมและมีระเบียบ เพื่อให้การปกครองเป็นไปอย่างถูกต้องและเรียบร้อย ตลอดจนได้พยายามปกครองโดยอนุโลมตามประเพณีดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติมา เช่น เรื่องเกี่ยวกับการบุกเบิกไร่นาของพม่า เป็นต้น

กฎหมายมังรายศาสตร์ ที่พม่าอนุโลมเช่นนี้อาจเป็นเพราะพม่าได้ป้องกันมิให้คนเชียงใหม่หรือล้านนาไทยเดือดร้อน และรู้สึกถึงความเปลี่ยนแปลงด้านการปกครองจากพม่า อันจะก่อให้เกิดความวุ่นวายหรือประชาชนเกลียดชังพม่าทำให้ยากแก่การควบคุมและอาจจะมีการจลาจลขึ้นได้ อย่างไรก็ตามก็จะพบว่า แม้พม่าอนุโลมตามประเพณีดั้งเดิมของล้านนาไทยบางเรื่องที่ไม่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของพม่าก็ตาม แต่เรื่องที่สำคัญและเป็นผลประโยชน์ของพม่า เช่น เรื่องการควบคุมไพร่ การทำงานของไพร่ ฯลฯ จะเห็นว่าพม่าได้เข้ามาควบคุมอย่างเข้มงวดกวาดขันอันเป็นสาเหตุหนึ่งที่คนล้านนาไทยไม่พอใจและคิดการกบฏต่อพม่าตลอดมาเพราะทางฝ่ายพม่าได้ใช้บังคับให้ชาวล้านนาต้องปฏิบัติตามแบบอย่างวัฒนธรรมอย่างพม่ารามัญเพื่อที่จะให้ชาวล้านนามีวิถี

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

^{๑๓} ข้อความในเอกสาร ราชวงศ์พื้นเมืองเชียงใหม่ ในตอนต้นและตอนท้ายที่เกี่ยวกับกฎหมายพม่าระบุคำสั่งนี้ "เจ้าตนบุญใหญ่ธัมมราชาหลวงเมืองเชียงใหม่ เจ้าเมืองพิงเชียงใหม่ อันเป็นเจ้าหอคำมังฆราวาสหลวงเชียงใหม่ เป็นผู้สั่งหรือผู้ออกอาญา ในตอนท้ายระหว่าง "เจ้าตนบุญใหญ่ ตนประเสริฐตนเป็นเจ้ารัตนช้างเผือกนังหอคำเชียงใหม่ก็มีดวงมาตาอาญาฉนั้นแล" ตอนจบระบุว่าได้คัดลอกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓ โดยคัดลอกจากฉบับเดิมซึ่งเขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๙, ผู้วิจัย

ชีวิตและวัฒนธรรมแบบชาวพม่าเพื่อให้เป็นประชาติเดียวกัน ดังนั้น เมื่อฝ่ายไทยมาช่วยเหลือเพื่อขับไล่พม่าออกจากบ้านเมืองคนล้านนาไทยจึงร่วมมือกับฝ่ายไทยด้วยดี จนสามารถขับไล่พม่าออกไปได้สำเร็จ

ประเพณีการสร้างรูปสิ่งตามวัดต่างๆ นิยมสร้างตามประเพณีพม่า ด้านปติมากรรมพบพระพุทธรูปแบบพม่าในวัดต่างๆ ในล้านนาไทยทั่วไป เช่น พระพุทธรูปวัดพระแก้วดอนเต้า อำเภอลำปาง การที่คนล้านนาไทยนิยมบวชเณรมากกว่าบวชพระภิกษุ นั้น เป็นประเพณีนิยมของพม่าอย่างหนึ่งเช่นการนิยมสักตามร่างกายเป็นประเพณีของพม่า^{๑๔} ซึ่งคนพม่าถือว่าเด็กผู้ชายของพม่าจะถือว่าเป็นหนุ่มต่อเมื่อได้สักตามร่างกายแล้ว โดยสักเป็นรูปสัตว์ต่างๆและเชื่อว่าทำให้คงกระพัน ประเพณีการสักนี้ พม่านำเข้ามาใช้ในล้านนาไทยด้านศาสนาพม่าได้เอาพุทธศาสนาหินยานแบบพม่า เรียกว่านิกายม่าน เข้ามา เผยแพร่ในล้านนาไทย แต่สันนิษฐานว่าไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควร แม้ว่าพม่านำเอาพระสงฆ์เข้ามาและสร้างวัดพม่าก็ตาม^{๑๕} ส่วนความนิยมและสิ่งที่พม่านำไปจากเชียงใหม่หรือล้านนาไทยนั้น สันนิษฐานว่าพม่าคงนำไปน้อยมาก เพราะคนพม่าที่เข้ามาปกครองล้านนาไทยนั้นมีจำนวนน้อยและอยู่ในฐานะผู้ปกครองล้านนา จึงไม่เลื่อมใสยกย่องวัฒนธรรมของคนที่ดินปกครองอยู่ อย่างไรก็ตามพม่าได้นำเอาวิธีการบางอย่างที่พม่าไม่สามารถทำได้นำไปใช้ในบ้านเมืองของตน เช่นพม่านำเอาวิธีชุบพื้นรักลงเป็นรูปภาพต่างๆ ไปจากเชียงใหม่ พม่าปกครองเชียงใหม่มา ๒๐๐ ปี จนถึงสมัยพระยาภาววิไลได้ร่วมมือกับฝ่ายไทยขับไล่อำนาจพม่าออกไปได้สำเร็จ ล้านนาไทยจึงเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของไทยเรื่อยมา^{๑๔}

การฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ (พ.ศ. ๒๓๓๙ - ๒๓๔๗)

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชขึ้นครองราชย์ พ.ศ. ๒๓๒๕ พระยาภาววิไลพร้อมด้วยเจ้านายพี่น้องลงมาเฝ้าถวายเครื่องราชบรรณาการและกราบบังคมทูลขอราชการ ใน

^{๑๔} สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าเอกทัศ, **เที่ยวเมืองพม่า**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๔), หน้า ๙๑.

^{๑๕} รายชื่อวัดและนิกายสงฆ์โบราณเชียงใหม่, พิมพ์เผยแพร่โดย ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๕๑๘, หน้า ๑๐.

^{๑๖} สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าเอกทัศ, **เที่ยวเมืองพม่า**, หน้า ๔๑๙.

^{๑๗} สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าเอกทัศ, **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๒**, (กรุงเทพมหานคร: องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๐๔), หน้า ๕๐๗.

โอกาสนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระยาภาววิละเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่แทนพระยาจำบ้าน (บุญมา) ซึ่งเสียชีวิตลงในปลายสมัยธนบุรีและโปรดเกล้าฯ ให้น้องพระยาภาววิละดำรงตำแหน่งสำคัญในเมืองเชียงใหม่และลำปาง ดังนี้ เจ้าคำโสมเป็นเจ้าเมืองลำปาง เจ้าธรรมลังกาเป็นอุปราชเมืองเชียงใหม่ เจ้าดวงทิพย์เป็นอุปราชเมืองลำปาง เจ้าหมูล่าเป็นพระยาราชนครินทร์เมืองลำปาง และเจ้าคำฝั้นเป็นเจ้าบุรีรัตน์เมืองเชียงใหม่ต่อมาใน พ.ศ. ๒๓๕๗ จึงได้เป็นเจ้าเมืองลำพูน^{๔๗} จากการแต่งตั้งตำแหน่งต่างๆ ดังกล่าวจะเห็นว่าเมืองเชียงใหม่มีฐานะสูงกว่าเมืองลำปางและลำพูน และในระยะแรกบรรดาเจ้าเจ็ดตนจะเลื่อนตำแหน่งจากเจ้าเมืองลำพูนเป็นเจ้าเมืองลำปาง และจากเจ้าเมืองลำปางเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่ขึ้นเป็นลำดับ แต่ในเวลาต่อมาการเลื่อนตำแหน่งเจ้าเมืองจะแต่งตั้งจากเจ้านายบุตรหลานของเมืองนั่นเอง จึงเป็นการแยกราชนครินทร์เมืองลำปาง และลำพูนเด่นชัดยิ่งขึ้น สำหรับอำนาจสิทธิขาด เจ้าเมืองเชียงใหม่มีอำนาจอธิปไตยสูงสุดถึงขั้นประหารชีวิตด้วยการใช้ดาบตัดศีรษะ ส่วนเจ้าเมืองลำปางเข้าใจว่ามีสิทธิเพียงใช้หอกเสียบอกและเจ้าเมืองลำพูนมีสิทธิลดลงอีกโดยใช้หอกเสียบั้นเอวอำนาจของเจ้าเมืองจึงลดหลั่นตามลำดับ และการที่รัชกาลที่ ๑ ทรงแต่งตั้งให้ตระกูลเจ้าเจ็ดตนครองเมืองเชียงใหม่และลำปางในทันที เข้าใจว่าเป็นเหตุผลที่ต้องการให้ร่วมกันสร้างความเป็นปึกแผ่นแก่ล้านนาไทย โดยเฉพาะเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของล้านนาไทยขณะนั้นอยู่ในสภาพเมืองร้าง จึงจำเป็นต้องฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ พร้อมกับกวาดล้างอิทธิพลของพม่าให้หมดไป พระยาภาววิละจึงมีหน้าที่ “สร้างบ้านแปงเมือง” เชียงใหม่อีกครั้งหนึ่ง และโดยที่เชียงใหม่อยู่ในอิทธิพลพม่า^{๔๘} พระยาภาววิละไม่สามารถตั้งเมืองได้ทันที จึงเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๒๕ ด้วยการตั้งเวียงป่าซางก่อน และตั้งมั่นอยู่ถึง ๑๔ ปี จึงสามารถตั้งเมืองเชียงใหม่ได้ใน พ.ศ. ๒๓๓๙ ส่วนอิทธิพลของพม่าในล้านนาไทยถือว่าสิ้นสุดลงในสงครามขับไล่พม่าปี พ.ศ. ๒๓๔๗ โดยกองทัพเชียงใหม่ร่วมกับกองทัพฝ่ายไทยยกไปตีเมืองเชียงแสนซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครองของพม่าสำเร็จ การฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่เริ่มตั้งแต่ตั้งเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๓๓๙ จนถึงขับไล่พม่าออกไปจากล้านนาไทยในปี พ.ศ. ๒๓๔๗ ซึ่งเป็นช่วงที่มีการรวบรวมพลเมืองเข้ามาในเมืองเชียงใหม่ เป็นยุคที่เรียกว่า “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง”

^{๔๗} ไกรศรี นิมมานเหมินท์, “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง”, *ล้านนาไทยคดี*, ประคอง นิมมานเหมินท์ และ ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล, บรรณาธิการ (เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ศูนย์หนังสือเชียงใหม่, ๒๕๒๑), หน้า ๔๘-๖๒.

พระยาการิละกวาดต้อนชาวเมืองเชียงใหม่ที่หลบหนีเข้าป่าให้กลับสู่เมือง และเริ่มกวาดต้อนผู้คนจากสิบสองปันนา ไทยใหญ่ ไทยลื้อ ไทยจีน และยอง ผู้คนที่กวาดต้อนมามีหลายชนิดเข้าใจว่าเป็นช่างฝีมือหรือไพร่เมืองชั้นดีจะให้ตั้งถิ่นฐานในตัวเมือง เช่น จีน ที่ถนนวัวลาย ส่วนไพร่ที่ไม่เป็นช่างฝีมือจะไวนอกเมือง เช่น จีนที่สันทราย ยองที่ลำพูน ผู้คนที่ถูกกวาดต้อนมาก็จะตั้งชื่อหมู่บ้านของตนตามชื่อบ้านเมืองเดิมที่ตนถูกกวาดต้อนลงมา เช่น เมืองวะ เมืองเลน เมืองซอน เมืองกาย พยาก เป็นต้น เชียงใหม่สมัยพระยาการิละจึงพ้นจากสภาพเมืองร้างนอกจากพระยาการิละจะ “เก็บข้าใส่เมือง” ดังกล่าวแล้ว ยังมีการฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ในรูปแบบต่างๆ เช่น ราชประเพณี โดยการกระทำพิธีราชาภิเษก สถาปนาราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนขึ้นปกครองสืบต่อจากราชวงศ์มังราย การทำนบบำรุงพุทธศาสนา โดยสร้างวัด พระพุทธรูป การสร้างกำแพงเมืองขึ้นใหม่ การเปลี่ยนชื่อเมืองเป็นรัตนติงชา อภินวบุรี เป็นต้น^{๙๙} นับว่าพระยาการิละและเจ้านายบุตรหลานได้สร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงแก่เมืองเชียงใหม่ และล้านนาไทยยิ่ง

๓.๓ แนวคิดคติความเชื่อฝ่ายบ้านเมือง

ความเชื่อในสังคมไทยระบบความเชื่อ ย่อมรวมถึงศาสนา และความเชื่อในลัทธิต่างๆ ศาสนา ในความหมายกว้าง ๆ คือ การบวงสรวงบูชาหรือการสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างมนุษย์กับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ซึ่งมนุษย์เชื่อว่ามีอิทธิพลเหนือวิถีทางของธรรมชาติและวิถีชีวิตของมนุษย์ ศาสนาตามทัศนะทางมานุษยวิทยาจึงบ่งบอกนัยถึงการขยายความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ออกไปสู่ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีอำนาจเหนือมนุษย์และธรรมชาติ ความเชื่อทางศาสนาจึงเป็นสิ่งสากลที่เราพบเห็นได้ในทุกสังคมทุกยุคทุกสมัย^{๑๐๐} ศาสนาอาจจัดว่าเป็นวัฒนธรรมทางนามธรรมที่มีผลต่อการสร้างวัฒนธรรมทางรูปธรรม การทำความเข้าใจศาสนาเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก และความเชื่อถือกำเนิดจากความกลัว ความต้องการความมั่นคงทางจิตใจ และความสงสัยในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสมัยโบราณ มนุษย์ดำเนินชีวิตในท่ามกลางปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ มนุษย์ไม่สามารถเข้าใจได้ ไม่ว่าจะเป็นความมืด ความสว่าง ความร้อน ความหนาว พายุฝน ฟ้าร้อง

^{๙๙} คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๖- ๐๗.

^{๑๐๐} ยศ สันตสมบัติ, ความเชื่อทางศาสนาจึงเป็นสิ่งสากลที่เราพบเห็นได้ในทุกสังคมทุกยุคทุกสมัย, ๒๕๓๗, หน้า ๒๑๔.

ฟ้าผ่า ภาวะเกิด แก่ เจ็บ ตาย ทำให้เกิดความกลัวและเชื่อว่าต้องมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจลึกลับอยู่เหนือปรากฏการณ์เหล่านี้ซึ่งสามารถบันดาลคุณและโทษแก่มนุษย์ได้

ฉะนั้นมนุษย์จึงพยายามหาวิธีการอ่อนน้อมต่อรองกับอำนาจลึกลับของธรรมชาติด้วยการบูชา บนบานหรือเซ่นไหว้

โดยทั่วไปศาสนามือถือประกอบที่สำคัญ^{๑๗} คือ

๑. ศาสดาหรือผู้ประกาศศาสนา (คือ พระพุทธเจ้า พระคริสต์ พระนบีมุฮัมมัด)
๒. ปรัชญาและหลักปฏิบัติ แนวคิด ความเชื่อ ซึ่งก็คือ พระธรรมคำสั่งสอน ทั้งในรูปขอตำรับตำรา การเทศนาสั่งสอน
๓. นิกายหรือพระสงฆ์ และศาสนิกหรือผู้นับถือศาสนา
๔. ศาสนสถาน ซึ่งมักปรากฏในศิลปกรรมด้านต่าง ๆ
๕. พิธีกรรม ซึ่งก็คือ พฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและย่อมจะต้องมีวัตถุประสงค์มีความหมายตามความเข้าใจอันเกิดจากพื้นฐานความเชื่อทางศาสนาของตน

ศาสนาและความเชื่อในสังคมไทย ลักษณะของศาสนาความเชื่อที่แพร่หลายในสังคมไทยและมีอิทธิพลต่อศิลปวัฒนธรรมไทยในวงกว้าง นั่นก็คือ รูปแบบของศาสนาความเชื่อที่มีทั้งพราหมณ์และพุทธปะปนกันอยู่^{๑๘}

ผีและอำนาจลึกลับในธรรมชาติหรือไสยศาสตร์ (ไสยะ = ความหลับไหล มัวเมา ตรงข้ามกับคำว่า พุทธะ หมายถึง ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน) เป็นความเชื่อดั้งเดิมของชนชาติไทยที่มีมาก่อนศาสนาพราหมณ์และก่อนที่พุทธศาสนาจะเผยแผ่เข้ามา ผีในความเชื่อของชาวไทยน่าจะแบ่งทำความเข้าใจง่ายๆ ออกเป็นประเภทต่างๆ คือ

ผีที่เป็นผู้พิทักษ์รักษาหรือเทวดาอารักษ์ เช่น ผีแถน เชื่อกันว่าเป็นผู้ให้กำเนิดโลก เป็นผู้ที่สามารถบันดาลให้ฝนฟ้าตกและข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ เชื่อว่าสิงสถิตตามธรรมชาติต่าง ๆ เช่น เจ้าป่าเจ้าเขา เจ้าที่เจ้าทาง แม่ธรณี แม่โพสพ รุกขเทวดา นางไม้ และยังมีผีประจำสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น ผีเตา ผีนางด้ง และผีนางสาก ความเชื่อเกี่ยวกับศาลหลักเมืองก็เชื่อว่าผีเทพยดาที่ทำหน้าที่ปกปัก

^{๑๗} สุชีพ ปุญญานุภาพ, *โดยทั่วไปศาสนามือถือประกอบที่สำคัญ*, ๒๕๓๒, หน้า ๑๐.

^{๑๘} ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, *รูปแบบของศาสนาความเชื่อที่มีทั้งพราหมณ์และพุทธปะปนกันอยู่*, ๒๕๓๖, หน้า ๒๑-๒๒.

รักษาบ้านเมืองในชุมชนเล็ก ๆ ตามชนบทมักมีหลักบ้านหรือใจบ้าน ที่เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ อยู่กึ่งกลางชุมชน และใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมในหมู่บ้านด้วย ชุมชนบางแห่งเมื่อเจริญขึ้นเป็นตำบลเป็นจังหวัด ก็จะมีศาลหลักเมืองเช่นกัน ดังเราได้เห็นอยู่เกือบทุกจังหวัดในปัจจุบันนี้

ผีบรรพบุรุษ มนุษย์เชื่อว่า เมื่อญาติพี่น้องตายไปแล้ว วิญญาณจะออกจากร่างไปสู่ที่ต่าง ๆ บางก็ไปเกิดใหม่ บางก็ยังวนเวียนอยู่ในโลกมนุษย์ ผีเหล่านี้ คือ ผีบรรพบุรุษหรือผีปู่ย่าตายาย หรือบางทีก็เรียก ผีเรือน

ผีวีรบุรุษนั้น คือ บุคคล เมื่อยังมีชีวิต เป็นคนดีที่มีความเก่งกล้าสามารถเป็นพิเศษ เป็นผู้ นำ เป็นเจ้าเมืองหรือเป็นผู้ก่อตั้งบ้านเมืองหรือนักรบซึ่งเมื่อตายไปก็ยังมีผู้เคารพนับถืออย่างเช่น ผีเจ้าเมืองของชาวไทยใหญ่ในแม่ฮ่องสอน ย่าโมของชาวโคราช พระยาพิชัยดาบหักของชาวอุดรดิตต์ เจ้าพ่อพญาแลของชาวชัยภูมิ หรือเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวของชาวปัตตานี ตลอดจนพระเจ้าตากสิน และรัชกาลที่ ๕ ที่มีผู้นับถือกันอย่างแพร่หลายอยู่ในขณะนี้ ผีบรรพบุรุษ และผีวีรบุรุษจัดว่า เป็นผีดีเพราะเป็นผู้คุ้มครองรักษาลูกหลานหรือชาวบ้านชาวเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข ยังคอยควบคุมให้ลูกหลานหรือคนในหมู่บ้านมิให้ทำผิดชนบจาริตประเพณี หากลูกหลานทำผิดประเพณีที่เรียกว่า ชีต (ทางเหนือ) เช่น พี่น้องทะเลาะวิวาทกัน หรือลูกสาวหลานสาวถูกผู้ชายแตะเนื้อต้องตัว อย่างที่เรียกว่า ทำผิดผี คนในครอบครัวก็ต้องทำพิธีขอมาต่อวิญญาณผีปู่ย่า หรือปู่ตา

ศาสนาพราหมณ์เข้ามาปะปนอยู่ในคติความเชื่อและวัฒนธรรมไทยหลายรูปแบบ^{๑๔} ความเชื่อในเทพเจ้า มีเทพเจ้าหลายองค์ในศาสนาพราหมณ์ที่กลายมาเป็นที่เคารพนับถือของชาวไทย เช่น พระพรหมที่คนไทยนิยมไปกราบไหว้บนบาน พระอิศวร พระพิฆเนศวร เทพแห่งศิลปะ หรือพระอินทร์ ซึ่งปรากฏในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง คุณลักษณะเฉพาะของเทพแต่ละองค์ ตามตำนานเทวกำเนิดแล้ว ก็จะพบว่าอุปนิสัยของเทพ สะท้อนถึงภาวะหมุนเวียนของโลก โดยเริ่มจากพระอิศวร ซึ่งมักให้พรคนที่บำเพ็ญตบะแก่กล้า ผู้ได้รับพรก็มักลืมตัวใช้อิทธิฤทธิ์ ก่อความวุ่นวาย ความทุกข์ร้อนแก่สังคม จนพระนารายณ์ ต้องลงมาปราบด้วยวิธีล้างโลกด้วยไฟประลัยกัลป์ พระพรหม ก็จะสร้างโลกขึ้นใหม่หมุนเวียนไป ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา ยันต์ ความเชื่อในโชคกลาง และการดูฤกษ์ยาม พิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีโล้ชิงช้า เป็นพิธีกรรมต้อนรับเทพเจ้าของพราหมณ์ พิธีแรกนาขวัญ พิธีตี

^{๑๔} พระครูวามเทพมุนี, (ชวิน รังสีพราหมณ์กุล), สัมภาษณ์วารสารเมืองโบราณ, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑, ๒๕๓๔, หน้า ๔๒-๔๘.

น้ำพระพิพัฒน์สัตยา พิธีขอฝน พิธีสะเดาะเคราะห์ การตั้งศาลพระภูมิ ตลอดจนพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ใช้น้ำเป็นส่วนประกอบสำคัญ เช่น การรดน้ำมนต์ รดน้ำสังข์ในพิธีแต่งงาน การเจิมแป้งกระแจะ

ศาสนาพุทธ พระพุทธศาสนา วางรากฐานอย่างมั่นคงและเป็นที่ยอมรับให้เป็นศาสนาประจำชาติไทยมาจนถึงปัจจุบันเริ่มเผยแผ่เข้ามาตั้งแต่ครั้งที่ผู้คนในดินแดนแถบนี้บดฝอยอยู่ก่อนแล้ว และมีได้มีการบังคับให้เลิกเชื่อลัทธิอื่น ๆ รูปแบบของพุทธศาสนาที่ยึดถือปฏิบัติกันในสังคมไทยส่วนใหญ่จึงมีลักษณะของความเชื่อเกี่ยวกับผีและไสยศาสตร์เป็นความเชื่อที่มีอยู่แต่ดั้งเดิม ตลอดจนพิธีกรรมและความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ผสมผสานอยู่น้อย การนับถือในอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของพระเครื่อง การบนบานศาลกล่าวต่อพระพุทธรูปสำคัญ ๆ หลวงพ่อพระแก้วมรกต หลวงพ่อโสธร ตลอดจนการที่พระสงฆ์บางรูปทำพิธีรดน้ำมนต์ (พราหมณ์) พ่นน้ำหมากเพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บหรือปิดเสนียดรังควาน “หลวงพ่” สะท้อนให้เห็นถึงการดึงเอาพระพุทธรูปให้มาสัมพันธ์ใกล้ชิดกับมนุษย์เพื่อความอบอุ่นใจ มั่นคงทางใจยิ่งขึ้น นอกจากนี้การทำบุญเลี้ยงพระมักจะต้องจัด “ข้าวพระ” คือ ข้าวปลาอาหารสำหรับเล็ก ๆ เพื่อถวายพระพุทธรูป ซึ่งหากพิจารณาตามหลักพุทธศาสนาแล้ว พระพุทธรูป คือ ตัวแทนของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงหลุดพ้นจากโลกแล้วย่อมไม่หิว ไม่กระหาย ไม่หนาวไม่ร้อน การจัดของเช่นไหว้ จึงเหมือนผสมผสานเอาความเชื่อทางไสยศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

โดยแท้แล้วศาสนาพุทธมิได้ให้ความสำคัญกับอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์และอำนาจเหนือธรรมชาติ แต่เน้นการปฏิบัติทางศีลธรรมและการทำจิตให้บริสุทธิ์ โดยมีหลักทั่วไปคือ ทำความดี ละเว้นความชั่ว ชำระจิตใจให้สะอาด และการฝึกสมาธิจนกระทั่งบรรลุถึง “วิมุตติ” คือ ความหลุดพ้นจากบ่วงกรรมทั้งปวง หลักธรรมทางพุทธศาสนา จึงสามารถนำมาเลือกใช้แก้ปัญหาสังคม ปัญหาชีวิตได้ เช่น การทำงานหรือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนประสบผลสำเร็จได้ ควรจะนึกถึงธรรมะเรื่อง อิทธิบาท ๔ (ฉันทะ = ความพอใจ, วิริยะ = เพียร, จิตตะ = จดจ่อ, วิมังสา = ไคร่ครวญ) หรือการสอนให้มนุษย์รู้จักความพอดีหรือเดินสายกลาง ไม่มากไม่น้อยเกินไป (มัชฌิมาปฏิปทา) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางพระราชดำรินองค้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน คือ การมีชีวิตพอเพียง

หลักธรรมและคำสอนของพระพุทธองค์ที่สำคัญ คือ ละเว้นจากความชั่ว กระทำแต่ความดี รักษากาย วาจาใจให้บริสุทธิ์ การยึดถือไตรสรณาคมน์ คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง การภาวนาศีล ๕ การรู้จักบำเพ็ญทาน^{๒๐}

^{๒๐} กัตถัญญ ชูชื่น, พระเจ้าเลียบโลกฉบับล้านนา, สำนักหอสมุดมหาลัย, เชียงใหม่, ๒๕๒๕. หน้า ๖๓.

๓.๔ แนวคิดคติความเชื่อด้านศาสนา

ความเชื่อและศาสนาในวิถีชีวิตไทยเรื่องความเชื่อและศาสนามีหลายประเด็น เช่น ความเชื่อและศาสนาในแง่วัฒนธรรม ความหมายของคำว่า ความเชื่อ ศาสนา ลัทธิ ปรัชญา ทฤษฎีเกี่ยวแก่งำเนิดศาสนาระบบสำคัญต่าง ๆ ของศาสนา ศาสนากับสังคม และการศึกษาศาสนาในแง่ต่างๆ ความเชื่อเป็นลักษณะความคิดอย่างหนึ่งของมนุษย์ มีความเชื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวเพื่อความมั่นคงทางจิตใจ เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงให้มีชีวิตอยู่ได้ ความเชื่อที่เป็นระบบก่อให้เกิดพิธีกรรม ประเพณีเป็นส่วนเชื่อมโยงที่สำคัญในสังคม จึงเกิดเป็นศาสนาขึ้นมา

ในสังคมไทยความเชื่อและศาสนาหลากหลาย มีลักษณะความเป็นไทยร่วมกัน คือ ความอดกลั้นทางความเชื่อและศาสนา ทำให้ความหลากหลายทางความเชื่อและศาสนา ไม่ค่อยเป็นเหตุแห่งความขัดแย้งทางด้านการเมืองและสังคมโดยรวมความเชื่อและศาสนามีอิทธิพลต่อสถาบันสำคัญ เช่น การปกครอง กฎหมาย การศึกษา ทำให้ความเชื่อและศาสนาแสดงถึงวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ สอดประสานกันไปอย่างแยกไม่ออก การจะเข้าใจและเข้าถึงสภาพความคิดของสังคมไทยและศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องเข้าใจลักษณะความเชื่อและศาสนาของไทยด้วย ความเชื่อและศาสนาย่อมเปลี่ยนแปลง จึงนับเป็นตัวจักรและปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคม ความคิดโดยรวมของคนเปลี่ยนแปลง หรือถูกชักนำไปในทางต่าง ๆ ได้ เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลง มีปัญหาใหม่ ๆ เกิดขึ้นศาสนาย่อมมีส่วนช่วยแก้ไขหรือทำให้ปัญหาซับซ้อนขึ้นได้ สังคมไทยร่วมสมัยที่ดำรงอยู่ในขณะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมาก ทำให้เกิดช่องว่างทางความคิดและแสวงหาสิ่งยึดเหนี่ยวใหม่ ๆ ส่งผลต่อเนื่องกระแสนของศาสนาใหม่ ๆ หรือแนวใหม่ ๆ ในศาสนาหลักแต่เดิม

ความเชื่อและศาสนาความเชื่อเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เมื่อเกิดเป็นระบบขึ้นในสังคมมักเรียกว่า ศาสนา มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงสถาบันต่างๆ ทั้งในด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ความเชื่อศาสนาจึงเป็นสถาบันหลักทางวัฒนธรรมความเจริญของสังคมโดยตรง ความเชื่อ หมายถึง การไว้วางใจกัน การเชื่อถือ การนับถือว่าศักดิ์สิทธิ์ ส่วนศาสนา แปลตามศัพท์ว่า คำสอน การสอน เป็นระบบความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง ในขณะที่ลัทธิ หมายถึงสิ่งที่รับเอามานับถือและปรัชญา หมายถึง หลักแห่งความรู้และความจริง เรื่องกำเนิดศาสนามีหลายทฤษฎี มีทั้งที่เห็นว่าเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ เกิดมาพร้อมกับมนุษย์ ทฤษฎีที่ว่าเกิดเพราะความกลัว และที่เห็นว่าเป็นปรากฏการณ์ในสังคมมนุษย์ ระบบสำคัญต่าง ๆ ของศาสนามีหลายระบบ คือ ระบบปรัมปราคติ ระบบทางของจักรวาลวิทยา ระบบศีลธรรมจริยธรรม ระบบเรื่องการบรรลุถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดในศาสนา ระบบพิธีกรรม และระบบความคิด-ปรัชญา ศาสนากำกับสังคมตั้งแต่หน่วยแรก คือ

ครอบครัว ต่อถึงชุมชน แล้วไปถึงบ้านเมือง ศาสนาจึงเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดทั้งกับการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม-วัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้จึงมีการศึกษาศาสนาเป็นวิชาการ เรียกว่า ศาสนาศึกษา รู้จักคำว่าไปว่าการนั่งสมาธิ ถึงแม้ทำไม่เป็นก็สามารถใช้วิธีการฝึกจิตใจนับตัวเลขในการควบคุมสมาธิ ไม่ให้คิดเรื่องภายนอกขณะทำสมาธิ เป็นผลดีต่อการควบคุมอารมณ์ ซึ่งปัจจุบันเด็กๆ คงทำไม่ได้ เพราะกังวลเรื่องต่าง ๆ ที่ตนต้องการเล่น และคงจะเมื่อยกันถ้านั่งนิ่งอยู่กับที่ เป็นประสบการณ์

ในสังคมไทยความเชื่อและศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเราไม่ได้นับถือศาสนาอย่างเคร่งครัด แต่ก็มิได้หมายความว่าความเชื่อและศาสนาจะมีบทบาทด้อยลงไป การนับถือศาสนาของคนไทยเป็นเรื่องสำคัญที่จะหล่อหลอมให้สังคมไทยเป็นไปในแบบอย่างที่เราเรียกว่า "อย่างไทย" มีเอกลักษณ์เป็นไทย ลักษณะความเชื่อและศาสนาที่อยู่ในสังคมไทย หรือเรียกว่า "แบบไทย ๆ" สังคมไทยเป็นสังคมพุทธ หรือ จะเรียกอารยธรรมไทยว่าเป็นอารยธรรมพุทธศาสนา ความเชื่อและศาสนาในวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ในแง่การสร้างสรรค์ การยกระดับวัฒนธรรม และความสืบเนื่องทางวัฒนธรรม จนกลายเป็นอารยธรรม ศาสนาและความเชื่อเป็นทั้งเหตุโดยตรงและโดยอ้อม ที่ทำให้เกิดอารยธรรมในสังคม หรือของชนชาติใดชนชาติหนึ่ง อาจจะมีแผ่ขยายไปสู่ที่ต่าง ๆ จากจุดศูนย์กลางอารยธรรมนั้น เช่น พุทธศาสนา คริสต์ศาสนา ศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาหลักที่สร้างอารยธรรมหรือมีส่วนสร้างอารยธรรมของหลายชาติ หลายภาษา ในการเปลี่ยนแปลงและในความเป็นไปของอารยธรรมโลกในปัจจุบัน ระบบเรื่องการบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดในศาสนา เป็นเรื่องสำคัญ ความประพฤติทางศีลธรรมจรรยา อย่างเดียวย่อมไม่พอ ต้องมีการตระเตรียมในด้านต่าง ๆ กับ ระบบของพิธีกรรม เป็นพื้นฐานเดิมการเชื่อเรื่องเทพที่ต้องปรนนิบัติให้พอพระทัย การปฏิบัติบูชาด้วยพิธีกรรมต่าง ๆ มุ่งเพื่อแสดงความภักดี การสวดมนต์ทำวัตรเพื่อให้จิตใจสงบ ศาสนายังมี ระบบความคิด ปรัชญา เป็นแกนหลักในทางการสร้างเหตุผล หรือเพื่อพิสูจน์ความเป็นไป ขนบธรรมเนียมความเชื่อในศาสนาของตน ศาสนาผูกพันหรืออาจเรียกว่า เกิดในสังคมเปลี่ยนแปลงไปในสังคม เป็นเครื่องกำกับความคิดความอ่าน เป็นเครื่องบังคับพฤติกรรมของมนุษย์ ศาสนาจึงเป็นสถาบันหลักสถาบันหนึ่งในสังคม

พุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักที่คนไทยโดยมากและทุกระดับยอมรับนับถือ แต่การนับถืออาจต่างกันไปตามพื้นภูมิปัญญาของแต่ละบุคคล มีแนวคิดสำคัญ ได้แก่ เรื่องเวียนว่ายตายเกิดกรรมบาปบุญคุณโทษ และการอุทิศส่วนบุญกุศล

ความเชื่อดั้งเดิม

๑. ความเชื่อเรื่องผีसांगเทวดา

๒. การนับถือบรรพบุรุษ

๓. ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องข้าว การเคารพ ไม่ดูถูกดูหมิ่นจึงจะเกิดผลดี ที่เรียกว่าขวัญ หรือ เรียกว่า พลัง ของชีวิตอยู่ด้วย จึงเกิดเป็นประเพณีปฏิบัติต่อข้าว ในกระบวนการการปลูกข้าว เก็บเกี่ยวข้าว เหมือนหนึ่งว่า ข้าวเป็น"บุคคล"

๔. ความเชื่อเรื่องโลกจักรวาลและกำเนิดคนสัตว์

คติความเชื่อต่าง ๆ ในทางพุทธศาสนา เช่น เรื่อง ลิลิตพระลอ มีโคลงหลายบทที่แสดงแนวคิดทางพุทธศาสนา เช่น

ไตใดในโลกล้วน อนิจจัง

คงแต่บาปบุญยัง เทียงแท้

คือเงาติดตัวตรึง ตรึงแน่น อยู่เนา

คงแต่บาปบุญแล้ว ก่อเกื้อรักษา

ความคิดเรื่องบุญ-กรรมในงานกวีนิพนธ์แต่โบราณจนถึงยุคปัจจุบัน ในสังคมไทย พุทธศาสนาอันเป็นศาสนาหลักก็ต้องพยายามปรับตัว เกิดความตื่นตัวในเรื่องการนับถือพุทธศาสนา หรืออยากจะทำให้พุทธศาสนาสนองความต้องการของสังคมมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมบางครั้งทำให้เกิดช่องว่างทางความคิด เกิดการเสาะแสวงหาทางที่จะพ้นทุกข์หรือหาสิ่งยึดเหนี่ยวใหม่ ๆ ทำให้เกิดกระแสของศาสนาใหม่ ๆ หรือแนวใหม่ ๆ ในศาสนาหลักแต่เดิม

พุทธศาสนาในปัจจุบัน

แนวคิดที่จะใช้ ศิล หรือวัตรปฏิบัติปรับปรุงพุทธศาสนาเกิดขึ้นด้วยเห็นว่า พระภิกษุประพฤติด้อย่อน การรักษากายวาจาให้สงบตามหลักการในพุทธศาสนา

แนวคิดด้าน สมာธิ เป็นเรื่องของการพยายามปลีกตัวเองออกไปเพื่อแสวงหาความสงบ

แนวคิดทางด้าน ปัญญา คือ การพยายามหาเหตุผลตีความให้เข้าหลักการทางวิทยาศาสตร์ เมื่อเกิดปัญหาในสังคม เช่น เรื่องปัญหาสภาพแวดล้อม ปัญหาคนนิยมวัตถุมงคลเกินไป ก็ยังมีความพยายามจะหาคำตอบจากหลักการในพุทธศาสนาอยู่ ความขัดแย้ง หรือกระบวนการต่าง ๆ การเสาะหาคำตอบจากพุทธศาสนาแสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนายัง "มีชีวิต" ในสังคมไทยปัจจุบัน คนไทยยังมีความไม่มั่นคงทางจิตใจและชีวิต ไม่ต่างไปจากคนไทยทุกสมัยที่ผ่านมา ยิ่งคนวิ่งตามโลกสมัยใหม่ที่มีแต่การแข่งขัน คนไทยก็ยิ่งมีความทุกข์ คนไทยจำนวนมากยังวิ่งหาหมดดู คนไทยยังพึ่งพระสงฆ์และศาสนามากเพียงใดในการที่จะทำให้ตนเองมีความสุขสบายใจขึ้น การหันหน้าเข้าวัดปฏิบัติ

ธรรม นิ่งสมาธิภาวนา คนไทยในสังคมปัจจุบันยังต้องการ "ศาสนา" เป็นที่พึ่งอยู่มาก ตราบใดที่คนยังไม่มีความมั่นใจในชีวิต "ศาสนา" ยังมีบทบาทสนองความต้องการทางจิตใจคนในสังคมได้เสมอ ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละคนจะเลือกรูปแบบใด วิธีการใด ทางความเชื่อและพิธีกรรมศาสนามาใช้ให้เหมาะกับความต้องการของตน

ในความคิดของผู้วิจัย สิ่งที่ไม่พ้นของคน คือ ทุกข์ แต่ ถ้าสุข เมื่อใด ก็จะลืมนึกไปว่าเรายังมีศาสนาอยู่ ผู้วิจัยระลึกเสมอว่า ศาสนาของเราช่วยเราได้เสมอไม่ว่าจะทุกข์หรือสุข เมื่อใดที่ได้เข้าวัด ทำบุญ กราบพระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์ สิ่งที่ได้กลับมา คือ ความสงบสุขของจิตใจนั่นเอง และรู้จักคำว่า บาป บุญ คุณโทษ ที่พระสงฆ์แนะนำไว้ ด้วยความเมตตาจิตของท่าน

ความเชื่อและศาสนาเกิดขึ้นจากความหวาดกลัวของมนุษย์ต่อสิ่งลึกลับในธรรมชาติ ไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางศาสนาและมีความเชื่อในศาสนาดั้งเดิม ศาสนาชาวบ้าน หรือ ผี เรื่อง ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรม^{๒๑} ของ นฤมล ธิญะธีระนันท์ ได้ประเมินสถานภาพไทยศึกษาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรม ความเชื่อทางศาสนาแบบดั้งเดิม หรืออาจเรียกว่าศาสนาชาวบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในและนอกประเทศไทย ความเชื่อดั้งเดิมนี้มักเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ความเชื่อเรื่องผี ขวัญ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ รวมทั้งพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเหล่านี้ เช่น พิธีเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเมือง การทำขวัญ การรักษาโรคด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์ รวมไปถึงระบบความคิดเกี่ยวกับกำเนิดจักรวาล ความเชื่อเกี่ยวกับการสัก การทำนายทายทัก พบว่า มีบางกลุ่มได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาน้อยมาก เช่น เผ่า จุงเจ็ย หรือ บู้ยหรือจ้วง ไม่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาแต่กลับได้รับอิทธิพลจากลัทธิเต๋า ขณะที่เผ่าไทดำได้รับอิทธิพลความเชื่อพุทธและพราหมณ์น้อยมาก และยังรักษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับแถน ผี และขวัญไว้ได้เป็นอย่างดี การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของไทดำกระทำโดย “หมอ” ผู้มีความรู้เรื่องจารีตประเพณีเป็นอย่างดี ส่วน “มด” เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านไสยศาสตร์

การถือผีในเมืองไทย ของ^{๒๒} ศรีศักร วัลลิโภดม ได้เห็นว่า การถือผีในประเทศไทยเป็นวัฒนธรรมของคนไทยที่มีมาช้านานและมีผลกระทบต่อภาวะทางสังคมและจิตวิทยาเป็นอันมาก ประเพณีการถือผี ซึ่งเกี่ยวพันกับพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูได้มีมาช้านานแล้ว และไม่จำกัด

^{๒๑} นฤมล ธิญะธีระนันท์, รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ชุดโครงการประเมินสถานภาพไทยศึกษา ความเชื่อและพิธีกรรม, กรุงเทพมหานคร: สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย, (สกว), ๒๕๔๑, หน้า ๑๘.

^{๒๒} ศรีศักร วัลลิโภดม, การถือผีในเมืองไทย, กรุงเทพมหานคร: ศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๒๗, หน้า ๗-๑๑.

เฉพาะกับผีของคนที่ตายไปแล้ว แต่ยังคงครอบคลุมถึงสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์และมีอำนาจพิเศษ เช่น แผ่นดิน ผืนฟ้า แม่น้ำ ภูเขา และต้นไม้

ผีปะกำ: คติความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของชาวไทย – กวย (ส่วย) เลียงซ่าง จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ผีปะกำเป็นผีที่ประจำอยู่ในหนังปะกำ (บ่วงบาศสำหรับคล้องช้างป่า) เชื่อว่าประกอบด้วยวิญญาณ ๒ ประเภท คือ “พระครู” เป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่มีสถานภาพเทียบเท่าเทพ และวิญญาณของบรรพบุรุษในสายตระกูลที่เคยเป็นหมอช้าง พวกเขาเชื่อว่าผีปะกำสามารถให้คุณแลโทษแก่มนุษย์ จึงต้องเซ่นสรวงบูชาอยู่เสมอ ความเชื่ออยู่เฉพาะกลุ่มชาวกวยเท่านั้น แต่ยังพบในกลุ่มชนพื้นเมืองที่มีอาชีพคล้องช้างตามภูมิภาคต่าง ๆ ด้วย ขณะเดียวกันหมอช้างพื้นเมืองบางกลุ่มก็ไม่มีความรู้เรื่องผีปะกำ ความเชื่อในเรื่องผีปะกำสะท้อนให้เห็นระบบอำนาจของผู้อาวุโสในสายตระกูล ที่จะได้รับความเคารพจากสมาชิกทั้งยังเป็นผู้มีอำนาจสั่งการในการประกอบพิธีกรรมอีกด้วย การเซ่นบนบานผีปะกำในเรื่องของการขอให้หายจากความเจ็บไข้ได้ป่วย ผีปะกำจึงไม่ใช่เพียงวิญญาณที่สถิตอยู่ในเชือกคล้องช้างเพียงอย่างเดียวยังมีอำนาจบันดาลความยิ่งใหญ่และความปลอดภัยแก่ชีวิตของผู้ที่เคารพนับถืออีกด้วย^{๒๓}

ไทยเป็นประเทศที่มีพุทธศาสนิกชนผู้นับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนถึงร้อยละ ๙๕ พระพุทธศาสนาในประเทศไทย : เอกภาพในความหลากหลาย แม้ชาวไทยส่วนใหญ่จะนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท แต่ก็มีแนวคิดแนวปฏิบัติแตกต่างกัน โดยจำแนกออกเป็นพระพุทธศาสนาแบบจารีตนิยม พระพุทธศาสนาแบบประชานิยม พระพุทธศาสนาแบบพัฒนาสังคม และพระพุทธศาสนาแบบปัญญานิยม พระพุทธศาสนาแบบต่างๆ ในสังคมไทย อาจพิจารณาได้จากปรัชญาความเชื่อที่เป็นพื้นฐานของประเพณีพิธีกรรม ศิลปะและสิ่งสร้างสรรค์ที่ปรากฏ^{๒๔}

พระพุทธศาสนาในประเทศไทยจะประกอบด้วยนิยามและแนวคิดแนวปฏิบัติที่ต่างกัน คือเถรวาทและมหายาน แต่ในขณะเดียวกันพระพุทธศาสนายังคงดำรงอยู่ได้ท่ามกลางความหลากหลาย การยอมรับจารีตพื้นฐานร่วมกัน การส่งเสริมประโยชน์สุขของมวลชน การเชิดชูพระพุทธเจ้าและการสืบทอดคำสอนของพระองค์ การสร้างสังคมที่มีจริยธรรม การมุ่งสู่ความพ้นทุกข์เป็นเป้าหมาย การที่

^{๒๓} สมหมาย ชินเอก, ผีปะกำ, คติความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของชาวไทย-กวย(ส่วย), ๒๕๓๙, บทคัดย่อ.

^{๒๔} ภัทรพร สิริกาญจน, พระพุทธศาสนาในประเทศไทย: เอกภาพในความหลากหลาย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๗), หน้า ๙๙-๑๐๐.

พุทธศาสนิกชนไม่แบ่งแยกนิกายในการแสดงความเคารพต่อพระสงฆ์ เพื่อการดำรงอยู่ของ พระพุทธศาสนาและคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พุทธศาสนิกชนไทยและพระสงฆ์ จะต้องมิสมเด็จพะสังฆราช ผู้เป็นประมุขแห่งคณะสงฆ์ไทยองค์เดียวกัน ปัจจุบันวิกฤติศรัทธาจาก พุทธศาสนิกชนในวัตรปฏิบัติของภิกษุสามเณร มีขึ้นอย่างต่อเนื่องจากการเผยแพร่ภาพข้อมูลข่าวสาร ทางโทรทัศน์ และสื่อสังคมออนไลน์ ในทางลบ อาทิเช่น ภาพการนำผ้าสบงจีวรมาnungหมักให้เกิดเรือน ร้างแบบสตรี ภาพการตั้งวงดื่มสุราของพระสงฆ์ ตลอดจนการโฆษณาชวนเชื่อจากวัดบางแห่งใน ประเด็นของการสนับสนุนให้พุทธศาสนิกชนบริจาคทานเป็นจำนวนมาก จากสภาพปัญหาดังกล่าวที่ เป็นข้อมูลในทางลบต่อวงการพระพุทธศาสนาในเมืองไทยมีออกมาอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็น ว่าไม่มีสาเหตุใดที่จะทำให้พระพุทธศาสนาในประเทศไทยเสื่อมความศรัทธาลงไปได้ นอกจากตัวผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา คือ พระภิกษุและสามเณร ตลอดจนความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของ พุทธศาสนิกชนในประเทศไทย นอกจากพระพุทธศาสนาแล้วไทยยังมีการรับนับถือศาสนาพราหมณ์ ฮินดู อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในประเทศไทย^{๒๕} แม้ประเทศไทยจะมีพระพุทธศาสนาเป็น ศาสนาประจำชาติมาเนิ่นนานแล้วก็จริง แต่เมื่อพิจารณาจากพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความ เชื่อเรื่องอื่น ๆ ของคนไทยในสังคม เห็นว่ามีอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ฮินดูอยู่มาก คาดว่าศาสนา พราหมณ์ฮินดูได้แพร่ราวคริสต์ศตวรรษที่ ๗ ในช่วงเวลาดังกล่าวได้ปรากฏหลักฐานที่เป็นศิลาจารึก ภาษาสันสกฤต และทมิฬ ที่เกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะจารึกภาษาสันสกฤตที่พบในประเทศไทย มีอายุตั้งแต่ราวคริสต์ศตวรรษที่ ๗

ศาสนา เป็นอารยธรรมของสัตว์มนุษย์ นอกจากมนุษย์แล้วไม่มีสัตว์ชนิดใดในโลกสามารถ สร้างสรรค์วัฒนธรรมทางความเชื่อ และมนุษย์ทุกชีวิตไม่ว่าชาติใดภาษาใดล้วน อยู่ภายใต้อิทธิพลทาง ศาสนา หรือลัทธิความเชื่อประจำตัวทั้งสิ้น จากกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของเผ่าพันธุ์ หรือเกิด จากทัศนคติความเชื่อถือจากประสบการณ์ ส่วนบุคคลศาสนามีความเกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่อคน ตั้งแต่เกิดจนตาย ศาสนาจึงมีความจำเป็น และมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ และสามารถแยกออก จากกันได้

^{๒๕} บำรุง คำเอก, รายงานการวิจัยเรื่อง อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

เพชรภรณ์ โสลำภา^{๒๖} กล่าวว่า ความเชื่อเป็นพื้นฐานของศาสนาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ พราหมณ์ คริสต์ ฯลฯ ต่างก็กล่าวถึงเรื่องราวของความเชื่อในเรื่องผีสิงเทวดา เป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนที่จะคลี่คลาย จนกลายมาเป็นศาสนา

ความหมายของศาสนา

ศาสนาเป็นรูปแบบหนึ่งในพัฒนาการของความเชื่อ ศาสนาทุกศาสนาย่อมเกิดขึ้น โดยมีความเชื่อเป็นพื้นฐานสำคัญ เมื่อรวมกับองค์ประกอบอื่นๆ ถูกจัดให้เป็นศาสนา แต่ในความเชื่อทุกอย่างมิได้จัดเป็นศาสนาเสมอไป และศาสนาเองนั้นก็เพียง รูปแบบหนึ่งของความเชื่อเท่านั้น

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์^{๒๗} และคณะ ให้ความหมายของศาสนาในเชิงสังคมวิทยา ศาสนารวมเอาหลักความเชื่อและการปฏิบัติทุกอย่างของบุคคลในสังคมไปด้วยระบบเดียวกัน กล่าว คือ สมาชิกส่วนใหญ่ยอมรับหลักการ ระเบียบประเพณี ตามหลักการในแนวที่ไม่แตกต่างกัน ศาสนาในแง่นี้จึงเป็นความเชื่อและการปฏิบัติร่วมกัน (Shared belief and practice) โดยมีการปฏิบัติหน้าที่ทั้งที่เกี่ยวกับโลกนี้และโลกหน้า

พิน ดอกบัว^{๒๘} ได้กล่าวถึง ทางด้านศาสนาและศาสนาเปรียบเทียบ กล่าวว่า ศาสนามีใช้อะไรอื่น โดยที่แท้ คือ เครื่องมือที่มนุษย์ผลิตขึ้นมาเพื่อสนองตอบความต้องการ ทางจิตใจ ศาสนาจึงเป็นเรื่องของมนุษย์ เกิดขึ้นจากมนุษย์ และเพื่อมนุษย์

นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ^{๒๙} ได้กล่าวถึง ศาสนาในเชิงมานุษยวิทยาวัฒนธรรมว่า ศาสนา คือ ระบบความเชื่อ ไม่ต้องการการพิสูจน์ หากพิสูจน์จะกลายเป็นวิทยาศาสตร์ไปทันที ศาสนามีวัตถุประสงค์เดียวกันหมด คือ ต้องการให้มนุษย์อยู่รวมโลกกันอย่างสงบสุข ไม่เบียดเบียนกัน ประพฤติดีประพฤติชอบต่อกัน

คณาธิป ชันธพิณ. ๒๕๓๕ : ๗) กล่าวว่า ศาสนาเป็นระบบรวมว่าด้วยความเชื่อและการปฏิบัติเพื่อความสัมพันธ์ในสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ โดยคำว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในความหมายของ Durkheim หมายถึงสิ่งเฉพาะต้องห้าม (Taboo) สามารถเข้าถึงได้โดยพิธีกรรม และมีอำนาจที่จะยังผลที่เป็น

^{๒๖} เพชรภรณ์ โสลำภา, ความเชื่อเป็นพื้นฐานของศาสนา, ๒๕๓๗, หน้า ๑๒๔.

^{๒๗} จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, ศาสนาในเชิงสังคมวิทยา, ๒๕๔๙, หน้า ๑๐๒.

^{๒๘} พิน ดอกบัว, ศาสนาและศาสนาเปรียบเทียบ, ๒๕๔๙, หน้า ๑๑.

^{๒๙} นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ, ศาสนาในเชิงมานุษยวิทยาวัฒนธรรม, ๒๕๔๐, หน้า ๒๖๘.

ประโยชน์และเป็นอันตรายได้ ๑๙ สรุปความหมายของศาสนาได้ว่า หมายถึง ความเชื่อถือหรือความยึดถือในหลักการ บางอย่างที่จะเกิดขึ้นด้วยการบอกเล่า การสั่งสอน การเรียนรู้ การคาดคะเน ความรู้สึก หรือการ รับรู้ผ่านประสาทสัมผัสต่าง ๆ ว่าเรื่องราว เหตุการณ์ ปราภฏการณ์ หรือคำสอนนี้ ๆ เป็นเรื่อง จริง ความเชื่ออาจมีเหตุผลสามารถพิสูจน์ได้ หรือเป็นเรื่องลึกลับไม่สามารถอธิบายได้ตามหลัก วิทยาศาสตร์ แต่ทั้งนี้ความเชื่อใดจะถูกจัดว่าเป็นศาสนาย่อมมีองค์ประกอบตามเกณฑ์ที่กำหนดด้วย

องค์ประกอบของศาสนา

ศาสนามือองค์ประกอบหลายประการความเชื่อ และลัทธิความเชื่อทั่วไป นักวิชาการด้านศาสนากำหนดไว้มีหลายประการ

จางง์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ ได้กล่าวถึงลัทธิความเชื่อที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นศาสนาว่าประกอบด้วยศาสดาและสาวก คือ ผู้ก่อตั้งศาสนาและผู้สืบทอดศาสนา ส่วนคำสอนทางศีลธรรม ได้แก่ หลักธรรมที่ศาสดาและสาวกนำออกเผยแผ่สู่ประชาชน หลักความเชื่ออันเป็นจุดมุ่งหมาย คือ เป้าหมายสูงสุดของศาสนา พิธีกรรม คือ แบบอย่างของพฤติกรรมที่วางเอาไว้ให้ปฏิบัติองค์การ คือ แบบอย่างพฤติกรรมที่ตั้งขึ้นมาจนเป็นที่ยอมรับกันใน สังคมเพื่อเป็นกลไกหนึ่งของสังคม

พิน ดอกบัว^{๓๐} ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของศาสนาที่นักการศาสนาเห็นว่า จำเป็นต้องมี คือ ศาสดาหรือผู้ก่อตั้งคัมภีร์ทางศาสนา นักบวชหรือผู้สืบทอด สถานที่อยู่ที่เป็นเอกเทศและปูชนียวัตถุหรือปูชนียสถาน ศาสนาประกอบด้วยองค์ประกอบทุกข้อ หรือเกือบทุกข้อ ถ้ามีน้อยนิยมจัดเป็นลัทธิ เช่น ลัทธิมายา ลัทธิวิญญาณนิยม

เกวลิน ภูมิภาค^{๓๑} ได้กล่าวว่านักวิชาการส่วนใหญ่เห็นว่าศาสนาควรมี องค์ประกอบ ๖ อย่าง คือ

- ๑) ศาสดา หรือผู้ก่อตั้งศาสนาขึ้น
- ๒) คำสอนหรือข้อความที่เป็นลายลักษณ์อักษรยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ
- ๓) นักบวชหรือผู้สืบทอดศาสนา
- ๔) สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา สถานที่ประกอบพิธีกรรม

^{๓๐} พิน ดอกบัว, องค์ประกอบของศาสนาที่นักการศาสนาเห็นว่าต้องมี, ๒๕๔๙, หน้า ๓.

^{๓๑} เกวลิน ภูมิภาค, วิชาการส่วนใหญ่เห็นว่าศาสนาควรมีองค์ประกอบ, ๒๕๔๓, หน้า ๗๒-๗๓.

๕) สัญลักษณ์ทางศาสนาและพิธีกรรมทางศาสนา

๖) ความเชื่อทางศาสนาตามความเชื่อทางศาสนา

สรุป ศาสนาประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก คือ ต้องมีผู้ก่อตั้งหรือผู้ประกาศ ศาสนา เรียกว่า ศาสดา ต้องมีหลักการหรือคำสอนของศาสนานั้น ๆ เรียกว่า ธรรมะหรือคัมภีร์ ต้องมีผู้เผยแผ่ หรือผู้สืบทอดศาสนา เรียกว่า สาวก หรือนักบวช ต้องมีสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมหรือเคารพทางศาสนา เรียกว่า ศาสนสถาน ต้องมีสัญลักษณ์ทางศาสนา และต้องมีหลักเกณฑ์ปฏิบัติ การเกิดศาสนา การเกิดขึ้นและปัจจัยที่ทำให้เกิดศาสนาขึ้น

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์^{๓๒} และคณะ ได้กล่าวถึงการเกิดศาสนา คือ

๑) เกิดจากการรวมกลุ่มกันเป็นสังคม (Social Grouping)

๒) เกิดจากผู้นำที่มีอำนาจโน้มน้าวจิตใจเป็นพิเศษ (Charismatic leadership)

๓) เกิดจากความกลัว (Fear)

๔) เกิดจากการนับถือวิญญาณ (Animism)

๕) เกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์แอบแฝงบางอย่าง (Objective) เช่น อยากรู้เห็นในสิ่งใหม่ และไม่พอใจคำสอนแบบเก่า

ประเภทของศาสนา

ศาสนาได้แบ่งประเภทของศาสนาไว้แตกต่างกัน แบ่งประเภทของศาสนา ออกเป็น ๒ ประเภท คือ หนึ่งศาสนาแบบปุถุชน (Secular Religion) เป็นศาสนาที่รวมเอาความเชื่อหรือหลักการที่เกี่ยวกับความเชื่อในโลกนี้อย่างเดียวเท่านั้น โดยปฏิเสธการมีชีวิตอยู่ในโลกหน้า ถ้ามีการยอมรับก็ไม่ให้ความสำคัญกับโลกหน้าเท่าโลกปัจจุบัน เช่น ลัทธิคอมมิวนิสต์ ลัทธิฟาสซิสต์ลัทธิมาร์กซิสต์ วัตถุนิยมนาซาตินิยม สังคมนิยม ส่วนประเภทที่สอง คือ ศาสนาแบบศักดิ์สิทธิ์ (Sacred Religion) คือ ศาสนาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเรื่องลึกลับในชีวิตทั้งในโลกนี้และโลกหน้า คือ ศาสนาคริสต์ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม ศาสนาฮินดู

จำนงค์ ยังแบ่งประเภทศาสนาอีก ๒ ลักษณะ คือ หนึ่งแบ่งตามขนาดของผู้นับถือซึ่งสามารถจัดได้เป็น ๓ ประเภท คือ ศาสนาประจำเผ่าพันธุ์ (Ethnic Religion) ศาสนาสากล (Universalising Religion) และศาสนานิกายย่อย (Segmental religion) อีกประเภทหนึ่งเป็นการ

^{๓๒} จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, การเกิดศาสนา, ๒๕๔๙, หน้า ๑๐๕-๑๐๖.

แบ่งตามทัศนคติความเชื่อของศาสนา ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ศาสนาเทวนิยม (Theism) และ ศาสนาอเทวนิยม (Atheism)

พิน ดอกบัว ได้แบ่งประเภทของศาสนาออกเป็น ๓ ประเภท คือ ศาสนาแบบธรรมชาติเทวนิยม (Deism) คือ ศาสนาที่เชื่อว่ามีเทพเจ้าสิ่งสถิตตามธรรมชาติ ศาสนาแบบเทวนิยม (Theism) คือ ศาสนาที่เชื่อว่ามีเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่กว่าเทพเจ้าทั้งหลายหรือที่เรียกว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกตลอดจนกำหนดความเป็นไปของโลกและสรรพสิ่ง ซึ่งมีทั้งที่นับถือพระเจ้าสูงสุดองค์เดียว เรียกว่า เอกเทวนิยม และนับถือพระเจ้าสูงสุดหลายองค์ เรียกว่า พหุเทวนิยม และศาสนาแบบอเทวนิยม (Atheism) เป็นศาสนาที่ไม่เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและ สรรพสิ่ง แต่เชื่อว่าทุกอย่างเกิดจากเหตุปัจจัย โดยมีกรรมเป็นพลังแห่งการเปลี่ยนแปลง

เกวลิน ภูมิภาค^{๓๓} ได้จำแนกประเภทของความเชื่อของศาสนา และลัทธิต่างๆ ไว้ ๔ กลุ่ม คือ

๑) ประเภทนับถือผีสางเทวดา ถือเป็นลัทธิความเชื่อที่เก่าแก่ที่สุดของมนุษยชาติ และยังจัดเป็นประเภทย่อยลงไปได้อีก ๔ ประเภท คือ กลุ่มนับถือผีรายหรือชาตาน กลุ่มนับถือผีที่เป็นเทวดาอารักษ์ กลุ่มนับถือผีบรรพบุรุษ และกลุ่มนับถือผีวีรบุรุษวีรสตรี

๒) ประเภทนับถือธรรมชาติ เชื่อว่าธรรมชาติมีความศักดิ์สิทธิ์ไม่เกี่ยวกับวิญญาณหรือภูตผีปีศาจที่สิงสู่อยู่ในนั้น แบ่งย่อยออกไปอีกเป็น ๒ ประเภท คือ กลุ่มนับถือผีธรรมชาติเบื้องต้น เช่น ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ เมฆ และกลุ่มนับถือธรรมชาติเบื้องต้น เช่น พื้นดิน แม่น้ำ ภูเขา

๓) กลุ่มนับถือพระเจ้าหรือเทพเจ้า เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามพระเจ้า และพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก เป็นผู้สามารถให้คุณให้โทษต่อมนุษย์ได้ แบ่งเป็น ๒ กลุ่มย่อย คือ กลุ่มนับถือพระเจ้าองค์เดียว และกลุ่มนับถือพระเจ้ามากกว่าหนึ่งองค์

๔) ประเภทไม่มีพระเจ้า เชื่อว่าพระเจ้าไม่มีจริง ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นตามกฎของธรรมชาติ และมนุษย์สามารถลิขิตชีวิตตนเองได้

สุชีพ ปุณฺณานุกาภ แบ่งศาสนาในโลกออกเป็น ๒ ส่วน คือ ศาสนาที่ตายไปแล้ว คือ ศาสนาที่เคยมีการนับถือแต่ปัจจุบันไม่มีผู้นับถือแล้วมีทั้งหมด ๑๒ ศาสนา และศาสนาที่ยังมีชีวิตอยู่

^{๓๓} เกวลิน ภูมิภาค, ประเภทของความเชื่อของศาสนา, ๒๕๔๓, หน้า ๗๕-๗๖.

คือ ยังมีผู้นับถืออยู่มี ๑๑ ศาสนา และพบว่าศาสนาที่ยังมีชีวิตมีแหล่งกำเนิดในทวีปเอเชีย โดยศาสนาที่เกิดในเอเชียตะวันออก ได้แก่ ซินโต ชงจ้อ เต๋า ศาสนาที่เกิดในเอเชียใต้หรืออินเดีย ได้แก่ เซน พุทธ สิกข์ ฮินดู ศาสนาที่เกิดในเอเชียตะวันตก ได้แก่ คริสต์ โซโรอัสเตอร์ ยิว และอิสลาม

๓.๕ แนวคิดคติความเชื่อด้านสังคม

สังคมไทยเดิมได้มีการปลูกฝังค่านิยมเรื่องกรรมให้เชื่อในกฎแห่งกรรม จนมีสำนวนไทยว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” และยกย่องคนดี คือ คนที่มีคุณธรรม แต่ในปัจจุบันสังคมไทยได้มีค่านิยมที่เปลี่ยนไปการให้ความสำคัญเรื่องกรรมมีน้อยลง สังคมไทยไปรับวัฒนธรรมของชาวตะวันตกเข้ามา และทำให้เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทเพื่ออำนวยความสะดวกสบายต่อวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยในทุกเรื่อง จนส่งผลให้ความเชื่อ ค่านิยมของคนไทยเปลี่ยนไปเป็นสังคมบริโภคนิยมและวัตถุนิยม ท่านพุทธ ทาสภิกขุกล่าวไว้ว่า “สังคมไทยปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามวัตถุเป็นอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ไม่ได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขที่แท้จริงของคนไทยไม่คนนิยมวัตถุหรือวัตถุนิยมมากไป ทำให้มีกิเลสมากขึ้น แต่สิ่งที่ขาด คือ ศีลธรรมสภาพสังคมที่ฟอนเฟะ เพราะรับอิทธิพลอารยธรรมตะวันตก” แต่ในปัจจุบันได้จางหายไปกับคนไทยรุ่นใหม่ สังคมไทยได้เปลี่ยนค่านิยมไปยกย่องวัตถุ คนดี คือ คนที่มีเงินทอง มีอำนาจ และผลตอบแทนของการทำดีได้ดี “ดี” ในความหมายของคนรุ่นใหม่ คือ ได้วัตถุ สิ่งของ เงินทอง ชื่อเสียง เกียรติยศ ทั้งๆ ที่ผู้ที่ได้รับการยกย่องเป็นผู้ประพฤตินิยมเสีย แต่สังคมไม่ได้ให้ ความสนใจความประพฤติที่ทำให้ได้มาซึ่งวัตถุสิ่งของเหล่านั้น เพียงแต่ขอให้ได้มากพอ จึงเกิด สำนวนที่นำมาใช้ในสังคมใหม่ว่า “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลกระทบของความเชื่อเรื่องกรรมในสังคมไทยได้คลอนแคลน สังคมเกิดความเข้าใจเรื่องกรรมคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง ความเชื่อเหล่านี้ไม่ได้มีผลเฉพาะผู้ใหญ่ แต่ได้ส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรง และทางอ้อมอย่างมากกับเด็กและวัยรุ่นที่จะเป็นกำลังของชาติ ความเชื่อเรื่องกรรม คลาดเคลื่อนไป และไม่เชื่อเรื่องกรรมและผลแห่งกรรมว่ามีจริง สาเหตุมาจากเห็นการกระทำของผู้ใหญ่ที่ กระทำตัวอย่างที่ไม่ดีไว้ และกฎแห่งกรรมก็ไม่ได้ลงโทษผู้กระทำผิดให้เห็นทันตา ประกอบกับการสื่อและเครื่องมือสื่อสารต่างๆ ได้ช่วยกระตุ้นให้เกิดความต้องการทางวัตถุ และบริโภคนิยมเพื่อสนองกิเลสตลอดเวลา ความสุขเกิดจากการมีวัตถุ จึงต้องมีการแสวงหาด้านเดียว รวมถึงการห่างเหินจากหลักธรรม ทางพระพุทธศาสนา ผลจากการมีความเชื่อเรื่องกรรมที่ผิดไปจากเดิม ได้ก่อให้เกิดปัญหาในสังคมปัจจุบัน เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาอบายมุข ปัญหาอาชญากรรม และอื่นๆ ตลอดจนก่อให้เกิดการสื่อสาร เป็นอุปสรรคต่อหลักความประพฤติชอบ ทางกายทางวาจา ทางใจ ยังจะเป็นทางที่นำไปสู่จุดมุ่งหมายของชีวิตได้ด้วย เพราะเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมชาวจังหวัดเชียงใหม่

ความเชื่อเรื่อง การเลี้ยงผีตอง และผีบรรพบุรุษที่ปฏิบัติสืบกันมา จึงมีการสะเดาะเคราะห์แก้กรรม ให้ตนเองหายจากการเจ็บป่วยและความทุกข์ใจต่างๆ พยายามหาวิธีแก้กรรม การสะเดาะเคราะห์ตามความเชื่อ ความสมัครใจของผู้เข้าร่วมพิธี เพราะเชื่อว่าตนจะมีอายุที่ยืนยาว เมื่อเกิดความเชื่ออย่างนี้ทำให้เกิด ไสยศาสตร์และการทรงเจ้าเข้าผี เฉพาะการทรงเจ้า ในปัจจุบันนี้เป็นที่นิยมของคนในสังคมไทยและนับวันแต่จะเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก แม้แต่ในสังคมชนชั้นกลางที่ได้รับการศึกษา จนเกิดคำพูดว่า “ไม่เชื่ออย่าลบหลู่” ผู้คนที่เข้าหาร่างทรงส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีปัญหาในชีวิตไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ร่างทรงบางรายซึ่งเป็นอันตรายต่อพระพุทธศาสนา เพราะนอกจากคำสอนจะมลายไปแล้ว ยังขัดต่อความสงบสุข และศีลธรรมอันดีของประชาชน “ระบบความเชื่อของสังคมไทยพุทธมีรากฐานมาจากความเชื่อเรื่องผีที่สืบต่อกันมานานและมีผลต่อวิถีชีวิตของคนไทย ทำให้เกิดวัฒนธรรมนับถือผีหรือวิญญาณบรรพบุรุษ เช่น ผีตอง ผีเจ้านาย ผีปู่ย่า และ ผีปู่ตาและเกิดการผสม ผสานกันจนกลายเป็นแบบแผนหนึ่งของวัฒนธรรมในสังคมไทย “พระพุทธศาสนาจะเกี่ยวข้องกับความเชื่อ ในสังคม และความเชื่อนั้นมีอยู่ไม่น้อยที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์ผีसांगเทวดาและการเข้าทรงด้วยในปัจจุบัน กระแสความเชื่อเรื่องการเลี้ยงผีตองถ้าไม่ปฏิบัติจะต้องเกิดภัยอันตราย ทำให้ฟ้าฝนตกไม่ตรงฤดูกาล ผีตองจะไม่ปกป้องรักษาลูกหลานของชาวแม่เหียะ จากความเชื่อนี้เองทำให้เกิดพิธีกรรมคือชาวจังหวัดเชียงใหม่ มีความเชื่อเรื่องการเลี้ยงผีตอง เชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษที่ปฏิบัติสืบกันมา จึงมีการสะเดาะเคราะห์แก้กรรมให้ตนเองหายจากการเจ็บป่วยและความทุกข์ใจต่างๆ จึงเกิดความไม่สบายใจ พยายามหาวิธีตามความเชื่อความสมัครใจของผู้เข้าร่วมพิธี เมื่อเกิดความเชื่ออย่างนี้ทำให้เกิด ไสยศาสตร์และ การทรงเจ้าเข้าผี โดยเฉพาะการทรงเจ้า ในปัจจุบันนี้เป็นที่นิยมของคนในสังคมไทยและนับวันแต่จะเพิ่มขึ้น เป็นจำนวนมาก คติความเชื่อเชิงปรัชญาในประเพณีการเลี้ยงผีตองพิธีกรรมของชาวจังหวัดเชียงใหม่ เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับคติความเชื่อเชิงปรัชญาในประเพณีการเลี้ยงผีตอง เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายในการ อนุรักษ์ ส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นแนวทางในการวิจัยในครั้งต่อไป

เรื่องผีและการนับถือผีของชาวชนบทในสังคมไทย หลายคนอาจจะมองเห็นว่าเป็นเรื่องมลายไร้สาระ แต่ในสภาพของความเป็นจริงการนับถือผีเป็นระบบความเชื่ออย่างหนึ่งที่ค่อนข้างจะมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับชุมชนและวิถีของผู้คนที่อยู่ในสังคมค่อนข้างมาก ในสังคมของชาวล้านนา การนับถือผีดูจะยิ่งมีความสำคัญ เพราะความเชื่อในการนับถือผีนั้นเป็นระบบที่มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมของผู้คนในชุมชนให้ดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่น แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะได้รับการนับถือและมีบทบาทที่สำคัญเกี่ยวข้องอยู่ในชีวิตของชาวล้านนาอย่างมาก แต่อิทธิพลของพระพุทธศาสนาก็มีไม่มากพอที่จะกลบเกลื่อนคติความเชื่อแบบดั้งเดิมได้หมด

ในสังคมของชาวล้านนาการนับถือผีก็ยังมีอยู่ปะปนไปกับพระพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นในวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ของล้านนาในทุกวันนี้จึงมิได้เป็นพระพุทธศาสนาแบบปรีชญา แต่จะเป็นพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน เป็นการผสมผสานระหว่าง พุทธ พราหมณ์ และผี อย่างไรก็ตาม ความเชื่อในการนับถือผี และประเพณีที่เกี่ยวข้องในทุกวันนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงจนเหลือน้อยลง โดยเฉพาะในชุมชนเมือง แต่ในสังคมของชาวชนบทความเชื่อ และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีก็ยังมีปฏิบัติกันอยู่ ในลักษณะสังคัมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวล้านนาให้่องแท้แล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจในระบบความเชื่อดังกล่าวด้วย

การเลี้ยงผีในกรณีที่มีการ " ผิดผี " และในงานมงคลต่างๆ เช่น การแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่ การบวชพระ รวมทั้งเมื่อมีคนในบ้านเรือนเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยและได้บนบานไว้ เมื่อหายป่วยแล้ว ก็ต้องมีการแก้บน และการพ้อนผีปู่ย่าเป็นธรรมเนียมประเพณีของคนภาคเหนือซึ่งสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ แต่ไม่มีหลักฐาน คงเป็นเพียงคำเล่าขานและยึดถือเป็นธรรมเนียมที่บุคคลบางกลุ่มได้สืบทอดกันมา การพ้อนผีปู่ย่า ไม่ได้หมายความว่าจะมีขึ้นทุกแห่งหนตำบลใดก็ได้ แต่จะมีขึ้นในบางแห่งบางท้องที่และบางหมู่บ้านที่ยังสืบทอดมาจากพ่อแม่ปู่ย่าตายายเท่านั้น บรรพบุรุษได้ไว้วางไว้เป็นปริศนาให้คนรุ่นหลังได้ถือเอาเป็นแบบอย่าง เพื่อให้วงศ์วานญาติได้มีความรักความสามัคคี ความพร้อมเพรียงเป็นการผูกมิตรไมตรีในเครือญาติด้วยกันและให้วงศ์วานญาติได้ไปมาหาสู่กันอยู่ตลอดเวลา

สำหรับสังคมไทยในภาคเหนือถือได้ว่ามีความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างฝังรากลึกและเหนียวแน่น หลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงว่าสังคมไทยในภาคเหนือให้ความผูกพันนับถือ ผี และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือ กฎหมายมंत्रายศาสตร์^{๓๔}(ประเสริฐ ณ นคร, ผู้ปริวรรต,) ปริวรรตไว้ว่า “ผู้ใดตัดต้นไม้เสื่อบ้านเสื่อเมืองเป็นเสียนิต (ชิงขวง) ฟันเสื่อเรือน ท่านเสียดีดีเป็นการผิดเสื่อบ้าน และเสื่อเมือง เสื่อเรือน ให้หาเครื่องบูชาเสื่อเมือง เสื่อบ้านแล้วบูชาให้ถูกต้อง ผีไม่เลี้ยงดูบูชาเจ้าเรือนลูกเมียจัวควายตายให้ มันผู้ตัด ผู้ฟันนั้นชดใช้ค่าทั้งสิ้น ให้ชดใช้ค่าก็เท่ากับสินไหมในตัวแล้ว” ซึ่งแสดงให้เห็นว่า หากมี การตัดต้นไม้ก็ควรหาเครื่องเช่นไ้วมาบูชาบวงสรวงเสื่อบ้านหรือผีประจำหมู่บ้าน เสื่อเมืองหรือผีประจำเมือง เสื่อเรือนหรือผีประจำครอบครัว และผู้ตัดต้นไม้ต้องจ่ายค่าสินไหม สังคมไทยใน

^{๓๔} ประเสริฐ ณ นคร, ผู้ปริวรรต, ๒๕๕๔, หน้า ๘๑.

ภาคเหนือดั้งเดิมมีพื้นฐานมาจากสังคมแบบเครือญาติ^{๓๕} สังคมภาคเหนือพัฒนามาจากพื้นฐานสังคมแบบเครือญาติยึดถือกฎเกณฑ์พื้นฐาน การเป็นญาติพี่น้องทางสายเลือด มีความเชื่อในเรื่องอำนาจจิต วิญญาณบรรพบุรุษ คือ เชื่อว่าเมื่อบุคคลตาย ผีบรรพบุรุษก็ยังคงเฝ้าคอยปกป้องรักษา และช่วยเหลือลูกหลานอยู่ตลอด ซึ่งเรียกว่า “ผีป๋วย่า” ถึงแม้ว่าสังคมไทยในภาคเหนือจะรับพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลัก แต่ความเชื่อเรื่องผีก็ยังมีอยู่มิได้สูญหายไป โดยผสมผสานเข้ากับหลักปฏิบัติในชีวิตควบคู่กันไป เช่น ในพิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ มีการนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องของพุทธศาสนา และก็มีการทำบุญเลี้ยงผีบ้านผีเรือน เป็นเรื่องของความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของสังคมไทย มักปรากฏในรูปแบบพิธีกรรมต่างๆ พิธีกรรมต่าง ๆ ก็มีการจัดบันทึกในรูปแบบตำนาน หรือ เรื่องเล่าปากต่อปาก ต้องใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพราะภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ทุกอย่างทางวัฒนธรรมต้องใช้ภาษาสำหรับเรียกชื่อ ตามข้อตกลงระหว่างคนในสังคม ซึ่งวัฒนธรรมทางจิตใจ หรือวัฒนธรรมประเภทนามธรรม อันได้แก่ความเชื่อความรู้ความคิดที่เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ในการอธิบายตกลงหรือทำความเข้าใจ ภาษาจึงเป็นเหมือนชีวิตหรือวิญญาณของวัฒนธรรม ผลผลิตทางวัฒนธรรมและการสืบทอดทางวัฒนธรรมจะดำเนินไปด้วยความยากลำบาก ถ้ามนุษย์ไม่มี “ภาษา” ภาษากับวัฒนธรรมจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดจนไม่สามารถแยกจากกันได้ อย่างไรก็ตามภายในสังคมมนุษย์แห่งใดแห่งหนึ่ง แม้ว่าจะมีวัฒนธรรมเป็นแบบเดียวกันก็ตาม แต่วัฒนธรรมแบบเดียวกัน ยังมีสิ่งที่แตกต่างกันอยู่เป็นวัฒนธรรมของผู้คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคมไทย คือ วัฒนธรรมของคนไทยในภาคเหนือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคใต้มีความแตกต่างจากวัฒนธรรมของคนไทยในภาคกลาง ในแต่ละสังคมก็มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ทำให้มีความคิดความเข้าใจตลอดจนสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตแตกต่างกัน นำไปสู่ความแตกต่างด้านภาษาด้วย ภาษาไทยเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ ภาษาไทยถิ่นก็เป็นวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นการศึกษาภาษาถิ่นจึงเป็นการศึกษาวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของคนในท้องถิ่น^{๓๖} ประคอง นิมมานเหมินท์ กล่าวถึงความสำคัญของภาษาไทยถิ่นว่ามีประโยชน์ต่อการศึกษาคำเป็นมาของสำนวนและภาษิตต่างๆ ที่ใช้ในปัจจุบันภาษาไทยโบราณที่ปรากฏในศิลาจารึกและ วรรณกรรมโบราณ ภาษาไทยถิ่นจะรักษาคำเก่าแก่ไว้ได้มากกว่าภาษาไทย

^{๓๕} รังสรรค์จันตะ, สังคมภาคเหนือพัฒนามาจากพื้นฐานสังคมแบบเครือญาติยึดถือกฎเกณฑ์พื้นฐาน, (๒๕๕๑), หน้า ๓๒.

^{๓๖} ประคอง นิมมานเหมินท์, ความสำคัญ ของภาษาไทยถิ่น, ๒๕๔๗, หน้า ๑๗.

กลาง ความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าภาษาไทยกลาง ยิ่งไปกว่านั้นภาษาไทยถิ่นมีความสำคัญในด้านใช้เป็นเครื่องมือ ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเกิดจากการประยุกต์ใช้ความรู้กับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน คำเรียกผิดง เป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนว่า ภาษาไทยถิ่นเหนือจึงเป็นคลัง ความรู้บอกถึงความคิด ความเข้าใจวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศเป็นอย่างดีมี

ฝิปู่ย่า คือ วิทยุณที่ติของบรรพบุรุษที่ล่งลัไปสเถติอยู่ในเสเอกบ่านเรื่อนของลูกหลาน คอยคุ่มครองดูแลและช่วยเหลือลูกหลาน และรวมไปถึงมีบทบาทในการควบคุมพฤติกรรมของคนในครอบครัวอีกด้วย ต้องมีการบูชาบวงสรวงเช่นไหว้ เพื่อไม่ให้ฝิปู่ย่าเกิดความโกรธและลงโทษ แสดงให้เห็นว่า คำว่า ฝิปู่ย่า แสดงลักษณะทางความหมาย ๔ ประการ ได้แก่ ประการแรก ฝิปู่ย่าเป็นฝิบรรพบุรุษ ประการที่สอง ฝิปู่ย่าจะคอยคุ่มครองดูแลลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข ประการที่สาม ฝิปู่ย่ามีบทบาทในการควบคุมพฤติกรรมของคนในเรื่อน และประการสุดท้าย ลูกหลานต้อง เช่นสรวงบูชาตามโอกาสอันควร องค์ประกอบทั้งหมดนี้เชื่อมโยงถึงภูมิปัญญา อีกทั้งชาวบ้านโดยเฉพาะในเขตลุ่มน้ำจะจัดพิธีเลี้ยงฝิขุนน้ำ

ฝิขุนน้ำ คือ เพื่อเป็นการขอบคุณเทวดาที่บันดาลให้มีน้ำใช้ในการเกษตรกรรม คำว่า ฝิขุนน้ำ มีลักษณะทางความหมาย ๔ อย่าง คือ ประการแรก ฝิขุนน้ำเป็นฝิประจำต้นน้ำ ประการที่สอง ฝิขุนน้ำอาศัยอยู่บริเวณใต้ต้นไม้ใหญ่ ประการที่สาม ฝิขุนน้ำ ชาวบ้านอัญเชิญฝิขุนน้ำมาสเถติในหอฝิ และชาวบ้านต้องทำพิธีบวงสรวง เช่นไหว้ในทางความหมายทั้ง ๔ อย่างนี้เชื่อมโยงถึงภูมิปัญญาชาวบ้านในการปลูกฝิงให้เคารพยำเกรง ต่อป่าไม้และน้ำยึดปฏิบัติในพิธีกรรม มีจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้และมีความกตัญญูสำนึกถึงบุญคุณของป่าต้นน้ำที่เอื้อประโยชน์ต่อชาวบ้าน ส่งผลให้สังคมไทยในภาคเหนือซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมต้องพึ่งพาธรรมชาติโดยเฉพาะน้ำจากต้นน้ำเป็นหลัก เป็นสังคมที่มีความรัก ความผูกพันต่อป่าไม้และแม่น้ำลำธารทำให้เกิดการปกป้องรักษาป่าไม้อันเป็นแหล่งต้นน้ำ เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยและความสงบสุขของผู้คนที่อาศัยอยู่ในลุ่มน้ำเดียวกัน

ฝิเสื่อบ้าน คือ วิทยุณประจำหมู่บ้านมีหน้าที่ช่วยปกปักรักษาคุ่มครองชาวบ้านในหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากภัยอันตราย แล้วชาวบ้านจะสร้างหอเสื่อบ้านไว้ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ทุกหลังคาเรื่อนจะต้องทำพิธีบูชาบวงสรวงเช่นไหว้เลี้ยงเสื่อบ้านเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชาวบ้านในหมู่บ้าน คำว่า เสื่อบ้าน มีลักษณะทางความหมาย ๔ อย่าง คือ ประการแรก เสื่อบ้านเป็นฝิประจำหมู่บ้าน ประการที่สอง เสื่อบ้านมีหน้าที่คุ่มครองชาวบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ประการที่สาม เสื่อบ้านจะสเถติอยู่ในหอเสื่อบ้านที่ชาวบ้านสร้างขึ้น และชาวบ้านจะต้องทำพิธีบวงสรวงเช่นไหว้ทั้ง ๔ อย่างนี้ เชื่อมโยงภูมิปัญญาชาวบ้านในการสร้างความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านเดียวกัน ที่อาศัยอยู่

ร่วมกันอย่างสันติสุข ให้สมาชิกในหมู่บ้านมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และที่สำคัญพิธีกรรมยังเป็นการสร้างจิตสำนึกในเรื่องความสามัคคีในหมู่บ้านเดียวกัน

ดังนั้นคำว่าผีในภาษาไทยถิ่นเหนือสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของสังคมไทยในภาคเหนือ มีความเชื่อเรื่องผีที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น รวมไปถึงโครงสร้างทางสังคม ให้มีความรักและสามัคคีกันในชุมชนและสภาพภูมิประเทศได้เป็นอย่างดี

๓.๖ แนวคิดคติความเชื่อด้านปัจเจกบุคคล

ในแต่ละสังคมย่อมมีการสร้างระเบียบแบบแผน ภูมิปัญญาด้านความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อคนไทยมีอยู่ ๒ ความเชื่อ คือ คติความเชื่อในพระพุทธศาสนา และคติความเชื่อในเรื่องจิตวิญญาณ

๑. คติความเชื่อในพระพุทธศาสนา คติความเชื่อในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการปฏิบัติของสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน ทำให้คนไทยมีกรอบความคิดและโลกทัศน์เป็นไปตามคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา

ด้านโลกทัศน์ คนไทยมองธรรมชาติตามหลักพระพุทธศาสนา คือ สรรพสิ่งมีเกิด มีดับ มีความเสื่อม และมีความเจริญตามลำดับ

ด้านการเมืองการปกครอง คำสอนในด้านการปกครองของพระพุทธศาสนาได้กลายมาเป็นหลักในการปกครองประเทศของพระมหากษัตริย์ โดยหลักคำสอนทั้งทศพิธราชธรรม ๑๐ และจักรวรรดิวัตร ๑๒

ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของขนบธรรมเนียม ประเพณีของไทยเกือบทุกด้าน ทั้งจารีตประเพณีซึ่งเป็นเรื่องของศีลธรรม

ด้านการศึกษา การปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ ๕ สถาบันที่มีบทบาทในทางการศึกษาสังคมไทย คือ สถาบันพระพุทธศาสนา โดยเป็นแหล่งในการถ่ายทอดความรู้ทางด้านการศาสนาและศิลปวิทยาต่าง ๆ

ด้านภาษาและวรรณคดี พระพุทธศาสนามีบทบาทในสังคมไทย ในด้านภาษา ได้แก่ ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต ซึ่งเป็นภาษาที่นิยมใช้ในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทและพระพุทธศาสนานิกายมหายาน

ด้านสังคม วัดในพระพุทธศาสนาดำรงฐานะเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยดำรงฐานะสำคัญสำหรับชุมชนในหลายด้าน

คติความเชื่อในพระพุทธศาสนา เป็นภูมิปัญญาสำคัญที่สุดของสังคมไทย เนื่องจากเป็นรากฐานทางภูมิปัญญาที่ให้กำเนิดภูมิปัญญาด้านอื่น ๆ ในสังคมไทย

๒. คติความเชื่อในเรื่องจิตวิญญาณ คติความเชื่อในเรื่องจิตวิญญาณเป็นคติความเชื่อสำคัญที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์ไม่สามารถอธิบายได้ คนไทยนับถือผีตั้งแต่ก่อนนับถือพระพุทธศาสนา ผีฟ้ายอยู่บนสวรรค์ เป็นที่นับถือในหมู่ชาวไทยบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ผีเมืองเป็นผีที่ปกป้องรักษาเมือง เป็นที่นับถือของคนไทยทุกภูมิภาค ผีบรรพบุรุษของชนเผ่าต่าง ๆ ผีบ้านเป็นบรรพบุรุษของหมู่บ้าน และผีเรือนเป็นผีที่สิงอยู่ในบ้านเรือน นอกจากนี้ยังมีผีชนิดอื่น ๆ อีก

นางทรงปู่แสะและผู้เข้าร่วมพิธีกับมิติแห่งปัจเจกบุคคล นางทรงปู่และผู้เข้าร่วมพิธีเพื่อความเข้าใจจิตใจและพฤติกรรมของนางทรงปู่แสะ และผู้เข้าร่วมพิธีในมุมมองมิติแห่งปัจเจกบุคคล พิธีกับมิติแห่งปัจเจกบุคคล ในแง่ของการศึกษานางทรงปู่แสะและผู้เข้าร่วมพิธีเพื่อความเข้าใจจิตใจและ พฤติกรรมของนางทรงปู่แสะ และผู้เข้าร่วมพิธีในมิติแห่งปัจเจกบุคคล เมื่อผ่านพิธีกรรมการสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู่ที่ทำให้ก้าวผ่านภาวะจากนางประจำสายตระกูลพ่อเฒ่าเป็นนางทรงปู่แสะแล้วทำความเข้าใจบุคลิกภาพ ของนางทรงปู่แสะระหว่างตัวตนที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันในสังคมและตัวตนขณะอยู่ในพิธีกรรมและศึกษาอิทธิพล ของพิธีกรรมที่มีผลต่อผู้เข้าร่วมพิธี นางทรงปู่แสะกับมิติแห่งปัจเจกบุคคล การเปลี่ยนผ่านภาวะโดยพิธีกรรม ก่อนที่จะเป็นนางทรงปู่แสะอย่างสมบูรณ์สามารถประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงปู่แสะได้นั้น นางทรงปู่แสะจะต้องผ่านการประกอบพิธีกรรมเพื่อเปลี่ยนผ่านภาวะจากนางประจำสายตระกูลพ่อเฒ่าไปเป็น นางทรงปู่แสะ พิธีกรรมจะช่วยให้นางทรงปู่แสะปรับทั้งจิตใจและร่างกายของตนเองให้เข้ากับบทบาทหน้าที่ใหม่ ในสังคม การเปลี่ยนผ่านภาวะโดยพิธีกรรมของนางทรงปู่แสะจะประกอบด้วยพิธีกรรม ๒ พิธีกรรม คือ พิธีกรรมการเลี้ยงปางและพิธีกรรมการครอบเป็นนางทรงปู่แสะ ซึ่งทั้ง ๒ พิธีกรรมสร้างความตระหนักถึง ความเปลี่ยนแปลง บทบาทหน้าที่ให้กับผู้ที่เป็นนางทรงปู่แสะ เป็นการเปลี่ยนผ่านภาวะจากนางประจำสายตระกูล พ่อเฒ่าไปเป็นนางทรงปู่แสะโดยสมบูรณ์ใน ๒ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านจิตใจ พิธีกรรมการเลี้ยงปางเป็นพิธีกรรมที่ทำให้ผู้สืบทอด ตำแหน่งนางทรงปู่ได้เริ่มเตรียมตัวปรับจิตใจของตนเองให้พร้อมกับการเป็นนางทรงปู่แสะและยังเป็นการประกาศ ต่อคนในสังคมและนางของแต่ละสายตระกูลพ่อเฒ่าและนางทรงปู่แสะประจำศาลปู่อื่น ๆ ว่าผู้ที่จะสืบทอด ตำแหน่งนางทรงปู่แสะคนนี้จะเป็นนางทรงปู่แสะคนต่อไป เมื่อผ่านพิธีกรรมการครอบเป็นนางทรงปู่แสะที่เป็นพิธีกรรมเปลี่ยนผ่านภาวะ จากนางเป็นนางทรงปู่แสะแล้ว นางทรงปู่แสะจะเกิดความเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจ โดยก่อนจะผ่านพิธีกรรมการครอบเป็นนางทรงปู่แสะ นางทรงปู่แสะไม่ค่อยมีหน้าที่ในการทำพิธีเดินช้างเดินม้า การทำพิธีทำผีและการ

จุ่ม แต่เมื่อผ่าน พิธีกรรมการครอบเป็นนางทรงปู่แสะแล้ว หน้าที่ในการทำพิธีเดินช้างเดินม้า การทำพิธีทำผีและการจุ่มก็มีมากขึ้น เพราะชาวบ้านมีความเชื่อมั่นว่าถ้าให้นางทรงปู่แสะประกอบพิธีให้ ความต้องการหรือความเดือดร้อนของตนเอง จะส่งไปถึงปู่ได้โดยตรง ความมั่นใจในตนเองมากขึ้นว่า ตนเองเป็นนางทรงปู่แสะ เป็นผู้ที่สามารถติดต่อสื่อสารกับปู่และประกอบพิธีกรรม การเลี้ยงปู่แสะได้ มีปู่คอยปกป้องคุ้มครองให้อยู่ดีกินดีและปลอดภัยจากโรคภัยและอันตรายต่างๆ นางทรงปู่แสะคน ปัจจุบันอธิบายว่า ผู้ที่เป็นนางทรงปู่แสะ ปู่แสะจะดูแลให้อยู่ดีกินดี ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ไปไหนมาไหน เดินทางปลอดภัย เพราะถือว่าเป็นคนของปู่แสะ พิธีกรรมการเลี้ยงผีผิงเป็นพิธีกรรม ที่จะช่วยให้ผู้ที่ จะสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู่แสะได้เริ่มเตรียมตัวปรับร่างกายหรือพฤติกรรมของตนเองให้พร้อม กับการ เป็นนางทรงปู่แสะ ก่อนที่จะผ่านพิธีกรรมการเลี้ยงผีผิง ผู้ที่จะสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู่แสะจะเป็น เพียงผู้เข้า ร่วมพิธีกรรมที่สามารถลุกหรือนั่ง เดินไปพักได้ แต่เมื่อผ่านพิธีกรรมการเลี้ยงผีผิงแล้ว ผู้ที่ จะสืบทอดตำแหน่ง นางทรงปู่แสะจะต้องนั่งอยู่ข้าง ๆ นางทรงปู่แสะ เป็นผู้ช่วยนางทรงปู่แสะตลอด ทั้งวันจนเสร็จพิธี แนวคิดที่ทันสมัย และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อทุกคน และยังเป็นคลังความรู้ เกี่ยวกับพิธีกรรมการเลี้ยงปู่แสะและประวัติศาสตร์ เมืองเชียงใหม่แก่คนรุ่น

๓.๗ แนวคิดเชิงอภิปรัชญา

อภิปรัชญา (Metaphysics) คือ ศาสตร์หนึ่งของ ปรัชญา ที่ว่าด้วยความแท้จริงหรือ สาระตถะ (Reality Essence) รวมทั้ง ชีวิต โลก และ ภาวะเหนือธรรมชาติ เช่น พระเจ้าและมีปรัชญา อีก สาขาหนึ่งที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ อภิปรัชญาคือ Ontology แปลว่าภาววิทยา คือศาสตร์ว่าด้วยความมี (being) ศาสตร์ทั้งสองเกี่ยวข้องกันเพราะว่า Metaphysics คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยความแท้จริง หรือสาระตถะว่ามีจริงหรือไม่ก็ศึกษาเรื่องความมีอยู่ของความแท้จริง คือ ความมีอยู่ของความแท้จริง หรือความแท้จริงที่มีอยู่

อภิปรัชญา ท่านพลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ ได้ให้หมายถึง คือความ ยิ่งใหญ่ สูงสุด เหนือสุด และปรัชญาหมายถึงความรู้อันประเสริฐเมื่อรวมเข้าด้วยกัน “อภิปรัชญา” จึง หมายถึง ปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากการเห็นทั่ว ๆ ไป แต่สามารถรู้และเข้าใจด้วย เหตุผล อภิปรัชญาเป็นปรัชญาบริสุทธิ์ที่เกิดขึ้นมาในโลก และความสงสัยของมนุษย์สมัยโบราณ และ จากความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์ทำให้มนุษย์ต้องสืบหาความเป็นจริงที่ได้อาจถูกบังมิดบังจนใน ที่สุดก็ได้คำตอบที่ถูกต้อง คือ ความรู้ทางอภิปรัชญา สาขาของอภิปรัชญา คือ สสารนิยม จิตนิยม และ ธรรมชาตินิยม อภิปรัชญา ๓ สาขา มีภาววิทยาซึ่งเป็นสาขาที่สำคัญของอภิปรัชญา ในศาสตร์ของภาว วิทยาแยกออกเป็น ๓ ทฤษฎี คือ เอกนิยม ทวินิยม และพหุนิยม อภิปรัชญาถือเป็นหลักของโครงสร้าง

ของวิชาปรัชญา ถ้าขาดอภิปรัชญา ปรัชญาก็ไม่ได้การนำเอาปรัชญาไปประยุกต์ใช้ต้องยึดโครงสร้างอภิปรัชญาเป็นหลักสำคัญ^{๓๗}

๓.๘ แนวคิดทางจริยศาสตร์

จริยศาสตร์ให้ความหมายไว้ เช่นอุปนิสัย ประเพณี อารมณ์ และกิริยาท่าทาง จริยศาสตร์คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติ จริยศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญา ที่ศึกษาเกี่ยวกับ “คุณค่า” การกระทำของมนุษย์ (value in human conduct) “จริยศาสตร์ คือ วิชาปรัชญา (การใช้เหตุผล) ศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรม

จริยศาสตร์ที่จะศึกษาใน ๓ ประเด็น คือ

คุณค่าของมนุษย์ คือ คุณค่าในทางจริยธรรม อันได้แก่ ดี ชั่ว ถูก ผิด ควร ไม่ควร และศึกษาค่าทางจริยธรรมที่เรียกว่าอภิจริยศาสตร์ (Metaethics) คือการพูดถึงธรรมชาติของค่าทางจริยธรรม คือ

๑. ในคุณค่า มีความสำคัญอย่างไร,
๒. คุณค่าของการกระทำ, ความประพฤติ, พฤติกรรมของมนุษย์ที่ดีชั่ว ถูกผิด ควรไม่ควรเป็นแบบใด,
๓. ดีชั่ว ถูกผิดคืออะไร
๔. ในด้านความดี ความชั่วมีอยู่จริงหรือเป็นเพียงกฎเกณฑ์ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข, หากความดีชั่ว ถูกผิดมีอยู่จริง คือ

เกณฑ์ตัดสินคุณค่าการกระทำของมนุษย์ (The inquiry into the nature of morality or moral acts.) คือการกระทำอย่างหนึ่งว่าดีชั่ว ถูกผิด และอีกอย่างหนึ่ง คือ การศึกษากระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะใช้หลักหรือมาตรการอะไรมาตัดสินว่าการกระทำนั้น ถูก หรือผิด ดีหรือชั่ว หากมิได้เอาความรู้สึกส่วนตัว กฎหมาย จารีต ประเพณี หรือ มีเหตุผลอะไรมาเป็นมาตรฐานการตัดสินในเรื่องนั้นๆ ว่าดีชั่ว ถูกผิด

^{๓๗} รศ.พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ (และคณะ), **ปรัชญาการศึกษา** EF๗๐๓ (๖๐๓), กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

๓.๙ แนวคิดการผสมผสานความเชื่อเข้ากับพระพุทธศาสนา

๓.๙.๑ อิทธิพลพระพุทธศาสนาที่ต่อความเชื่อของชาวลัวะ

ความเชื่อดั้งเดิมของชาวลัวะ ชาวลัวะเชื่อเรื่องผีว่ามีทั้งผีดีและผีเลว เช่น ผีที่เฝ้าครอบครัว ผีฟ้า ผีป่า ผีภูเขา ผีเข้าประตูหมู่บ้าน ผีอาจจะเป็นสาเหตุก่อความเจ็บป่วยให้แก่คนได้ การติดต่อกับผีจะติดต่อโดยการเซ่นด้วยอาหาร การฆ่าสัตว์เลี้ยงผีจะจัดสัตว์ส่วนต่าง ๆ ของสัตว์ให้ผ้อย่างละน้อย สัตว์ที่ใช้เช่นผีมี ไก่ หมู วัว ควาย และหมา ชาวลัวะยังเชื่อว่าคนมีวิญญาณหรือขวัญ ๓๒ ขวัญ หากขวัญใดขวัญหนึ่งออกจากตัวไปจะทำให้เกิดการเจ็บป่วย ต้องมีการประกอบพิธีกรรมเรียกขวัญให้กลับเข้ามาสู่ร่าง เชื่อว่าจะช่วยป้องกันไม่ให้ขวัญหาย มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ชาวลัวะเป็นกลุ่มคนที่มีความเชื่อและพิธีกรรมหลายอย่าง

ก. ผีลัวะ ถือกันว่าเป็นผีบรรพบุรุษ เชื่อสายของชาวลัวะดั้งเดิมโดยมากแล้วการเลี้ยงผีลัวะจะทำกันในงานแต่งงาน แล้วจะทำการเลี้ยงผีด้วยหมูดำตัวเมียเป็นหมูรุ่น หมูจะถูกเชือดและนำขึ้นหิ้งและมีข้าวตอกดอกไม้กับเหล้า ผีจะกินเครื่องเช่นประมาณ ๓๐ นาทีหรือธูปหมดดอกในระหว่างนั้นคนที่นับถือผีต่างตระกูล ต้องรอจนเสร็จพิธีเลี้ยงผีก่อน ถ้าใครผิดผีจะถือว่างานแต่งงานครั้งนั้นต้องล้มเลิกและต้องหาฤกษ์วันใหม่ พิธีมัดมือโดยคนเฒ่าคนแก่จะเริ่มต้นก่อนและลำดับต่อมาจะเป็นพ่อแม่และญาติๆ หลังจากนั้นก็เป็นพิธีส่งตัวเจ้าบ่าวเจ้าสาว ซึ่งชาวบ้านจะแยกย้ายกลับ ปัจจุบันชาวลัวะบ้านเมืองก็ยังคงพิธีแต่งงานแบบนี้อยู่

ข. ผีปู่แสะย่าแสะชาวลัวะบ้านเมืองก็ในอดีตนับถือผีปู่แสะย่าแสะ โดยได้สืบทอดกันมานาน แต่ภายหลังจากการเลี้ยงขุนหลวงวิลังคะแล้ว ภายในเดือน ๙ ชาวบ้านจะทำการเลี้ยงผีม่อน โดยถ้าตั้งใจจะปลูกข้าววันนี้ต้องเลี้ยงผีม่อนวันนี้ ต้องตั้งข้าวก่อนและมีการเลี้ยงไก่และทำถ้วยโจนแล้วจึงจะเริ่มต้นลงแขกปลูกข้าวกัน

ค. พิธีกรรมการเลี้ยงผีพ่อขุนหลวงในอดีตรับถือผีศรี เป็นผู้นำพิธีกรรม หรือเรียกว่า “ตั้งข้าว” ในการเลี้ยงผีพ่อขุนหลวง ปัจจุบันนายปวน ดอยคำซึ่งเป็นลูกผู้สืบทอดการทำพิธีกรรม ปกติแล้วพิธีเลี้ยงผีพ่อขุนหลวงจะจัดขึ้นในเดือน ๙ ในช่วงก่อนลงสวนทำไร่ทำนา เพราะเชื่อว่าจะทำให้พืชผลดี ฟ้าฝน น้ำปลา อุดมสมบูรณ์ส่วนวันที่จะทำการเลี้ยงผีพ่อขุนหลวงต้องกำหนดวันอีกทีหนึ่ง ไม่ตรงกับวันศีล (วันพระ) ไม่ใช่วันเสียด ไม่ใช่วันอาทิตย์ วันจันทร์ และวันพุธ นายปวน ดอยคำเล่าว่าในสมัยก่อนชาวบ้านจะเลี้ยงผีขุนหลวงประมาณ ๑๐-๑๑ โมง หลังมาเปลี่ยนเป็นช่วงเช้าตรูประมาณตี ๕ เพราะมีการจัดงานพิธีให้ใหญ่ขึ้น มีเวลาพอและไม่อยากให้คนภายนอกมาเห็นพิธีในการเชือดไก่หรือหมู

เพราะเกรงจะโดนกล่าวหาว่าเป็นการทารุณสัตว์ ซึ่งความจริงแล้วเป็นเรื่องที่คนภายนอกขาดความเข้าใจวัฒนธรรมประเพณีเสียมากกว่า

ง. ผีเจ้านาย หรือ ผีเสื้อบ้าน ถือเป็นผีที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาบ้านเมืองและขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล คือจะนำอาหารและเครื่องเซ่นจากพิธีเลี้ยงผีพ่อขุนหลวงมาถวายแก่ผีเสื้อบ้าน ของทที่เลี้ยงก็ขึ้นอยู่กับว่าเลี้ยงไก่หรือหมูให้กับพ่อขุนหลวง นอกจากนี้ก็มีขนมจ็อก ห่อนึ่งไก่ ข้าวตอก ดอกไม้ เหล้า และน้ำ โดยมากจะเลี้ยงประมาณบ่ายโมง สมัยก่อนพ่อศรี ดอยคำ เป็นแก้ว ปัจจุบันเป็นพ่อปวง ดอยคำ เป็นผู้สืบพิธีกรรม

๓.๙.๒ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อชนชาวลัวะบ้านเมืองกะ

ชาวลัวะบ้านเมืองกะ นับถือศาสนาพุทธ นับถือผี มีการถือผีเสื้อบ้าน ส่งเคราะห์ ผูกเส้นด้ายข้อมือถือขวัญ เวลาเจ็บป่วยใช้ยารากไม้สมุนไพร เสกเป่า และทำพิธีฆ่าไก่เช่นผี ถ้าตายก็จะทำพิธีอย่างชาวเหนือ มีพระสงฆ์สวดมนต์ บังสุกุล เอาศพไปป่าช้า ฝังมากกว่าเผา แต่ถ้าตายอย่างผิดธรรมดาก็เผาให้สิ้นซากไปในวันงานพิธีเลี้ยงผีเสื้อบ้าน

ความเชื่อเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการแสดงออกของคน บุคคลในสังคมมีความเชื่อประเพณีปฏิบัติหรือแสดงออกด้วยประเพณี เพื่อให้สอดคล้องกับความเชื่อนั้น ๆ

ศรัทธา คือ ความเชื่อที่เกิดจากเหตุใดเหตุหนึ่งของผู้ประสบกับเหตุการณ์อันน่ากลัวต่างๆ มาเป็นที่พึ่ง เช่น ยึดภูเขา วัตถุอาราม ต้นไม้ ป่าดงพงพีและเจดีย์สถานว่าเป็นที่พึ่ง^{๓๘} หรือตามที่ตนเคยรู้ บางครั้งก็ดูเป็นเหตุผลน่าเชื่อถือและบางครั้งในความไร้เหตุผลนั้นมนุษย์ก็ยังไม่สามารถหาคำตอบที่ดีกว่า จึงยึดคงต้องเชื่ออยู่ต่อไป^{๓๙}

ความเชื่อที่เป็นพื้นฐานของชาวพุทธ คือ ศรัทธา ๔ ประการ

๑. เชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (ตถาคตโพธิสัทธา)
๒. เชื่อกฎแห่งกรรม (กัมมสัทธา)
๓. เชื่อว่ากรรมที่เราทำมีผลจริง (วิปากสัทธา)

^{๓๘} ชู.ธ.(ไทย) ๒๕/๑๘๘-๑๙๒/๙๒.

^{๓๙} เรณู อรรถาเมศร์, คติชนวิทยา Thai folklore, (เชียงใหม่: สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๓๕), หน้า ๑๕๘.

๔. เชื่อว่าเราได้รับผลกระทบที่เราทำ มิใช่อำนาจขององค์อิศวรหรือพระเจ้าองค์ใดมา แทรกแซงให้วิถีชีวิตของเราเจริญหรือเสื่อมเรารับผิดชอบการกระทำของเรา(กัมมัฏฐกตาสัทธา)^{๔๐}

ความเข้าใจเรื่องกรรมจะช่วยแก้ปัญหาชีวิตได้ทุกแง่ทุกมุมเพราะได้เห็นแจ้งแล้วว่า ความสุข ทุกข์ ความรุ่งเรือง เป็นผลรวมแห่งกรรมของตน หรือกรรมแห่งหมู่คณะของตน กรรมนั้นทำ แล้วไม่ตีบุคคลมีหน้าซุ้มด้วยน้ำตาร้องไห้อยู่ ย่อมเสพผลของกรรมใด กรรมนั้นแลทำแล้วเป็นดี”^{๔๑}

๓.๙.๓ อิทธิพลพระพุทธศาสนาที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชาวลัวะ

ก. การดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิมชาวลัวะบ้านเมืองกะอยู่ในบริเวณหุบเขาที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ ๑,๐๐๐ ฟุต มีที่นาและไร่ล้อมรอบในหมู่บ้านจำนวนตระกูลของคนในหมู่บ้าน นั้นบ้านแบบดั้งเดิมของชาวลัวะเป็นเรือนไม้ยกพื้นสูง ๒.๐-๒.๕ เมตร การปลูกบ้านจะไม่ให้แนว หลังคาบ้านขนานไปกับการเคลื่อนที่ของดวงอาทิตย์ หน้าจั่วประดับด้วยกาแลทั้งสองด้าน ภายในบ้าน มีห้องเดียว มีเตาไฟอยู่ภายในห้อง มีประตูปิดแน่นหนา ครอบครัวยุคก่อนมีเครื่องบูชาผีตั้งอยู่ที่มุมห้องทั้งหัวนอนและปลายเท้า สมาชิกในเรือนจะนอนในห้องเดียวกันทั้งหมด หากบุตรชายแต่งงานอีก คนก็จะตั้งเตาไฟเพิ่มที่นอกชาน และเมื่อลูกชายที่แต่งงานแล้วมีความพร้อมก็สามารถปลูกเรือนอยู่เองได้

ชาวลัวะนิยมเลี้ยงสัตว์ทุกคร้วเรือนเช่น หมูจะเลี้ยงแบบปล่อยให้หากินเอง โดยให้หากินหญ้าตามป่าและในท้องทุ่ง การเลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ กับสุนัขและแมวอีกด้วย การเกษตรกรรมของชาวลัวะเวลานั้นมีทั้งการทำนาและทำไร่ โดยในไร่จะปลูกทั้งข้าวไร่และผักสวนครัวไปด้วยกันเช่น ปลูกถั่ว งา พริก มะเขือ แตง ข้าวโพด ยาสูบ ชาวลัวะจะให้ระบบการเพาะปลูกโดยหมุนเวียน มีการทำพิธีเสี่ยงทาย เลี้ยงผีและแบ่งพื้นที่ในการทำไร่ จึงลงมือปลูกข้าวและพืชสวนครัวในไร่ “ชะมังสูงสุด” จะทำพิธีขอฝนและกิจกรรมในไร่จะดำเนินต่อเนื่องไปจนถึงประมาณเดือนพฤศจิกายนก็จะเป็นฤดูเก็บเกี่ยว

ข. อิทธิพลพระพุทธศาสนาที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชาวลัวะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ชาวลัวะบ้านเมืองกะ รู้จักพึ่งตนเอง การทำมาหากินนอกจากพึ่งพิงธรรมชาติ อยู่กับ

^{๔๐} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *กรรมและการเกิดใหม่*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๔.

^{๔๑} ชู.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๕/๒๓.

กับป่าเขาเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิตแนวคิด หมายถึง ความคิดที่มีแนวทางปฏิบัติ^{๔๒} การพึ่งตนเอง หมายถึง การทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนได้ ไม่ทำตัวให้เป็นปัญหาหรือเป็นภาระให้กับบุคคลอื่น หรือการคอยอ้อนวอนจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ให้ช่วยเหลือตนเอง เวลาที่เกิดความลำบาก หรือความทุกข์ใจ การประพฤติธรรมสำหรับสร้างที่พึ่งแก่ตนเอง มี ๑๐ ประการคือ

(๑) ประพฤติดีมีวินัย คือ ดำเนินชีวิตโดยสุจริต ทั้งทางกาย วาจา มีวินัย และประกอบอาชีพสุจริต

(๒) ได้ศึกษาสดับตรับฟังมาก คือศึกษาเล่าเรียนสดับตรับฟังโดยศึกษาวิชาการให้มีความรู้ความชำนาญอย่างแท้จริง มีความรู้แจ้งชัดเจน นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้

(๓) รู้จักคบคนดี คือ มีกัลยาณมิตร รู้จักเลือกคบหาสมาคมกับคนที่ดี เลือกสร้างความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี ซึ่งจะช่วยให้มีชีวิตที่เจริญงอกงาม

(๔) เป็นคนที่พูดกันง่าย คือไม่ดื้อรั้น เป็นคนกระตือรือร้น รู้จักรับฟังเหตุผล ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น และยอมรับข้อเสนอแนะพร้อมที่จะปรับปรุงตนเอง

(๕) ขวนขวายกิจของหมู่ คือเอาใจใส่ช่วยเหลือธุระ ญาติ เพื่อนฝูง และภายในชุมชนของตนเอง สามารถดำเนินงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

(๖) เป็นผู้ใฝ่ในธรรม คือ ศึกษาธรรม รู้จักพูด รู้จักฟัง สร้างความรู้สึกรักสันนิทสนม ทำตัวเป็นที่รักใคร่ของบุคคลอื่น

(๗) มีความขยันหมั่นเพียร คือ มีความมุมานะบากบั่น ขยันเรียน ไม่ย่อท้อ รักความก้าวหน้า พยายามหลีกเลี่ยงจากความขี้

(๘) มีความพอดี คือ มีความพึงพอใจในสิ่งที่ควรได้และไม่ควรได้ รู้จักความพอดีไม่ละโมภโลภมาก

(๙) มีสติมั่นคงคือ รู้สึกตนเองอยู่ตลอดเวลา ระลึกรู้อยู่เสมอในสิ่งที่กระทำ ไม่ประมาทเลินเล่อ ไม่เลื่อนลอย เป็นต้น

^{๔๒} พจนานุกรมแปล ไทย-ไทย ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๘.

(๑๐) มีปัญญาอยู่เหนืออารมณ์ คือ มีปัญญาหยั่งรู้เหตุผล รู้ดีรู้ชั่ว รู้คุณรู้โทษ รู้สิ่งที่ เป็น มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง และมีความคิดวิจารณ์ญาณ

การพึ่งตนเองตามหลักพุทธศาสนสุภาษิตคือ “อตตาหิ อตตโน นาโถ” แปลว่า ตนแลเป็นที่พึ่งของตน เราจะต้องพึ่งตนเองในการทำมาหากิน ในการสร้างฐานะ และในการเก็บรักษาทรัพย์ที่หา มาได้เพื่อจับจ่ายใช้สอยในยามแก่เฒ่า นอกจากจะต้องทำตนให้เป็นที่พึ่งแก่ตนเองแล้ว เราก็จะต้องให้ผู้มี พระคุณมีบิดามารดา เหล่านั้นพึ่งเราได้ในเรื่องที่ท่านต้องการจะพึ่งคนที่บิดามารดาเลี้ยงจนโตแล้ว ส่ง เสียดให้เรียนจนมีวิชาความรู้แล้ว นอกจากเป็นที่พึ่งแก่ตนเองไม่ได้แล้วยังทำตนให้เป็นภาระแก่ผู้อื่น ด้วย ดังนั้น บุคคลผู้มีปัญญาพึงรีบสร้างฐานะเพื่อเป็นที่พึ่งแก่ตนเอง^{๔๓}

ความไม่ประมาท คือ ความมีสติ อันเป็นการระลึกรู้ได้ก่อนทำ ก่อน สำหรับลักษณะของ ความไม่ประมาท คือ ต้องบำเพ็ญกายให้สุจริต วชิสุจริต และมโนสุจริต และทำความเห็นให้ถูกต้อง

ความเคารพ คือ กิริยาที่ยกย่องเชิดชูในบุคคลหรือสิ่งอันควรอัน ตามพื้นฐานของแต่ละ วัฒนธรรมความเคารพตรงข้ามกับการดูหมิ่นเหยียดหยาม สำหรับสิ่งที่ควรเคารพ ได้แก่ การเคารพใน บุคคล และการเคารพในธรรม

ความอ่อนน้อมถ่อมตน หมายถึง การนำเอาความเย่อหยิ่งออกไป จึงเป็นการลดตน ความ เย่อหยิ่ง อันหมายถึง การทะนงตนว่าดีกว่าผู้อื่น ไม่รู้จักที่สูงหรือที่ต่ำ สำหรับสาเหตุแห่งความเย่อหยิ่ง นั้นมีหลายประการด้วยกัน

ความอดทน คือ ความอดกลั้น อดทนระงับจิตใจต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ต้องประสบ ความอดทน มาจากคำว่า ขันติ หมายถึง การรักษาปกติภาวะของตนไว้ได้ ไม่ว่าจะถูกกระทบกระทั่ง ด้วยสิ่งอันเป็นที่พึงปรารถนา

การใช้ชีวิตอยู่ตามธรรมชาติ ป่าเขา ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติทำให้ ชุมชนชาวบ้านเมืองกะดักยึดถือหลักธรรมทางพุทธศาสนาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่าง เหมาะสม แต่ก็มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้ไม่เกิดความวุ่นวายระส่ำระสายเกิดขึ้น หลักธรรมเหล่านั้น ได้แก่

^{๔๓} อาจารย์ประเสริฐ อุทัยเฉลิม “กลัวเกิดไม่กลัวตาย”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://makkanuka.files.wordpress.com/๒๐๑๕/๐๒/gluagerd.pdf> /, [๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

๑) ความเมตตาปราณี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น ช่วยงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานฌาปนกิจศพ ฯลฯ

๒) ให้อภัยและโอนอ่อนผ่อนตาม เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น เช่น สามี ภรรยา คนในชุมชนด้วยกัน

๓) ความสันโดษ แม้จะอยู่ในท่ามกลางขุนเขาทุกคนก็จะรักสันติ ความสมถะ รู้ประมาณ ในการบริโภคในการใช้จ่าย ทำให้เกิดเศรษฐกิจแบบพอเพียง

๔) ความสมานสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชนในชุมชน มีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการเอามื้อเอาวันลงแรงลงแขกช่วยเหลือกัน ในชุมชน แบ่งหน้าที่กันทำงานด้วยความสมัครสมานสามัคคี^{๔๔}

อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อชนชาวไร่ มีความผูกพันอย่างลึกซึ้งมาก จนไม่สามารถแยกออกจากวิถีชีวิตประจำวันได้ ทำให้เล็งเห็นถึงความผูกพันทางพระพุทธศาสนา อันเป็นรากฐานของประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นมาจนปัจจุบัน พระพุทธศาสนามีความสำคัญยิ่งต่อชุมชนบ้านเมืองก็ว่า ทุกคนมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามีการเข้าวัด ฟังธรรม ฟังเทศน์ ทำบุญตักบาตรตามประเพณีนิยม ส่งเสริมให้เด็กเยาวชนใกล้ชิดพระพุทธศาสนา ปัจจุบันจึงการผสมกลมกลืนทางด้านวัฒนธรรมในด้านพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

^{๔๔} สุภาพรรณ ฦ บางช้าง, วิวัฒนาการงานเขียนภาษาบาลีในประเทศไทย: จารึก ตำนานพงศาวดาร สารสัน ประกาศ, หน้า ๘๓-๘๖.

บทที่ ๔

วิเคราะห์คติความเชื่อเชิงปรัชญาการเลี้ยงผีตอง

ในบทนี้ ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์เชิงปรัชญาเกี่ยวกับปู่แสะ-ย่าแสะโดยมีหัวข้อในการนำเสนอ
ดังนี้

๔.๑ วิเคราะห์เชิงอภิปรัชญา

๔.๒ วิเคราะห์เชิงจริยศาสตร์

๔.๓ วิเคราะห์การผสมผสานความเชื่อเข้ากับพระพุทธศาสนา

๔.๔ วิเคราะห์วิธีการตีความใหม่จากพุทธปรัชญา

๔.๑ วิเคราะห์เชิงอภิปรัชญา

การวิเคราะห์ในคติความเชื่อการเลี้ยงตองที่มีต่อชาวเชียงใหม่ในเชิงอภิปรัชญาความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผี ก็จัดเป็นศาสนาอย่างหนึ่ง เหมือนศาสนาพุทธ คือ เป็นระบบความเชื่อขั้นพื้นฐานที่มีมาตั้งแต่มีมนุษย์ แล้วยังถือเป็นระบบที่ใช้ในการรักษากฎเกณฑ์ระเบียบทางสังคมด้วย "ผี" ในอดีตที่เราเคารพนับถือก็คือ "ผีฟ้า" อยู่บนฟ้าและพื้นดิน ทำหน้าที่พิชิตคนพาล อภิบาลคนดี

การเผยแพร่ศาสนาพุทธเข้าสู่ดินแดนไทย โดยต้องต่อสู้กับระบบความเชื่อเดิม คือ ศาสนาผี เป็นการต่อสู้และกำราบศาสนาเดิม สะท้อนให้เห็นได้จากตำนานที่เล่าถึงการเสด็จมาของพระพุทธเจ้า แล้วทรงปราบยักษ์ ถือเป็นสัญลักษณ์ของความเชื่อเรื่องผีของคนพื้นเมืองความเชื่อหรือพิธีกรรมทุกวันนี้สะท้อนให้เห็นการผสมผสานผี-พุทธ-พราหมณ์ คือ การทำขวัญนาค ไล่ชิงช้า การตักน้ำพิพัฒน์สัตยาระบบความเชื่อ ผี-พราหมณ์-พุทธ ดำรงอยู่ เพื่อการเมืองแบบราชาอาณาจักร ให้มั่นคง

ดังนั้น ประเพณีเลี้ยงตอง หมายถึง การเชนสรดวงวิญญาณผีในป่าในเขา “ประเพณี” หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์เราปฏิบัติกันมาหลายร้อยปีหลายช่วงอายุคน “ตอง” หมายถึง ป่าไม้หรือป่าดงดิบที่หนาแน่น ในอดีตกาลป่าไม้คู่กับคน ป่าไม้เป็นต้นกำเนิดของสรรพสิ่งมีชีวิต คนต้องอาศัยป่าในการดำรงชีวิตอยู่มาตลอด สภาพแวดล้อมในป่านั้นได้สร้างทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น พืชพันธุ์และสัตว์ต่างๆ ช่วยรักษาความสมดุลทางธรรมชาติตลอดจนเป็นต้นน้ำที่หล่อเลี้ยงมนุษยชาติในปัจจุบัน

ส่วนประเพณีเลี้ยงดง เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ในอดีตกาลเพื่อให้ประชาชนมีความรักและหวงแหนรักษาป่าไม้ไม่ให้ใครเข้าไปบุกรุกทำลายธรรมชาติป่าต้นน้ำให้เสียหาย โดยวิธีการดังกล่าวคือ ได้ผ่านร่างทรงโดยอันเชิญดวงวิญญาณผู้ปกปักรักษาป่าแห่งนี้ คือ “ปู่แสะ ยักษ์จิกคำ” และ “ย่าแสะ ยักษ์ตาเขียว” ได้จัดพิธีปีละหนึ่งครั้งและมีความเชื่อว่ายักษ์สองตนนี้เป็นผู้รักษาป่าให้คงอยู่ถ้าผู้บุกรุกจะพบกับเหตุเภทภัยต่างๆ ในอดีตนั้นป่าต้นน้ำแม่เหียะเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์และมีน้ำตกตาดหมาให้ และน้ำลำห้วยแม่เหียะไหลผ่านตลอดปี ประชาชนคนใดจะเข้าไปในป่าจะต้องได้รับอนุญาตจากผีป่า- ผีดง คือ “ผีปู่แสะ ย่าแสะ” ก่อน คือ บริเวณที่เลี้ยงดงในปัจจุบันและจะมีศาลเพียงตาเพื่อในการทำพิธีบอกกล่าวก่อนที่จะเข้าไปเก็บของป่าหรือล่าสัตว์ป่า หากผู้ใดมิได้บอกกล่าว มักจะมีอันเป็นไปตายโดยมิรู้สาเหตุ ในอดีตว่าถูกยักษ์ปู่แสะ ย่าแสะกิน

การอยู่ร่วมกันของพุทธ พราหมณ์ ผีในพื้นที่ต่าง ๆ ของสังคมไทย เช่น มีพิธีกรรมผสมผสานพุทธ พราหมณ์ ในรัฐพิธี มีสัญลักษณ์พุทธ พราหมณ์ ผีในวัด ในสถานที่และประเพณีความเชื่อของท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งสืบทอดกันมายาวนาน ‘ความหลากหลาย’ ทางศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี

ประการแรก ในแง่อภิปรัชญา (metaphysics) ของพุทธกับพราหมณ์ที่เรารับมาจากอินเดีย นั้น ไม่ได้แตกต่างกันนัก เพราะต่างก็มีโลกทัศน์ทางจักรวาลวิทยาแบบเดียวกัน คือ เชื่อว่ามีโลกนี้ โลกหน้า เชื่อในสังสารวัฏ-การเวียนว่ายตายเกิดในโลกมนุษย์ สวรรค์ นรก จนกว่าจะหลุดพ้นจากกิเลสเหมือนกัน ต่างกันเพียงรายละเอียดเช่น พราหมณ์เชื่อเรื่อง ‘อตตะ’ ที่เป็นอมตะในตัวเราทุกคน อตตะไม่มีวันตาย มันมาใช้ร่างกายเราชั่วคราว เมื่อร่างกายเราแตกดับมันก็ไปอาศัยร่างใหม่ในภพภูมิมนุษย์หรือภพภูมิอื่น ๆ การเปลี่ยนร่างของอตตะเปรียบเหมือนเราโยนเสื้อผ้าชุดเก่าทิ้งแล้วสวมเสื้อผ้าชุดใหม่แทนภายใต้ความเชื่อ ร่างกายเราไม่ใช่ตัวตนแท้จริงของเรา มันเป็นแค่มายา ตัวตนแท้จริง (real self) ของเรา คือ อตตะที่เป็นอมตะ แท้จริงแล้วเราไม่มีวันตาย แค่เปลี่ยนร่างไปเรื่อยๆ ตามแรงดึงดูดของกิเลสตัณหาที่เรายังสลัดมันออกไปไม่ได้ แต่เมื่อวันหนึ่งเราหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาได้ อตตะของเราก็จะกลับไปรวมตัวกับอตตะใหญ่ที่เรียกว่า ‘มหาत्मัน’ หรือ ‘ปรมาत्मัน’ และดำรงอยู่เป็นหนึ่งเดียวกับอตตะใหญ่ที่ว่ำนั่นชั่วนิรันดร์

ส่วนพุทธอธิบายที่ซับซ้อนเข้าใจยากมากกว่า คือ พุทธไม่เชื่อว่ามีอตตะแบบนั้น เรามี ‘จิต’ แต่จิตไม่ใช่อตตะ จิต คือ อะไร คือ ปรากฏการณ์ธรรมชาติด้านในบางอย่างของเราที่เกิดดับต่อเนื่องตลอดเวลา แต่ก็เกิดดับในรูปของการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ จนกว่าเราจะฝึกจิตให้หลุดพ้นจากกิเลสจึงจะหยุดเวียนว่ายตายเกิดได้ การหยุดเวียนว่ายตายเกิดเรียกว่าจิตนิพพาน คือ ดับ

กิเลสและความทุกข์ ซึ่งอาจจะดับกิเลสได้ในชีวิตนี้หรือภพชาติต่อ ๆ ไปก็ได้ แต่เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว พุทธเถรวาทไม่ได้บอกว่าจิตไปอยู่ที่ไหน หรือไปรวมเป็นหนึ่งเดียวกับอะไร บอกเพียงว่าบรรลุนิพพาน คือพ้นทุกข์ ไม่เวียนว่ายตายเกิดในห้วงทุกข์หรือสังสารวัฏความเชื่อเรื่อง ‘อัตตา’ ของพราหมณ์จะทำให้คนทั่วไปเข้าใจง่าย หรือจินตนาการเห็นภาพได้ง่ายกว่าความเชื่อเรื่อง ‘จิต’ ของพุทธ น่าจะมีแต่ บรรดานักวิชาการ หรือคนที่สนใจศึกษาเป็นพิเศษเท่านั้นถึงจะอธิบายได้ว่า จิตตามความเชื่อพุทธ ศาสนา คือ เพราะเวลาพูดเรื่องเวียนว่ายตายเกิด คนทั่วไป (แม้แต่คนพุทธส่วนมาก) ก็มักจะเชื่อว่า เรามีตัวตนนามธรรมในรูปของจิตหรือวิญญาณที่มีลักษณะสอดคล้องกับ ‘อัตตา’ ตามคำบรรยายของ พราหมณ์เป็น ‘ตัวตน’ (ซึ่งมองไม่เห็น) เวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่าง ๆ ศาสนาอื่น ๆ เช่น คริสต์ อิสลาม ที่เชื่อเรื่องชีวิตหลังความตาย ก็เชื่อว่ามนุษย์มี ‘จิตอมตะ’ ที่จะไปอยู่สวรรค์กับพระเจ้าชัวนิรันดร์ หรือไม่ก็ถูกไฟนรกเผาผลาญชัวนิรันดร์ ไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก เพราะเขาไม่เชื่อเรื่อง สังสารวัฏอย่างพราหมณ์กับพุทธ

สรุป ความเชื่อเรื่องมี ‘จิตอมตะ’ เป็นความเชื่อที่เข้าใจได้ง่ายกว่าความเชื่อที่ไม่มีจิตอมตะ การเชื่อว่าจิตเกิดดับตลอดเวลา และจิตเช่นนี้เวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกับ จิตอมตะหรืออัตตามความเชื่อของพราหมณ์ ทำให้ต้องอธิบายยากมากขึ้นว่า จิตที่เกิดใหม่กับจิตของเราขณะมีชีวิตอยู่ในชาตินี้คือจิตอันเดียวกัน หรือ คือ ‘ตัวตน’ ของเราจริงๆ หรือไม่ ซึ่งศาสนาที่เชื่อเรื่องจิตอมตะจะไม่เกิดปัญหาแบบนี้ คือ ไม่มีปัญหาว่าตัวตนของเรามีหรือไม่มี เพราะเขาชี้ชัดลงไปว่าตัวตนของเรามีแน่นอน คือ ‘อัตตา’ หรือจิตอมตะนั้นแล แต่พุทธศาสนาที่บอกว่าไม่มีอัตตา ทุกสิ่งเป็น ‘อนัตตา’ คือ ไม่มีตัวตนเป็นอมตะ แล้วที่ว่าเราเวียนว่ายตายเกิดนะ อะไรที่เวียนว่ายตายเกิด ละ ตัวตนของเราในขณะนี้ คือ อะไร ตัวตนของเราในชีวิตหลังความตาย คือ อะไร มัน คือ ตัวตนอันเดียวกันหรือคนละตัวตนกันแน่ หรือถ้าไม่มีตัวตนของเราเลย แล้วที่ว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชัวนั้น ‘กูรู พุทธ’ เท่านั้นที่พยายามอธิบายกันหรืออธิบายได้เป็นเหตุเป็นผล ชาวพุทธบ้าน ๆ ทั่วไปดูเหมือนจะเชื่อแบบพราหมณ์มากกว่า เพราะพราหมณ์ (รวมทั้งคริสต์, อิสลาม) เขามีคำตอบชัดเจนตรงไปตรงมาว่า ก็อัตตาหรือจิตอมตะที่เป็นตัวตนแท้จริงของเรานั้นแหละ ที่ทำให้เรามีชีวิตหลังความตายและรับผล จากความดี ความชั่วที่ทำลงไป

ประการที่สอง ในแง่ศีลธรรม พราหมณ์กับพุทธก็ไม่ได้ต่างกันมาก คือ เมื่อเชื่อใน อภิปรัชญาเรื่องเวียนว่ายตายเกิดเหมือนกัน ก็เชื่อตามมาเหมือนกันว่า ทำดีก็ส่งผลให้เกิดในภพภูมิที่ดี ทำชั่วก็ไปเกิดในภพภูมิเลว และถ้าขัดเกลาจิตให้พ้นจากกิเลสก็หลุดพ้นเหมือนกัน เพียงแต่

‘อะไร’ (จิตหรืออตต?) ที่หลุดพ้น และเมื่อหลุดพ้นแล้วไปอยู่ที่ไหนนั้น พุทฺธกับพราหมณ์ให้คำตอบต่างกันดังที่ว่าไปแล้ว

ประการที่สาม เรื่องระบบชนชั้น พราหมณ์เชื่อว่า ‘ระบบวรรณะสี่’ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร เป็นระบบที่พระเจ้า (พระพรหม) สร้างมา แปลว่าระบบชนชั้นถูกสร้างขึ้นโดยพระเจ้า และพระเจ้ายกกำหนดไว้แล้วว่า ‘ธรรม’ หรือ ‘หน้าที่’ ของคนใน ๔ ชนชั้นนี้ต้องทำอะไรบ้าง คุณเกิดในชนชั้นไหนก็ต้องทำหน้าที่ของชนชั้นนั้นไปจนตาย ใครก็เปลี่ยนแปลงสถานะทางชนชั้นและหน้าที่ของชนชั้นไม่ได้ พุทฺธศาสนาไม่เห็นด้วยว่าระบบชนชั้นเป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างมา แต่เป็นสิ่งที่สังคมมนุษย์ พุทฺธศาสนาจะต่อสู้เพื่อให้ล้มเลิกระบบชนชั้น กลับสอนว่าที่คนเกิดมาในชนชั้นที่ต่างกัน เป็นเพราะทำกรรมดีกรรมชั่วมาต่างกัน ใครทำกรรมดีมาก็ส่งผลให้เกิดมาเป็นชนชั้นสูง ใครทำชั่วมาก็ส่งผลให้เกิดมาเป็นชนชั้นต่ำ

ฉะนั้น ทางอภิปรัชญา (จักรวาลวิทยา) ศีลธรรม และระบบชนชั้นตามความเชื่อของพราหมณ์ พุทฺธไม่ใช่ความแตกต่างในแบบที่จะทำให้เกิดการ ‘แตกหัก’ เป็นเพียงความแตกต่างในบางแง่ บางด้าน แม้บางครั้งจะมีการอ้างความแตกต่างนั้นมาโจมตีกัน ข่มกันบ้างว่าความเชื่อของใครเป็น ‘สัจธรรมแท้’ แต่ก็ไม่เคยทำให้สองศาสนาแตกหักกัน กลับพยายามประนีประนอมและผสมผสานกันมากกว่า

ประการสุดท้าย เรื่องพิธีกรรม การประนีประนอมและผสมผสานกันทางพิธีกรรม มักเป็นไปในทางที่พุทฺธรับเอาและปรับประเพณีพิธีกรรมของพราหมณ์มาเป็นของตนมากกว่า เพราะเดิมที่พุทฺธไม่มี ‘พิธีกรรม’ มากมายอย่างที่เห็นในปัจจุบันเลย พุทฺธแค่สอนธรรมที่ท่านตรัสรู้ให้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ คนที่เชื่อก็เข้ามารวมก่อตัวเป็นชุมชนสังฆะที่ร่วมเรียนรู้ ฝึกปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ โดยได้รับปัจจัยสี่ในการยังชีพจากบรรดาคนที่ศรัทธาในแนวทางเดียวกัน ต่อมาหลังสมัย เมื่อพุทฺธศาสนากลายเป็นสถาบันทางสังคมมากขึ้น รัฐเข้ามาอุปถัมภ์ ชนชั้นปกครองและพระสงฆ์ได้ร่วมกันตีความพุทฺธศาสนาสนับสนุนสถานะและอำนาจในการปกครองของตน พิธีกรรมทางพุทฺธในราชสำนักจึงถูกประดิษฐ์ขึ้นในรูปแบบผสมผสานกับพิธีกรรมของพราหมณ์ (อย่างที่พัฒนามาในรูปแบบที่เราเห็นผ่านการถ่ายทอดสดราชพิธีทางทีวี เป็นต้น) ขณะที่พิธีกรรมทางพุทฺธแบบบ้านๆ ก็คงเริ่มมีมานานแล้วจากการผสมกับความเชื่อแบบพราหมณ์ ผีของชาวบ้านในท้องถิ่นต่างๆ เพราะพราหมณ์ พุทฺธเมื่ออยู่ในอินเดียก็อยู่กับสังคมวรรณะสี่ เมื่อมาอยู่ในเอเชียอาคเนย์ก็อยู่กับระบบชนชั้นศักดินา เจ้าขุนมูลนายไพร่ ทาสอย่างกลมกลืน เมื่อพุทฺธได้กลายเป็นศาสนาของราชสำนัก ก็พยายามข่มพราหมณ์อยู่ในที่มักโจมตีว่าพิธีกรรมแบบพราหมณ์งมงาย แต่ตัวเองก็มากไปด้วยพิธีกรรมในทำนองเดียวกัน ราชสำนัก

ต่างๆ ก็รับคติความเชื่อเรื่องชนชั้นตามชาติกำเนิดแบบพราหมณ์ และคติชนชั้นตามบุญบารมีแบบพุทธผสมผสานกัน เพราะทั้งสองคติความเชื่อย่อมเป็นประโยชน์แก่ชนชั้นปกครองโดยตรงพุทธรวมๆ คือ พุทธ พราหมณ์ ฆราวาส ฯลฯ จากอดีตจวบปัจจุบัน ก็ คือ พุทธ พราหมณ์ ฆราวาสผสมผสานทั้งทางอภิปราย ศีลธรรม พิธีกรรมที่ผสมผสานทั้งในระดับรัฐและระดับท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีพัฒนายาวนาน แต่ดูเหมือนจะมีพัฒนาการมาในทิศทางที่ต้องอยู่ภายใต้ร่มเงาหรืออำนาจของพุทธ พราหมณ์ ฆราวาส รัฐมากขึ้นเรื่อย ๆ หมายความว่าไม่มีพุทธ พราหมณ์ ฆราวาสอื่นใดที่สามารถจะให้กำเนิดความคิดและวัฒนธรรมในทางสนับสนุนสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคเพื่อตั้งคำถาม ท้าทายพุทธ พราหมณ์ ฆราวาส รัฐได้ ความหลากหลายทางความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีแบบพุทธ พราหมณ์ ฆราวาสบ้านๆ ที่หากจะมี ก็มีได้ภายในกรอบที่พุทธ พราหมณ์ ฆราวาสรัฐยอมให้มีได้ไม่ใช่ความหลากหลายทางศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี บนฐานของการมีเสรีภาพ ความเสมอภาคในการปะทะสังสรรค์หรือขัดแย้งกันได้ด้วยเหตุผลและมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมอย่างแท้จริง

๔.๒ วิเคราะห์เชิงจริยศาสตร์

ในด้านปรัชญาทางจริยศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาว่ามนุษย์ควรมีหน้าที่หรือความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมหรือไม่ มนุษย์มีพันธะทางจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นคำถามที่ขยายขอบเขตด้านจริยธรรมไปสู่สิ่งอื่นที่ไม่ใช่มนุษย์ ทำให้เกิดการอภิปรายในเรื่องของคุณค่าในตัวเองของชนิดพืชพันธุ์ต่างๆ กระทำที่มีศีลธรรมไม่เฉพาะแต่การกระทำที่เกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตเท่านั้น แต่รวมถึงการกระทำกับสิ่งไม่มีชีวิตด้วย ซึ่งอยู่ในหัวข้อเรื่องจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อมและจริยธรรมในเชิงนิเวศ (Environmental ethics, Moralecology) ทฤษฎีจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อมที่สำคัญ ได้แก่ ๑) จริยศาสตร์ที่มีเทพเจ้าเป็นศูนย์กลาง (Theocentric Ethics) ๒) จริยศาสตร์ที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentric Ethics) ๓) จริยศาสตร์ที่ไม่ถือว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Nonanthropocentric Ethics) ๔) จริยศาสตร์ที่ถือระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง (Eco-Centric Ethics) และ ๕) จริยศาสตร์ที่ถือหลักองค์รวม (Holistic Ethics)^๑ ส่วนหนึ่งของทฤษฎีเป็นการแสวงหาโลกทัศน์ต่อสิ่งแวดล้อมใหม่หรือตีความแนวคิดเดิมใหม่ เพื่อเป็นจุดยืนทางความคิดหรือพื้นฐานทางทฤษฎีในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ลงลึกถึงระดับมโนสำนึกทางจริยธรรมของมนุษย์

^๑ Des Jardins, Joseph R., *Environmental Ethics: An introduction to environmental philosophy*, (United States of America: Wadsworth Publishing Company, ๑๙๙๗), p. ๑๐.

พระพุทธศาสนาที่มีต่อจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อมของมนุษย์ พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการกำเนิดมนุษย์ในแง่มุมของความเป็นไปตามธรรมดาโลก คือ เป็นสิ่งเกิดขึ้นในธรรมชาติดังปรากฏในอัครัญสูตรว่าวาเสฏฐะและภราทวาชะ สมัยหนึ่ง ครั้นเวลาล่วงเลยมาช้านานโลกนี้เสื่อม เมื่อโลกกำลังเสื่อม เหล่าสัตว์ส่วนมากไปเกิดที่พรหมโลกชั้นอาภัสสระนึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา มีปีติเป็นภักษา มีรัศมีชานออกจากร่างกาย เทียวสัญญาจรไปในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน

สมัยหนึ่ง ครั้นเวลาล่วงเลยมาช้านาน โลกนี้เจริญขึ้น เมื่อโลกกำลังเจริญขึ้นเหล่าสัตว์ส่วนมากจุติจากพรหมโลกชั้นอาภัสสระมาเป็นอย่างนี้ นึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา มีปีติเป็นภักษา มีรัศมีชานออกจากร่างกาย เทียวสัญญาจรไปในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน

วาเสฏฐะและภราทวาชะ สมัยนั้น ทว่าทั้งจักรวาลนี้แหละเป็นน้ำทั้งนั้น มีตมมณฑการดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายยังไม่ปรากฏ กลางคืน กลางวันยังไม่ปรากฏ เดือนหนึ่ง ครึ่งเดือน ฤดูและปีก็ยังไม่ปรากฏ หลิงชายก็ยังไม่ปรากฏ สัตว์ทั้งหลายปรากฏชื่อแต่เพียงว่า ‘สัตว์’ เท่านั้น

ครั้นเวลาล่วงเลยมาช้านาน เกิดง้วนดินลอยอยู่บนน้ำ ปรากฏแก่สัตว์เหล่านั้นดูน้ำนมที่บุคคลเคี้ยวให้แห้งแล้วทำให้เย็นสนิทจับเป็นผาอยู่ข้างบน ง้วนดินนั้นสมบูรณ์ด้วยสี สมบูรณ์ด้วยกลิ่น สมบูรณ์ด้วยรส มีสีเหมือนเนยใสหรือเนยข้นอย่างดี และมีรสอร่อยเหมือนน้ำผึ้งมีมซึ่งปราศจากโทษ ต่อมา สัตว์ผู้หนึ่งมีนิสัยโลกกล่าวว่า ‘ท่านผู้เจริญสิ่งนี้จะเช่นไร’ แล้วใช้นิ้วชอนง้วนดินขึ้นมาลิ้มดู เมื่อเขาใช้นิ้วชอนง้วนดินขึ้นมาลิ้มดูอยู่ รสง้วนดินได้แผ่ชานไป เขาจึงเกิดความอยากในรส แม้สัตว์เหล่าอื่นก็พากันถือแบบอย่างสัตว์นั้น จึงใช้นิ้วชอนง้วนดินขึ้นมาลิ้มดูเมื่อสัตว์เหล่านั้นใช้นิ้วชอนง้วนดินขึ้นมาลิ้มดูอยู่ รสง้วนดินก็แผ่ชานไป และสัตว์เหล่านั้นก็เกิดความอยากในรสขึ้นเช่นเดียวกัน

วาเสฏฐะและภราทวาชะ ต่อมา สัตว์เหล่านั้นพากันใช้มือปั้นง้วนดินให้เป็นคำ ๆ เพื่อจะบริโภค เมื่อใด สัตว์เหล่านั้นพากันใช้มือปั้นง้วนดินให้เป็นคำ ๆ เพื่อบริโภค เมื่อนั้น รัศมีที่ชานออกจากร่างกายของสัตว์เหล่านั้นก็หายไป เมื่อรัศมีที่ชานออกจากร่างกายหายไป ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ก็ปรากฏ เมื่อดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ปรากฏ ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายก็ปรากฏ เมื่อดวงดาวนักษัตรทั้งหลายปรากฏ กลางคืน กลางวันก็ปรากฏ เมื่อกกลางคืน กลางวันปรากฏ เดือนหนึ่ง ครึ่งเดือนก็ปรากฏ เมื่อเดือนหนึ่ง ครึ่งเดือนปรากฏ ฤดูและปีก็ปรากฏ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ โลกนี้ จึงได้กลับฟื้นขึ้นอีก

วาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้นต่อมา สัตว์เหล่านั้นเมื่อบริโภคจันตวันมีจันตวันนั้นเป็น
 ภัทษา มีจันตวันนั้นเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่นานแสนนาน เมื่อบริโภคจันตวัน มีจันตวันนั้นเป็นภัทษา มี
 จันตวันนั้นเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่นานแสนนาน สัตว์เหล่านั้นจึงมีร่างกายหยาบขึ้น ทั้งผิวพรรณก็
 ปรากฏแตกต่างกัน สัตว์บางพวกมีผิวพรรณงาม บางพวกมีผิวพรรณทราม สัตว์เหล่าใดมีผิวพรรณงาม
 สัตว์เหล่านั้นก็ดูหมิ่นสัตว์ที่มีผิวพรรณทรามว่า ‘พวกเรามีผิวพรรณงามกว่าสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่านั้น
 มีผิวพรรณทรามกว่าพวกเรา’ เมื่อสัตว์เหล่านั้นเกิดมีมานะถือตัว เพราะการดูหมิ่นเรื่องผิวพรรณเป็น
 ปัจจัย จันตวันจึงหายไป เมื่อจันตวันหายไป สัตว์เหล่านั้นจึงประชุมกัน ครั้นแล้วต่างก็พากันโหยหาว่า
 ‘รสเอ๋ย รสเอ๋ย’ แม้ทุกวันนี้ก็เหมือนกัน พวกมนุษย์ได้ของมีรสดีบางอย่าง มักกล่าวอย่างนี้ว่า ‘รสเอ๋ย
 รสเอ๋ย’ พวกพราหมณ์พากันนึกได้แต่คำโบราณที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกเท่านั้น
 แต่ไม่รู้เนื้อความแห่งคำนั้นเลย”^๒

หลังจากนั้น จึงเกิดเคเรือดิน ปรากฏเพศหญิงเพศชาย เกิดข้าวสาลีในที่ที่ไม่ต้องไถ พวก
 มนุษย์ประพฤติเมถุนธรรม แบ่งข้าวสาลีและปักปันเขตแดนกัน ต่อมาเมื่อมนุษย์เกิดความโลภ รักษา
 ส่วนของตนไว้แล้ว ถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ให้มาบริโภค คนทั้งหลายจับเขาได้การครหาจึงปรากฏ การ
 พุดเท้จจึงปรากฏ การถือทณทาวุธจึงปรากฏ จึงได้ทำการแต่งตั้งผู้นำในการแบ่งปันอาหาร เรียกว่า
 มหาสมมตราช ต่อมาจึงเกิดพวกพราหมณ์ พวกแพศย์ และพวกศูทร ก่อให้เกิดกลุ่มสังคมและการใช้
 วัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ

จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนามีโลกทัศน์และแสดงท่าทีต่อธรรมชาติในฐานะที่แตกต่างจาก
 แนวคิดจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อมทางตะวันตกในแง่ของการจัดการสิ่งแวดล้อมและการใช้วัฒนธรรมเพื่อ
 การอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) และมีมุมมองต่อธรรมชาติที่อิง
 อาศัยกันด้วยธรรมตามหลักอหิंपัจจยตา ดังนั้น การดำรงชีวิตของสงฆ์และพุทธศาสนิกชนต้องยึดหลัก
 สันโดษและความพอเพียง โดยเฉพาะพระสงฆ์จะมีข้อวัตรปฏิบัติที่เรียกว่า วินัย ที่เน้นการปฏิบัติตน
 ต่อธรรมชาติอย่างเหมาะสม และมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายสันโดษ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยมี
 ความสนใจที่จะศึกษาแนวคิดจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อมกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับแนวคิดจ
 ริยศาสตร์สิ่งแวดล้อมว่ามีรูปแบบเป็นอย่างไรและสามารถนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในเชิงพุทธบูรณาการ
 ได้อย่างไร

^๒ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๙-๑๒๒/๘๘-๙๐.

พุทธศาสนาเป็นสิ่งที่สัมผัสได้หรือไม่ก็ตาม ย่อมเกิดขึ้นเนื่องจากเหตุปัจจัยสรรพสิ่งทั้งหลายต่างดำเนินไปภายใต้กฎแห่งเหตุปัจจัย เป็นสังขตธรรมที่เกิดจากการปรุงแต่งกันขึ้นมา ไม่มีสิ่งใดที่เกิดขึ้นได้เองหรือตั้งอยู่อย่างเป็นอิสระโดยลำพัง เมื่อพิจารณาตามหลักแห่งพุทธธรรมย่อมสรุปได้ว่า "ภาวะสมบูรณ" ย่อมไม่มีอยู่จริง คำสอนต่างๆ ที่พุทธศาสนาได้มีการอธิบายไว้เป็นสองภาษาสองระดับ คือ การใช้ "ภาษาคน" กับ "ภาษาธรรม" ในระดับโลกียะเพื่อจรรโลงศีลธรรมอันดีงาม ในอันที่จะทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติเพื่อประโยชน์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า กับอีกระดับหนึ่งที่ใช้ "ภาษาธรรม" ในระดับโลกุตระ เพื่อความรู้แจ้งแห่งปัญญา

การสอนในระดับศีลธรรม สอนให้เชื่อว่ามีมีการเวียนว่ายตายเกิดติดต่อกันไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุดมาตั้งแต่ชาติก่อน ชาตินี้ ไปจนถึงชาติหน้า ชีวิตในชาติปัจจุบันไม่ใช่ว่าจะเกิดแต่เพียงครั้งเดียวตายแล้วก็จบสิ้นกันไป ท่านพุทธทาสภิกขุ^๓ กล่าวว่า สวรรค์อยู่ในอกนรกอยู่ในใจ รวมทั้งการเวียนว่ายตายเกิด ก็เป็นเพียงสภาวะของจิตที่ตกอยู่ภายใต้ความยึดมั่นถือมั่นแห่งการมีตัวตน ที่เรียกว่า อัตตวาทุพาทาน ผู้ที่อยู่เหนือแนวความคิดของการเกิดใหม่ ย่อมไม่มีความจำเป็นอันใดที่จะต้องสะสมบุญ (อันเจ็ดด้วยกิเลส) ไว้สำหรับชาติหน้า แต่ควรทำกรรมดีเพื่อความดีในชาตินี้จึงจะได้ชื่อว่าเป็นเป็นการค้าจนเพื่อเราชาวพุทธจะได้มีโอกาสบรรลุกระแสแห่งนิพพานได้ในชีวิต หลักธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ ถือได้ว่าเป็นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในคำสอนทางพุทธศาสนาไปในลักษณะที่สอดคล้องเข้ากันได้กับทางวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน และไอน์สไตน์ เคยแสดงความเห็นไว้ในหนังสือ "ความคิด และ ความเห็น" เกี่ยวกับพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์เมื่อหลายทศวรรษมาแล้ว

เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ เจริญวิปัสสนาภาวนาจนบรรลุเข้าสู่ มรรค ผล นิพพาน สาเหตุที่ก่อให้เกิดการถือกำเนิดในภพใหม่ สิ่งที่ทำให้สัตว์ทั้งหลายต้องเกิดอีกไม่มีที่สิ้นสุดก็คือความต้องการของสรรพสัตว์เองหรือที่เรียกว่า "กิเลสตัณหา"

ในระบบพุทธจริยศาสตร์มีพื้นฐานมาจากหลักสังขธรรมและศีลธรรม ในสังขธรรม คือ ส่วนที่เป็นความจริงโดยธรรมชาติที่พระองค์แสดงไว้โดยหลักแห่งไตรลักษณ์และปฏิจางสมุปปาท และซึ่งแสดงถึงความเป็นธรรมฐิติ ธรรมธาตุ และธรรมนิยามในสรรพสิ่งโดยความเป็นอยู่เองตามธรรมชาติ และส่วนศีลธรรมนั้นมีรากฐานอยู่บนสังขธรรม คือ เป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อประโยชน์สูงสุดในทาง

^๓ ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์, "ภาษาคน-ภาษาธรรม" พุทธทาสภิกขุ แสดง ณ สวนโมกขพลาราม ไชยา ๘ ตุลาคม ๒๕๐๙, (นันทบุรี: บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๕๕), อัดสำเนา.

พระพุทธศาสนา คือ การเข้าถึงพระนิพพาน และมีเกณฑ์หลักในการตัดสินการกระทำ คือ ความเป็นกุศลและอกุศล และเกณฑ์รองคือมโนธรรมความรู้สึกผิดชอบชั่วดีต่อสังคม

ปัญหาหลักที่พุทธจริยศาสตร์กล่าวถึงและอภิปรายกันมาก คือ การกระทำที่มีคุณค่าทางจริยะที่กล่าวว่่าดี ถูก หรือควร ไม่ควร เหมาะ ไม่เหมาะนั้นเป็นอย่างไร และใช้เกณฑ์อะไรเป็นเกณฑ์ตัดสินว่า การกระทำเช่นนี้ถูกและการกระทำเช่นนั้นผิด คือ การศึกษาปทัฏฐานหรือมาตรการทางจริยะในการตัดสินการกระทำที่ถูก ผิด ดี หรือชั่วของมนุษย์นั่นเอง

ในหลักพุทธธรรมในระบบพุทธจริยศาสตร์มี ๒ อย่าง คือ สัจธรรมและศีลธรรม สัจธรรม คือ เป็นส่วนที่แสดงว่าสรรพสิ่งเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยที่เรียกว่าอิทัปปัจจยตาส่วนปฏิจจสมุปบาทและธรรมนิยาม ตั้งอยู่และสูญสลายไปตามกฎไตรลักษณ์ จะมีผู้ค้นพบหรือไม่ก็ตาม ส่วนธรรมชาตินั้นก็มีอยู่อย่างนั้น

ดังพระพุทธดำรัสไว้ว่า ตถาคตจะอุบัติขึ้นชาตุนั้น คือ ธรรมฐิติ(ความตั้งอยู่ตามธรรมดา) ธรรมนิยาม(ความเป็นไปตามธรรมดา) อิทัปปัจจยตา (ความที่สิ่งนี้เป็นปัจจัยของสิ่งนี้) ก็ยังคงมีอยู่อย่างนั้น ตถาคตครั้งรู้ธาตุจึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่าย เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี ภิกษุทั้งหลายตถตา(ภาวะที่เป็นอย่างนั้น) อวิตถตา(ภาวะที่ไม่เคลาดเคลื่อนไปได้) อนัญญตถตา(ภาวะที่ไม่เป็นอย่างอื่น) อิทัปปัจจยตานี้เรียกว่าปฏิจจสมุปบาท

หลักสัจธรรมเป็นฐานรองรับหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนา การที่พระพุทธองค์ไม่ทรงสอนสัจธรรมโดยตรงให้แก่ผู้ฟัง (ในบางครั้ง) เพราะสัจธรรมที่พระองค์ตรัสมีเนื้อหาละเอียดลึกซึ้งยากแก่การทำความเข้าใจของปุถุชนได้ฉะนั้น เพื่อให้สัจธรรมมีคุณค่าต่อมนุษย์ พระองค์จึงสอนศีลธรรมหรือจริยธรรมปูพื้นฐานจิตแล้ว อบรมอินทรีย์ของเวไนยสัตว์ให้แก่กล้าเสียก่อน แล้วพระองค์จึงทรงแสดงสัจธรรมภายหลัง

ส่วนหลักศีลธรรมเป็นการกระทำทางไตรทวารที่มีค่าทางจริยะตามหลักพุทธจริยศาสตร์แล้วดำเนินไปเพื่อการเข้าถึงเป้าหมายเป็นสัจธรรมนั้น ๆ ถ้าไม่มีเป้าหมายในการกระทำแล้วการกระทำต่างๆ ของมนุษย์ก็ไม่อาจบอกได้ว่าการกระทำนี้ถูกหรือผิดได้สักว่าทำแล้ว กำลังทำ หามูลเหตุจูงใจเบื้องต้นและเป้าหมายอันเป็นที่สุดมิได้ แต่ในเมื่อบุคคลเชื่อว่า สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับชีวิต เช่น เห็นว่าความสุขเป็นสิ่งที่ดีที่สุด การกระทำต่างๆ ซึ่งกล่าวว่่าดี ถูก และควร ย่อมนำไปสู่ความสุขอันเป็นเป้าหมายนั้น

สรุป ระบบพุทธจริยศาสตร์มีพื้นฐานมาจากหลักศีลธรรมและศีลธรรม ศัจธรรม คือ ส่วนที่เป็นความจริงโดยธรรมชาติที่พระองค์แสดงไว้โดยหลักแห่งไตรลักษณ์และปฏิจจสมุปบาท ซึ่งแสดงถึงความเป็นธรรมชาติ ธรรมชาติ และธรรมนิยามแห่งสรรพสิ่งโดยความเป็นอยู่เองตามธรรมชาติ ส่วนหลักศีลธรรมนั้นมีรากฐานอยู่บนศีลธรรม คือ แนวทางการปฏิบัติเพื่อประโยชน์สูงสุดในทางพระพุทธศาสนา คือ การเข้าถึงพระนิพพาน โดยมีเกณฑ์หลักในการตัดสินการกระทำ คือ ความเป็นกุศลและอกุศล และเกณฑ์รอง คือ มโนธรรมความรู้สึกผิดชอบชั่วดีต่อสังคม

๔.๓ วิเคราะห์การผสมผสานความเชื่อเข้ากับพระพุทธศาสนา

ในพระพุทธศาสนาเป็นเพียงส่วนหนึ่งในสังสารวัฏ คือ การเวียนว่ายตายเกิด สังสารวัฏมีการเปลี่ยนแปลงได้ ชีวิตของเราเดินทางไปในสังสารวัฏ มีหมุนขึ้น หมุนลง ตกนรกแล้วต่อไป ถ้าเรามีกรรมดีก็กลับไปขึ้นสวรรค์ มาเกิดเป็นมนุษย์ คนที่เกิดเป็นพระพรหมด้วยกรรมดีบำเพ็ญญาณสมาบัติต่อไปเมื่อสิ้นบุญแล้วกลับไปตกนรกเพราะมีกรรมชั่วในหนหลังก็ได้ มันก็หมุนเวียนไป จุดหมายในพระพุทธศาสนา คือ นิพพาน สามารถบรรลุได้ จึงทำให้ความสำคัญของสวรรค์และนรก ลดน้อยลงไป ผู้ปฏิบัติอาจบรรลุจุดหมายสูงสุดได้ การปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา ถ้าปฏิบัติให้แท้จริงต้องให้ตรงตามหลักการ เพื่อนิพพาน เป็นจุดหมายสุดท้าย

คำว่า สังสารวัฏ บ้าง สงสาร บ้าง แผลออกมาจากภาษาบาลีว่า สสาร (การท่องเที่ยว) สสรติ (แล่นไป ท่องเที่ยวไป) ซึ่งเจือต้นแห่งอวิชชาย่อมไม่ปรากฏในกาลก่อน (คือ แต่ก่อน) อวิชชาไม่มี แต่ภายหลัง (เดี๋ยวนี้) จึงมีเพราะความที่สัตว์มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องประกอบไว้ด้วยตัณหาตัวเอง ที่ทำความเกิดให้เป็นปกติ เป็นไปกันกับด้วยความกำหนดเพราะความเพลิน มักเพลินอย่างยิ่งในอารมณ์ เพราะความยึดถือที่มีอยู่ใน รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ในสิ่งๆหนึ่งนั้น พระศาสดาทรงเรียกสิ่งๆนั้นว่า "สัตว์" สัตว์ผู้ยังมีตัณหาอยู่ ย่อมมีความหวั่นไหว(วิญญาณ) ย่อมมีความโน้มไปสู่ภพ (นามรูป) จึงมีการมา และการไป สัตว์โลกจึงมีเกิดบ้าง จึงแก่บ้าง จึงตายบ้าง จึงจุติบ้าง จึงอุบัติบ้าง ความหมุนกลับของวิญญาณในนามรูปนี้มีอยู่ในสิ่งๆหนึ่งนั้นสิ่งๆหนึ่งนั้น ที่มีความพอใจอันใด ราคะอันใด นันทอันใด ตัณหาอันใดมีอยู่ในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขารทั้งหลาย และในวิญญาณ เพราะการติดแล้ว ช้องแล้ว ในสิ่งนั้น ๆ ย่อมถือสิ่งนั้นๆโดยความเป็นตัวตน สัตว์จึงย่อมเวียนอยู่ในสิ่งๆนั้นตลอดกาลอันหาเบื้องต้นและที่สุดไม่ได้ การเวียนอยู่อย่างนั้นของสัตว์ เรียกว่า สังสารวัฏ หรือ สงสาร เป็นการท่องเที่ยวไปสู่ภพน้อยและภพใหญ่ในวัฏฏะ

ส่วนการพิจารณาถึงความเชื่อเรื่องผีในล้านนาได้ว่าปู่แสะย่าแสะจัดอยู่ในกลุ่มอารักษ์ผีเมือง คำว่าอารักษ์มักมีนัยของความหมายที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาด้วยเมื่อใดก็ตามที่มนุษย์เกิดความไม่มั่นคงต้องหาที่ยึด ขาดที่พึ่งที่นี้ความเป็นมนุษย์ถ้าเกิดความไม่มั่นคงเมื่อไหร่ สิ่งที่เขายึดได้คือความเชื่อ ความศรัทธา เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม เกิดเดือดร้อนขึ้น ก็หันไปหาความเชื่อ ความเชื่อนี้มันมีสองชนิดด้วยกัน มีศาสนาและไสยศาสตร์ เวลาคนหันไปหาความเชื่อ ในสังคมไทยถ้าเรามองแล้วความเชื่อมันอิงไปทางไสยศาสตร์มากกว่าเป็นศาสนา ฉะนั้นผมต้องมาอธิบายศาสนาและไสยศาสตร์ มันต่างกันอย่างไรทั้ง ๒ อย่าง คือ ศาสนาและไสยศาสตร์เป็นความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติเหมือนกัน และศาสนาหมายถึงความเชื่อที่คนสยบต่ออำนาจที่เหนือธรรมชาติ เมื่อสยบต่ออำนาจเหนือธรรมชาติก็ยอมอยู่ในกติกาท่างๆ พุดง่าย ๆ ว่าอยู่ในจารีตประเพณี ระเบียบ และศีลธรรม ความหมายทางศาสนา เพราะฉะนั้นศาสนาความหมายหนึ่ง ตอบสนองความทุกข์ทางด้านจิตใจของคน เวลาเรามีเรื่องทุกข์ร้อนเราก็วิ่งไปพึ่งศาสนา นั่น คือ ความหมายตามที่ศาสนาสอนส่วนอันที่สอง ศาสนาทำให้มนุษย์อยู่เป็นกลุ่มเป็นเหล่า เป็นการตอบสนองธรรมชาติของมนุษย์ในฐานะเป็นสัตว์สังคม แต่ว่าในความเชื่อมันไม่มีอยู่ในตัว มันมีความเชื่ออีกชนิดหนึ่ง เป็นความเชื่อที่จะใช้อำนาจเหนือธรรมชาติให้เป็นประโยชน์แก่ตัวเอง ในเชิงเป็นเทคโนโลยี ส่วนตัวศาสนานี้คือตัวองค์ความรู้ทั้งหมด ให้บรรลุในแง่ตอบสนองความต้องการได้ ก็หันมาใช้ไสยศาสตร์

ไสยศาสตร์เหมือนกับเทคโนโลยี เมื่อไสยศาสตร์มันเกิดเป็นดาบสองคม คือ ถ้าใช้ผิดก็อันตรายอย่างที่เรารู้เทคโนโลยี ถ้าใช้ผิด บ้านเมืองพัง คือไม่ใช่เทคโนโลยีที่เหมาะสม แล้วไสยศาสตร์ก็เหมือนกันถ้าเราไม่ใช้ในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ก็เกิดภาวะที่เดือดร้อนขึ้น แล้วไสยศาสตร์ที่เรียกว่าไสยขาวและไสยดำถ้าไสยขาวคือทำไปในทางที่ดี เช่นเรื่องของพิธีทางพราหมณ์ ทำอะไรเพื่อความป็นมงคล ที่เรานำพราหมณ์มาใช้ เป็นพิธีที่เป็นไสยขาวส่วนเป็นไสยดำคือ เสน่ห์ยาแฝด คุณไสยแข่งดำ เป็นไสยศาสตร์ หรือว่าต้องการรวย ที่ตัวไม่มีศีลธรรม ไปเอาอำนาจเหนือธรรมชาติมาใช้ หาเครื่องรางของขลังต่างๆ สิ่งเหล่านี้มาใช้ ทำให้ร่ำรวย อันนี้เป็นไสยศาสตร์เป็นเรื่องปัจเจก ตอบสนองความต้องการของคนที่เป็นปัจเจก แต่ศาสนานั้นไม่ใช่ ศาสนาเป็นสิ่งที่คนสยบ แต่ว่าไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่คนเอาไปใช้ เมื่อคนหันกลับไปหาความเชื่อ ต้องพิจารณาก่อนว่าเป็นศาสนาหรือไสยศาสตร์

ในชนบทจะเห็นว่าในหมู่บ้านมีผีอยู่สามระดับ ผีที่เป็นหลักคือผีเรือน ในเรือนจะต้องมีผีดูแล หมู่ ๆ ต่างถิ่น เข้าไปบ้านเขา เขาจะตีหัวเอานะ ถ้าหากเข้าไปอย่างผลิผลาม คือ ผิดผี เขาต้องอนุญาตผีเรือนก่อน นั่นคือระดับผีเรือน แต่ผีเรือน เขาจะอยู่ที่เสาบ้าง มันเป็นสัญลักษณ์ถัดจากผีเรือนก็คือ ผีบ้าน คือ ผีชุมชน ทางภาคอีสานเห็นมีผีปู่ตา นี่เป็นผีชุมชน หมู่บ้าน ส่วนเป็นชุมชนเมืองก็มีผี

เมือง ฝีมือเมืองคือมเหศักดิ์หลักเมือง เป็นผีประจำเมืองเลย และเชื่อว่าผีประจำเมือง คือ วิญญาณเจ้านายสูงศักดิ์ที่สิ้นชีวิตไป แต่ผีบ้านคือวิญญาณของปู่ย่าตายาย เพราะฉะนั้นระดับผีบ้านคือปู่ย่าตายาย บรรพบุรุษที่ไม่ปรากฏตัว แต่ถ้าเป็นผีเมืองคือผีเจ้านาย นี่คือสังคมในชนบทที่มีอยู่

ฉะนั้นเรื่องความเชื่อเรื่องผีนี้ชัดเจน ในชนบทไม่ได้มีผีย่างเดียว ตามวัด ชุมชนที่สำคัญที่สุด ความเป็นชุมชนจะรวมศูนย์อยู่ที่วัด ซึ่งวัดกับบ้านนั้นเป็นเดียวกัน เพราะในความเชื่อของคนในชนบท มีผีและมีพุทธด้วย แต่พุทธเหมือนร่มเงาใหญ่ ผีอยู่ภายใต้พุทธ ผีค่อยๆ มาเป็นสาวกของพุทธ วัดบางแห่งมีเสี้ยววัด เพราะฉะนั้นผีกับพุทธจึงอยู่ด้วยกัน เป็นลักษณะที่เรียกว่าศาสนา เพราะคนสยบต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เพราะฉะนั้นเวลานี้ในชนบท ผีคือผู้ที่รักษาทรัพยากร การใช้ป่า พื้นที่สาธารณะ ก็ไปไหว้กราบผี ถ้าประพฤติด ผีลงโทษ ฟังหมดเลย เพราะฉะนั้นในชนบทนั้น มีพลัง และทำให้สังคมไทยจรรโลงอยู่ได้ ผีคือสิ่งที่จรรโลงความมั่นคงของคนในโลก เจ็บไข้ได้ป่วยกลุ่มเด็ก หาผีผู้รู้ก็ใช้ไสยศาสตร์บางอย่าง เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผล แล้วผีช่วยในการ บรรเทาความเดือดร้อน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ อย่างป่าบางป่าที่เราตัดจจริตเรียก ป่าชุมชน ที่จริงป่าเหล่านั้นเป็นป่าสาธารณะ มันมีชื่อ ไม่ใช่ป่าชุมชน อย่างป่านางรำ อย่างเขตแถวๆ อุทัยธานี นางรำมันเป็นชื่อ มีตำนาน แล้วมีผีดูแล เพราะถ้าใครเข้าไปในป่า ไปทำลาย ใช้ทรัพยากรเกินตัว ผีจะลงโทษ เพราะผิดกติกา ก็มีปัญหาขึ้นมา เพราะทำให้เกิดการควบคุมทรัพยากร ผีควบคุมและคอยดูแลอยู่

ในชนบทสังคมแต่เดิมอยู่ด้วยแบบเศรษฐกิจแบบที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพูด ถ้าใครไปใช้มากผีลงโทษ เพราะฉะนั้นในชนบทผีเป็นพื้นฐาน แต่ไม่ปฏิเสธพุทธ ผีเป็นสาวกของพุทธในสังคมภาคกลาง ในเมื่อคนลาวเข้ามาอยู่ในภาคกลางมีตัวเปลี่ยนพฤติกรรม เอาผีมาเหมือนกัน แต่เวลาเช่นผีบ้าน ผีปู่ตา เขาจะไม่ฆ่าหมูหรือไก่เช่น เขาจะทำบุญในวัด แล้วก็กรวดน้ำไปให้ผีปู่ตา ผีปู่ตาอยู่ในวัด ทำให้วัดเป็นศูนย์กลางของความเชื่อทั้งผีและพุทธ แต่ผีอยู่ภายใต้พุทธศาสนา แล้วผีเป็นผู้พิทักษ์พุทธศาสนา เพราะการนับถือศาสนาของคนไทย เชื่อหรือไม่เชื่อท่านไปดู พระสงฆ์องค์เจ้าก็รู้ว่าวาระไหนที่ใช้ผี วาระไหนที่คุยเรื่องพุทธ สังคมไทยในชนบทเป็นสังคมที่มีดุลยภาพ เพราะอะไร พอคุณต้องการฟังความเดือดร้อนทางโลก คุณก็ไปฟังหาผี แต่ถ้าหากว่าฟังโลกหน้า แล้วผีเอาไม่อยู่ พุทธดีกว่า

๔.๔ วิเคราะห์วิธีการตีความใหม่จากพุทธปรัชญา

พุทธปรัชญา คือ ความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้นั้น เป็นความจริงที่เป็นสัจจะ ความจริงที่เป็นสากลเปรียบได้กับความรู้ที่แจ่มแจ้ง เป็นที่สุดแล้วของความจริง แต่การที่จะรับรู้ความจริง

แบบพุทธปรัชญานั้น ต้องการเกิดจากจิตหรือภายในบุคคล ซึ่งตรงนี้แตกต่างกับวิทยาปรัชญาที่รับความจริงจากสสารหรือภายนอกบุคคล โดยจะได้กล่าวถึงเรื่องหลักการของพุทธปรัชญาต่อไป ความรู้ที่ตรงจุดนี้จะต้องอาศัยกระบวนการฝึกฝน และพัฒนาความคิดที่มีพื้นฐานจากการเรียนรู้ (ศึกษา) อันเป็นหนทาง(มรรค) ที่จะนำไปสู่ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเพื่อเป็นสัมมาทิฐิ การพัฒนาสัมมาทิฐิ จึงเป็นสาระสำคัญในการพัฒนาปัญญา ซึ่งสติปัญญาจะเป็นปัจจัยหลักที่นำไปสู่องค์ความรู้ที่แท้จริงและสัจจะต่อไป ความจริงหรือสัจภาวะที่มนุษย์เราศึกษาและรู้จักในโลกนี้มีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่

๑. สมมติสัจจะ (Conventional Truth) หมายถึง ความจริงขั้นนอกแบบผิวเผินที่คนเราสมมติว่าเป็นจริงและยอมรับกันในชีวิตประจำวัน หากแต่เมื่อได้ศึกษาค้นคว้าลงให้ละเอียดแล้วจะพบว่า ความจริงขั้นนี้ไม่ใช่ความจริงแต่อย่างใด ตัวอย่างเช่น มนุษย์เห็นพ้องต้องกันว่าดวงอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออกและตกลงในทางทิศตะวันตก หากแต่เมื่อศึกษาในรายละเอียดแล้วจะพบว่าดวงอาทิตย์ไม่ได้ขึ้นและตกแต่อย่างใด ปรากฏการณ์ที่เห็นนั้นเกิดจากการที่โลกหมุนรอบตัวเองต่างหาก

๒. สภวาสัจจะ (Empirical Truth) หมายถึง ความจริงที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า วิจัย วิเคราะห์ วิจัยให้ลึกซึ้งจนสามารถรู้ความจริงระดับลึกลงไปอีก เช่น การรู้ว่าปรากฏการณ์ดวงอาทิตย์ขึ้นและลงนั้นเกิดจากการหมุนของโลก เป็นต้น

๓. ปรมัตถสัจจะ (Metaphysical Truth) หมายถึง ความจริงที่อยู่เหนือวิสัยของประสาทสัมผัสของมนุษย์ เช่น ความจริงเกี่ยวกับจิตวิญญาณ นรก สวรรค์ นิพพาน เป็นต้น ซึ่งก็คือความจริงทางอภิปรัชญา

๔. อริยสัจจ (The Four Noble Truth) หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย (เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์) นิโรธ (ความดับทุกข์) และมรรค (ทางปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์) พระพุทธเจ้าถือว่าทรงสรรเสริญ ความจริงข้อนี้ว่าสูงส่งกว่าความจริงข้อ ๑-๓ เนื่องจากเป็นความจริงที่ช่วยให้มนุษย์ไปสู่การพ้นทุกข์ได้

ส่วนการแสวงหาความรู้ทางพระพุทธศาสนาจะต้องอาศัยอายตนะหรือประตูเชื่อม ๖ ประการ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อประตูใดประตูหนึ่ง เช่น ตา ไปกระทบกับอารมณ์คือรูปจึงเกิดผัสสะ ผัสสะนี้เองเป็นจุดเริ่มต้นของการรับรู้ ว่า สิ่งที่ได้สัมผัสนั้น คือ อะไร กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความรู้อันทำให้เกิดความคิดนั้นย่อมมีรากฐานมาจากข้อเท็จจริงทางประสาทสัมผัส ในคัมภีร์กาลาสูตร พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่าความรู้เกิดจากแหล่ง ๓ ประการ ได้แก่

(๑) ความรู้ที่ได้จากการฟังตามกันมา เช่น ผู้ศึกษาคัมภีร์พระเวทโดยตรง เป็นต้น เรียกอีกอย่างว่า “สุตมยปัญญา”

(๒) ความรู้ที่ได้จากการใช้เหตุผลคาดคะเน เก็งความจริงตามหลักเหตุผล เรียกอีกอย่างว่า “จินตามยปัญญา”

(๓) ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ตรงของผู้แสวงหาความรู้ นั้น เรียกอีกอย่างว่า “ภาวนามยปัญญา”

ในความรู้ทั้ง ๓ แหล่งนี้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญสูงสุดกับภาวนามยปัญญา ถ้าความรู้จาก ๓ แหล่งนี้เกิดขัดแย้งกัน ไม่เห็นสอดคล้องกัน ภาวนามยปัญญาจะเป็นเกณฑ์ตัดสินชี้ขาด ความรู้ที่ถูกต้องและมีน้ำหนักมากที่สุด กล่าวได้ว่าการแสวงหาความรู้ตามแนวทางของพระพุทธศาสนานั้นมีลักษณะของแนวคิดประจักษ์นิยม (Empirical Knowledge) ซึ่งจะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาเน้นการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับ ชีวิตมนุษย์ โดยอาศัยประสาทสัมผัส เหตุผล และการฝึกจิต เพื่อให้มนุษย์สามารถเข้าถึงความจริงของชีวิตได้ และพระพุทธศาสนาเชื่อในการมีอยู่ของความจริงสูงสุด

โดยปกติความรู้ในทางพุทธศาสนาอาจแบ่งได้เป็น ๒ ระดับ คือ ความรู้ขั้นสมถะซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากความเชื่อของสังคมเพื่อการพิสูจน์ของนักวิทย์ปรัชญา ส่วนความรู้ในขั้นที่สูงขึ้นเป็นความรู้ขั้นวิปัสสนาเพื่อเป็นอริยสัจ (สัจจะ) ซึ่งเป็นความรู้ ที่ตรงสภาวะแท้จริง อย่างไรก็ตามการไปสู่ความรู้ไม่ว่าในระดับใด จำเป็นต้องอาศัยสัมมาทิฐิเป็นเครื่องมือซึ่งอาจแบ่งสัมมาทิฐิได้เป็น ๒ ระดับ ตามสภาพของความรู้ดังนี้

(๑) ประการแรกเป็นสัมมาทิฐิในระดับโลกียะ กล่าวคือ เป็นวิทย์ปรัชญาเพื่อไปสู่ความรู้ขั้นสมถะ

(๒) ประการที่สองเป็นสัมมาทิฐิระดับโลกุตระกล่าวคือ เป็นวิทย์ปรัชญาเพื่อไปสู่ความรู้ขั้น

อริยสัจ ซึ่งเป็นความรู้ที่เป็นความจริงแท้ ความรู้เหนือศาสตร์ (ความรู้แบบศาสตร์เป็นเพียงความรู้ในระดับโลกียะเท่านั้น)

ความรู้ที่ได้มานั้นอริยสัจ ต้องอาศัยการใช้ปัญญา เพื่อให้หลุดพ้นจากปัญหานั้นไปสู่ความรู้ที่เป็นสัจจะต่อไป โดยใช้อริยมรรค เพื่ออริยสัจประกอบด้วยหนทาง ๘ ประการ คือ

(๑) สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) หมายถึง มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย (สภาพที่เป็นจริง)

(๒) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) เป็นความคิดที่บริสุทธิ์ ไม่อคติหรือเอนเอียงเข้าข้าง

ตน

(๓) สัมมาวาจา (วาจาชอบ) หมายถึง ถ้อยคำที่สื่อออกมาต้องมีเหตุผล

(๔) สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) เป็นการแสดงออกมาในทางสร้างสรรค์ที่ใช้เหตุใช้

ผล

(๕) สัมมาอาชีวะ (อาชีพชอบ) หมายถึง การอยู่ในกรอบวิชาชีพและในแนวทางของ
ขอบเขตความรู้

(๖) สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) เป็นการพัฒนาความคิดให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปอีก

(๗) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) หมายถึง การใช้สติสัมปชัญญะกำกับความพยายามเพื่อให้
อยู่ในกรอบของความรู้กล่าวคือ ใคร่ครวญอย่างสม่ำเสมอในกิจกรรมที่ตนเองกระทำและถ้อยคำที่
ตนเองเป็นผู้กล่าว

(๘) สัมมาสมาธิ (จิตมั่นชอบ) เป็นความแน่วแน่ต่อการพิจารณาไตร่ตรอง

มีข้อพิจารณาว่าไตรสิกขา อริยมรรค ๘ กล่าว คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ศีลนั้นหมายถึง การ
สร้างระบบความรู้โดยเริ่มจากการมีระเบียบวินัยในการใช้ถ้อยคำ ในการแสดงออกและในขอบเขต
ความรู้สำหรับสมาธิครอบคลุมความพยายามที่จะพัฒนาความคิด การใช้สติสัมปชัญญะกำกับและ
ความแน่วแน่ในการพิจารณาไตร่ตรอง ส่วนปัญญา หมายถึง การมีระเบียบ วิธีการให้เหตุผล ไม่ว่าจะ
มองอย่างรู้วัตถุวิสัยและความคิดที่เป็นอิสระไม่อคติ ยึดมั่นในความเชื่อใดความเชื่อหนึ่ง จนขาดการ
พิจารณาในมุมมองอื่น

ในแง่ของประโยชน์ พระพุทธศาสนา มุ่งหมายให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์ ๓ ประการ คือ

(๑) ประโยชน์ปัจจุบันได้แก่ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นในการดำรงตัวอยู่ในทางโลก

(๒) ประโยชน์อนาคต คือ การมีหลักศีลธรรมประจำใจ ช่วยให้การดำเนินชีวิตเป็นไป
โดยราบรื่น มีอนาคตอันแจ่มใสและประโยชน์สูงสุด

(๓) ประโยชน์อย่างยิ่ง คือสามารถระงับเหตุแห่งทุกข์ คือ กิเลสตัณหาต่างๆ ได้โดย
เด็ดขาด จึงพ้นจากทุกข์โดยสมบูรณ์หรือ วิมุติหรือ ความหลุดพ้นจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองต่างๆ

โดยสรุป พุทธปรัชญาเป็นการแสวงหาความรู้โดยอาศัยหลักความจริงภายนอกและความจริงภายใน เป็นหลักในการแสวงหาองค์ความรู้ซึ่งต้องกำกับโดยสติและปัญญา อันมีพื้นฐานการรับรู้ที่ได้จากอารมณ์และประสบการณ์ในการนำไปพิจารณาไตร่ตรอง ทั้งนี้ก็แล้วแต่กระบวนการเรียนรู้และการฝึกฝนในการใช้จิตในการเรียนรู้ความจริงภายในของแต่ละบุคคล หากไร้สัมมาทิฐิและปัญญาใคร่ครวญ โดยรอบตามสภาวะแท้จริงของเหตุปัจจัยก็จะทำให้เกิดความรู้ที่เป็นประจักษ์แจ้งซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นความรู้เชิงศาสตร์ในทางพุทธศาสนา เพราะพระพุทธรศาสนาเน้นที่จิตใจ ซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญของการเกิดทุกข์ และการแก้ทุกข์ ให้คนพ้นทุกข์ เจตนาจึงต่างกับวิทยาศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับความรู้อย่างอื่น และการนำความรู้มาใช้แก้ปัญหาของมนุษย์ แต่ไม่อาจทำให้คนพ้นทุกข์ได้ เพราะไม่มีแนวทางขจัดสาเหตุที่แท้จริงแห่งทุกข์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเพียงเครื่องมือที่สนองความต้องการ ความโลภ และตัณหา อันไม่มีขอบเขตของมนุษย์จึงต้องสนองกันเรื่อยไป ส่วนพระพุทธรศาสนามุ่งลดที่เหตุแห่งทุกข์ คือ ตัณหา และกิเลส เมื่อลดความต้องการลงได้ก็ไม่จำเป็นต้องดิ้นรนหาอะไรมาสนองความต้องการนั้นอีกจึงเป็นวิธีดับทุกข์ที่ตรงเป้าหมาย

ในทางพุทธปรัชญาการเลี้ยงดองไม่เกี่ยวกับคำสอนในศาสนาพุทธ ได้มาจากพราหมณ์เป็นส่วนใหญ่มากกว่า แต่สาวกพระพุทธเจ้า มีแนวทางแบบนี้ ส่วนสาวกใดที่มานำเสนอด้วยทุกข์แบบสายตรงพระศาสดา พระพุทธเจ้าเองท่านไม่เคยมีคำสอนเรื่องไสยศาสตร์เลย ในพุทธศาสนาก็สามารถทำกันขึ้นมาได้ คำสอนของศาสนาพุทธจริงๆว่าด้วยเรื่องทุกข์ล้วนๆ ตั้งแต่ทุกข์ คืออะไร มีเหตุมาจากอะไร ความดับทุกข์เป็นอย่างไรและหนทางปฏิบัติเพื่อถึงความดับทุกข์ นี่เป็นหัวข้อเดียวที่พระพุทธเจ้าทรงสอน และเรื่องนอกเหนือจากทุกข์ถือว่าเป็นเรื่องทั่วๆ ไปไม่จำเป็นต้องเอาศาสนาพุทธไปเกี่ยวข้อง ศาสนาพุทธเกี่ยวข้องกับเรื่องทุกข์เท่านั้น เรื่องเทวดา นรก สวรรค์ พรหม อะไรพวกนั้น ทั่วไป ใครทำโลกียญาณได้ ก็รู้เห็นกันเป็นปกติ ไม่จำเป็นต้องศรัทธาพุทธศาสนา

สรุป การเลี้ยงดองในเชิงพุทธปรัชญาถึงแม้พระพุทธเจ้าจะไม่ส่งเสริมเรื่องไสยศาสตร์แต่ไสยศาสตร์ได้อยู่คู่สังคมไทยมาช้านานแล้ว เพราะคนไทยเรานับถือศาสนาพุทธเชื่อเรื่องการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ในการนับถือไสยศาสตร์ก็ต้องปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าจะทำให้ไสยศาสตร์มีอนุภาพที่คุ้มครองป้องกันภัยได้ ถ้าไม่ปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธไสยศาสตร์ก็ไม่เกิดอนุภาพสามารถป้องกันคุ้มครองตนเองได้

ส่วนในความคิดเห็นของผู้วิจัยคิดว่าในประเด็นในเชิงสังคมการเลี้ยงดองนั้นมีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อสังคมเชียงใหม่มาก และมีความสำคัญต่อสังคมไทยชาวพุทธ การเลี้ยงดองจึงอยู่คู่กับชาวเชียงใหม่มาจนถึงปัจจุบัน ความสำคัญและประโยชน์ของการเลี้ยงดอง คือ ทำให้สังคมมีความ

สามัคคีกันการเลี้ยงดองเปรียบเสมือนเครื่องเตือนใจให้คนทำความดี และมีความสามัคคีกันเพราะการเลี้ยงดอง เป็นสิ่งหนึ่งที่เป็นตัวแทนเตือนสติไม่ให้คนมาทำบาปในการล่าสัตว์และยังช่วยอนุรักษ์ต้นไม้ไม่ให้ใครมาทำลายป่าเพราะถ้าหากว่าเราไม่นับถือ ปู่แสะ-ย่าแสะ หรือการเลี้ยงดอง ท่านก็จะไม่ปกป้องรักษาดูแลลูกหลานของเราให้อยู่เย็นเป็นสุข และพ้นจากภัยอันตรายใดๆ ดังนั้นผู้ที่นับถือการเลี้ยงดองหรือปู่แสะ-ย่าแสะจะปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามคำสอนของ ผู้ที่เคารพนับถือ เช่น บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ ผู้ที่มีบุญคุณเพื่อเป็นการระลึกถึงคุณของท่านที่ได้ช่วยกันอนุรักษ์ประเพณี การเลี้ยงดองเอาไว้เพื่อให้ชุมชนมีความรักความสามัคคีกันและรักษาต้นน้ำลำธารป่าไม้มาจนถึงทุกวันนี้

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์เรื่อง วิเคราะห์ทัศนคติความเชื่อเชิงปรัชญาในประเพณีการเลี้ยงผีตอง อาศัยเกณฑ์ การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ ตามหลักการกระบวนทัศน์ และวิธีคิดด้วยการอาศัยหลักกรรมหมวด ต่างๆ ในทางพุทธศาสนาเป็นเกณฑ์วิเคราะห์ตัดสินจากฐานแนวคิดตามกรอบแห่งธรรมพระวินัยใน พุทธปรัชญา ได้ผลวิจัยโดยสรุปดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผู้ทำการวิจัยได้สรุปผลทางการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษา ประเพณี การเลี้ยงผีตอง เพื่อศึกษาคติความเชื่อในประเพณีการเลี้ยงผีตอง และเพื่อวิเคราะห์ทัศนคติความเชื่อเชิง ปรัชญาในประเพณีการเลี้ยงผีตอง เพื่อนำไปสู่การเป็นกรณีศึกษาให้กับพื้นที่อื่นๆ

สรุปได้ว่า ประเพณีการเลี้ยงผีตอง มีความเชื่อมโยงกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดความเชื่อ ด้านพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และพบว่าการเลี้ยงผีตองในเมืองเชียงใหม่ของชุมชนแม่เหียะใน มีปัจจัยที่สำคัญใน ด้านพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ๔ ประการได้แก่

๑. ด้านความเชื่อท้องถิ่น ได้มีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเล่าตำนานที่เกี่ยวข้องกับ การเลี้ยงผีตองและลักษณะทางกายภาพของชุมชนที่สามารถเชื่อมโยงกับคติความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจ เหนือธรรมชาติ

๒. ด้านพระพุทธศาสนา ชุมชนแม่เหียะใน มีสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วัดพระธาตุดอยคำ ซึ่งมี พระครูสุนทร เจติยารักษ์ เป็นเจ้าอาวาส

๓. ด้านเศรษฐกิจ สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงของพื้นที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนบ้านแม่เหียะใน และนำไปสู่พิธีการเลี้ยงผีตอง เพื่อจัดการ ทรัพยากรของพื้นที่อย่างยั่งยืน

๔. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจัยทางทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนแม่เหียะในที่อุดมสมบูรณ์นำไปสู่กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนนอกเหนือจากกระแสหลักนำไปสู่การใช้ความเชื่อของชุมชนในการจัดการทรัพยากร

การเลี้ยงผีตองนั้นมีปรากฏอยู่ทั้งในเอกสารโบราณและมุขปาฐะของชาวบ้าน เรื่องปู่แสะย่าแสะแต่เดิมปู่แสะย่าแสะเป็นยักษ์ชอบกินเนื้อคนอาศัยอยู่กับลูกที่ดอยคำ ต่อมาวันหนึ่งพระพุทเจ้าเสด็จมากับสาวก ยักษ์ก็จะจับพระพุทเจ้ากินแต่ท่านทรงแสดงบุญบารมีแผ่เมตตาทำให้ยักษ์ทั้งสามกลัวเกรงและยอมรับศีลห้า แต่ด้วยวิสัยความเป็นยักษ์ ปู่แสะย่าแสะ จึงขอเปลี่ยนจากการกินคนเป็นกินควายแทน ส่วนลูกชายปวารณาตนขอออกบวช จึงเป็นที่มาของประเพณีเลี้ยงตอง ผีปู่แสะย่าแสะที่มีการฆ่าควายสังเวยเป็นประจำทุกปีในช่วงเดือน ๙ โดยปู่แสะจะเลี้ยงที่ดอยเงิน หรือดอยสุเทพ และย่าแสะเลี้ยงที่ดอยคำและทำมาจนถึงปัจจุบันทุกปี

แนวคิดเชิงปรัชญาในประเพณีการเลี้ยงผีตองเรื่องราวปู่แสะย่าแสะและการเลี้ยงผีตองนั้นช่วยให้ชาวบ้านในเขตหรือบริเวณนั้นอยู่เย็นเป็นสุข เพราะการเลี้ยงผีตองก็คือ การเซ่นไหว้ ยักษ์สองผัวเมีย เชื่อว่ายักษ์สองผัวเมียจะได้ปกป้องรักษาประชาชนในเขตละแวกนั้นให้ปลอดภัยจากการไปหาของป่าและการดูแลแหล่งน้ำในป่านั้นๆ และฟ้าฝนก็ตกตามฤดูกาลถ้าปีไหนไม่ฆ่าควายหรือเลี้ยงผีตองจะทำให้เกิดภัยพิบัติ เช่น โรคระบาดและการเกิดทุกข์ภัยต่างๆ แล้วจึงมีพิธีการเซ่นไหว้ดวงวิญญาณที่เราเรียกกันว่า การเลี้ยงตอง

แนวคิดเชิงอภิปรัชญา (Metaphysics) คือ ศาสตร์หนึ่งของ ปรัชญา ที่ว่าด้วยความแท้จริงหรือสสารัตถะ (Reality Essence) รวมทั้ง ชีวิต โลก และ ภาวะเหนือธรรมชาติ เช่น พระเจ้า และมีปรัชญาอีก สาขาหนึ่งที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ อภิปรัชญาคือ Ontology แปลว่าภววิทยา คือ ศาสตร์ว่าด้วยความมี (being) ศาสตร์ทั้งสองเกี่ยวข้องกันเพราะว่า Metaphysics คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยความแท้จริงหรือสสารัตถะว่ามีจริงหรือไม่ก็ศึกษาเรื่องความมีอยู่ของความจริง คือ ความมีอยู่ของความจริง หรือความแท้จริงที่มีอยู่

อภิปรัชญา หมายถึง ปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากการเห็นทั่วๆ ไป แต่สามารถรู้และเข้าใจด้วยเหตุผล อภิปรัชญาเป็นปรัชญาบริสุทธิ์ที่เกิดขึ้นมาในโลก และความสงสัยของมนุษย์สมัยโบราณ และจากความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์ทำให้มนุษย์ต้องสืบหาความเป็นจริงที่ได้ อาจถูกบังมิดบังจนในที่สุดก็ได้คำตอบที่ถูกต้อง คือ ความรู้ทางอภิปรัชญา สาขาของอภิปรัชญา คือ สสารนิยม จิตนิยม และธรรมชาตินิยม อภิปรัชญา ๓ สาขา มีภววิทยาซึ่งเป็นสาขาที่สำคัญของอภิปรัชญา ในศาสตร์ของภววิทยาแยกออกเป็น ๓ ทฤษฎี คือ เอกนิยม ทวินิยม และพหุนิยม

อภิปรัชญาถือเป็นหลักของโครงสร้างของวิชาปรัชญา ถ้าขาดอภิปรัชญา ปรัชญาก็ไม่ได้การนำเอาปรัชญาไปประยุกต์ใช้ต้องยึดโครงสร้างอภิปรัชญาเป็นหลักสำคัญ

แนวคิดทางจริยศาสตร์ ให้ความหมายไว้ เช่นอุปนิสัย ประเพณี อารมณ์ และกิริยาท่าทาง จริย ศาสตร์คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติ จริยศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญา ที่ศึกษาเกี่ยวกับ “คุณค่า” การกระทำของมนุษย์ (value in human conduct) “จริยศาสตร์ คือ วิชาปรัชญา (การใช้เหตุผล) ศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรม

จริยศาสตร์ที่จะศึกษาใน ๓ ประเด็น คือ

คุณค่าของมนุษย์ คือ คุณค่าในทางจริยธรรม อันได้แก่ ดี ชั่ว ถูก ผิด ควร ไม่ควร และศึกษาค่าทางจริยธรรมที่เรียกว่าอภิจริยศาสตร์ (Metaethics) คือการพูดถึงธรรมชาติของค่าทางจริยธรรม คือ

๑. ในคุณค่า มีความสำคัญอย่างไร,
๒. คุณค่าของการกระทำ, ความประพฤติ, พฤติกรรมของมนุษย์ที่ดีชั่ว ถูกผิด ควรไม่ควรเป็นแบบใด,
๓. ดีชั่ว ถูกผิดคืออะไร
๔. ในด้านความดี ความชั่วมีอยู่จริงหรือเป็นเพียงกฎเกณฑ์ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข, หากความดีชั่ว ถูกผิดมีอยู่จริง คือ

เกณฑ์ตัดสินคุณค่าการกระทำของมนุษย์ (The inquiry into the nature of morality or moral acts.) คือการกระทำอย่างหนึ่งว่าดีชั่ว ถูกผิด และอีกอย่างหนึ่ง คือ การศึกษากระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะใช้หลักหรือมาตรการอะไรมาตัดสินว่าการกระทำนั้น ถูก หรือผิด ดีหรือชั่ว หากมิได้เอาความรู้สึกส่วนตัว กฎหมาย จารีต ประเพณี หรือ มีเหตุผลอะไรมาเป็นมาตรฐานการตัดสินในเรื่องนั้นๆ ว่าดีชั่ว ถูกผิด

แนวคิดการผสมผสานความเชื่อเข้ากับพระพุทธศาสนาของชาวลัวะ

ความเชื่อดั้งเดิมของชาวลัวะ เชื่อเรื่องผีว่ามีทั้งผีดีและผีเลว เช่น ผีที่เฝ้าครอบครัว ผีฟ้า ผีป่า ผีภูเขา ผีเข้าประตูหมู่บ้าน ผีอาจจะเป็นสาเหตุก่อความเจ็บป่วยให้แก่คนได้ การติดต่อกับผีจะติดต่อโดยการเช่นด้วยอาหาร การฆ่าสัตว์เลี้ยงผีจะจัดสัตว์ส่วนต่าง ๆ ของสัตว์ให้ผ้อย่างละน้อย สัตว์ที่ใช้เช่นผีมี ไก่ หมู วัว ควาย และหมา ชาวลัวะยังเชื่อว่าคนมีวิญญาณหรือขวัญ ๓๒ ขวัญ หากขวัญใด

ขวัญหนึ่งออกจากตัวไปจะทำให้เกิดการเจ็บป่วย ต้องมีการประกอบพิธีกรรมเรียกขวัญให้กลับเข้ามาสู่ร่าง เชื่อว่าจะช่วยป้องกันไม่ให้ขวัญหาย มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง

ลัทธิธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อชนชาวลัวะบ้านเมืองกะ

ชาวลัวะบ้านเมืองกะ นับถือศาสนาพุทธ นับถือผี มีการถือผีเสือบ้าน ส่งเคราะห์ ผูกเส้นด้ายข้อมือถือขวัญ เวลาเจ็บป่วยใช้ยารากไม้สมุนไพร เสกเป่า และทำพิธีฆ่าไก่เช่นผี ถ้าตายก็จะทำพิธีอย่างชาวเหนือ มีพระสงฆ์สวดมนต์ บังสุกุล เอาศพไปป่าช้า ผิงมากกว่าเผา แต่ถ้าตายอย่างผิดธรรมดาก็เผาให้สิ้นซากไปในวันงานพิธีเลี้ยงผีเสือบ้าน

ความเชื่อเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการแสดงออกของคน บุคคลในสังคมมีความเชื่อประพฤติปฏิบัติหรือแสดงออกด้วยประเพณี เพื่อให้สอดคล้องกับความเชื่อนั้น ๆ

ศรัทธา คือ ความเชื่อที่เกิดจากเหตุใดเหตุหนึ่งของผู้ประสบกับเหตุการณ์อันน่ากลัวต่างๆ มาเป็นที่พึ่ง เช่น ยึดภูเขา วัตถุอาราม ต้นไม้ ป่าดงพงพีและเจดีย์สถานว่าเป็นที่พึ่ง หรือตามที่ตนเคยรู้ บางครั้งก็ดูเป็นเหตุผลน่าเชื่อถือและบางครั้งในความไร้เหตุผลนั้นมนุษย์ก็ยังไม่สามารถหาคำตอบที่ดีกว่า จึงยึดคงต้องเชื่ออยู่ต่อไป

ความเชื่อที่เป็นพื้นฐานของชาวพุทธ คือ ศรัทธา ๔ ประการ

๑. เชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (ตถาคตโพธิสัทธา)
๒. เชื่อกฎแห่งกรรม (กัมมสัทธา)
๓. เชื่อว่ากรรมที่เราทำมีผลจริง (วิปากสัทธา)
๔. เชื่อว่าเราได้รับผลกรรมที่เราทำ มิใช่อำนาจขององค์อิศวรหรือพระเจ้าองค์ใดมาแทรกแซงให้วิถีชีวิตของเราเจริญหรือเสื่อมเราได้รับผิดชอบการกระทำของเรา(กัมมัสสกตาสัทธา)

ความเข้าใจเรื่องกรรมจะช่วยแก้ปัญหาชีวิตได้ทุกแง่ทุกมุมเพราะได้เห็นแจ้งแล้วว่าความสุข ทุกข์ ความรุ่งเรือง เป็นผลรวมแห่งกรรมของตน หรือกรรมแห่งหมู่คณะของตน กรรมนั้นทำแล้วไม่ดีบุคคลมีหน้าซุ้มด้วยน้ำตาร้องไห้อยู่ ย่อมเสพผลของกรรมใด กรรมนั้นแลทำแล้วเป็นดี”

วิเคราะห์ด้านคติความเชื่อเชิงปรัชญาในประเพณีการเลี้ยงผีดังที่มีต่อชาวเชียงใหม่ พบว่า ปู่สะยะและสะ ถือเป็นหนึ่งในอารักษ์ผีเมือง ที่เก่าแก่และสำคัญของเมืองเชียงใหม่พิธีเลี้ยงผีปู่สะยะและสะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชาวลัวะ กลุ่มชนเก่าแก่และสะท้อนถึงการประสานทางวัฒนธรรมระหว่างคติความเชื่อดั้งเดิมกับพุทธศาสนา ระหว่างกลุ่มชนพื้นเมืองกับกลุ่มชนที่สมานทานในวัฒนธรรมที่ผสมผสานจนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของชาวเมืองเชียงใหม่มาแต่โบราณ แต่การเลี้ยง

ผีปู่แสะย่าแสะ ยังสืบต่อมาโดยองค์ราชวบ้าน และเรียกว่า “เลี้ยงตง” ปู่แสะย่าแสะได้กลายเป็น ผีประจำท้องถิ่น ซึ่งทุกปีชาวบ้านยังทำการเลี้ยงจนถึงปัจจุบัน

ในทางพุทธปรัชญาการเลี้ยงตงไม่เกี่ยวกับคำสอนในศาสนาพุทธ ได้มาจากพราหมณ์เป็นส่วนใหญ่มากกว่า แต่สาวกพระพุทธเจ้า มีแนวทางแบบนี้ ส่วนสาวกใดที่มาแนวสอนดับทุกข์แบบสายตรงพระศาสนา พระพุทธเจ้าเองท่านไม่เคยมีคำสอนเรื่องไสยศาสตร์เลย ในพุทธศาสนาก็สามารถทำกันขึ้นมาได้ คำสอนของศาสนาพุทธจริงๆว่าด้วยเรื่องทุกข์ล้วนๆ ตั้งแต่ทุกข์ คืออะไร มีเหตุมาจากอะไร ความดับทุกข์เป็นอย่างไรและหนทางปฏิบัติเพื่อถึงความดับทุกข์ นี่เป็นหัวข้อเดียวที่พระพุทธเจ้าทรงสอน และเรื่องนอกเหนือจากทุกข์ถือว่าเป็นเรื่องทั่วๆ ไปไม่จำเป็นต้องเอาศาสนาพุทธไปเกี่ยวข้อง ศาสนาพุทธเกี่ยวข้องกับเรื่องทุกข์เท่านั้น เรื่องเทวดา นรก สวรรค์ พรหม อะไรพวกนั้น ทัวไป ใครทำโลกียญาณได้ ก็รู้เห็นกันเป็นปกติ ไม่จำเป็นต้องศรัทธาพุทธศาสนา

สรุป การเลี้ยงตงในเชิงพุทธปรัชญาถึงแม้พระพุทธเจ้าจะไม่ส่งเสริมเรื่องไสยศาสตร์แต่ไสยศาสตร์ได้อยู่คู่สังคมไทยมาช้านานแล้ว เพราะคนไทยเรานับถือศาสนาพุทธเชื่อเรื่องการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ในการนับถือไสยศาสตร์ก็ต้องปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าจะทำให้ไสยศาสตร์มีคุณภาพที่คุ้มครองป้องกันภัยได้ ถ้าไม่ปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธไสยศาสตร์ก็ไม่เกิดอนุภาพสามารถป้องกันคุ้มครองตนเองได้

สรุปในเมื่อคนไทยเรายังนับถือศาสนาพุทธอยู่นั้น จะต้องมีความเชื่อในสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถจะอธิบายได้ให้เป็นเรื่องเป็นราว เช่น การเลี้ยงผี และความเชื่อในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่อยู่เหนือธรรมชาติควบคู่ไปกับศาสนาในเรื่องการทำดีได้ดีการทำชั่วได้ชั่ว ประพฤติปฏิบัติหลักศีล ๕ และยังให้คนเราได้มีความสามัคคีกันประชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

จากการศึกษาวิเคราะห์คติความเชื่อการเลี้ยงตงที่มีต่อชาวเชียงใหม่ เป็นการศึกษาเชิงเอกสารในเมื่อนำมาศึกษาน่าจะมีความถูกต้องตามเจตนารมณ์ของพุทธปรัชญาให้กับสังคมเพื่อให้เกิดการแก้ไขปรับปรุง เกิดสุขแก่บุคคลในชุมชนต่อไป

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยวิเคราะห์คติความเชื่อการเลี้ยงตงที่มีต่อชาวเชียงใหม่ เพื่อให้เป็นอุดมคติอีกต่อไป

๑. ในสังคมไทยนั้นการเลี้ยงผีตองนั้น โดยมากจะจัดตามท้องถิ่นและท้องที่โดยจัดตาม วัตถุประสงค์ของกลุ่มชุมชนตามความเชื่อและความนับถือความพึงพอใจ ที่ต้องการตอบสนองและ หวังผลในการเลี้ยงผีตอง มีรูปแบบที่เอื้อต่อการปลูกเร้ากระตุ้นผลักดันให้ชุมชนมีสามัคคีกันตามหลัก พุทธปรัชญาเพื่อให้ผลของการเลี้ยงผีตอง ไปในเชิงบวก แก่บุคคล ชุมชน สังคมให้เกิดความสุขสงบ ต่อไป

๒. ในสังคม ในประเทศไทยการเลี้ยงผีตองนั้นโดยมากในสังคมไทยจะเป็นไปตามความ ต้องการของชุมชนหรือบุคคลทั่วไปที่มีความเชื่อในชุมชนนั้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมศิลปากร. ศิลปินในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ. ตรีภุชโย กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การ
พิมพ์, ๒๕๓๐.

กิ่งแก้ว อรรถากร. ไทยคดีศึกษาอารยธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,
๒๕๓๔.

ไกรศรี นิมมานเหมินท์. “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง”. ล้านนาไทยคดี. ประคอง นิมมานเหมินท์ และ
ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล บรรณาธิการ เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ศูนย์หนังสือเชียงใหม่,
๒๕๒๑.

คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์. ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์สำนักนายก รัฐมนตรี, ๒๕๑๔.

คมเนตร เชษฐวัฒน์นิจ. ความเชื่อพื้นบ้านล้านนา. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง,
๒๕๔๐.

จรรุวรรณ ธรรมวัตร. คติชาวบ้านอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรวัฒนา,
๒๕๓๕.

จิตร ภูมิศักดิ์. ความเป็นมาของไทยสยาม. กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์,
๒๕๑๖.

- จินดา จัทรแก้ว. **พุทธญาณวิทยา กำเนิด ศรัทธา และตรรก.** ในสารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต รุ่นที่ ๑๕. รวบรวมและจัดพิมพ์โดย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร. **สถานภาพการศึกษาเรื่องคติความเชื่อของไทย.** กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์, ๒๕๐๖.
- จูรี จุละเกศ. **มานุษยวิทยาเบื้องต้น.** กรุงเทพมหานคร: พระนคร โรงพิมพ์แพรวพิทยาอินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๑๖.
- เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒.** กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๐๔.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. **“ความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทย.”** ในวัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐.
- ชนิษฐา จิตชินะกุล. **คติชนวิทยา.** กรุงเทพมหานคร: โอ เอส. พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๕.
- ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี** เชียงใหม่: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ สถาบันราชภัฏ เชียงใหม่, ๒๕๔๔.
- ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่. ฉบับวัดหมื่นล้าน** ปวีร์วรรต: พิมพ์เผยแพร่ โดย ภาควิชาสังคมวิทยา. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๙.
- ตำนานมูลศาสนา.** พิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพหม่อมหลวงเดช สนิทวงศ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๙.
- ธวัช ปุณโณทก. **ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน.** วัฒนธรรมไทย, ๒๕๒๔.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. **ชาวเขาในไทย.** กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์, ๒๕๐๖.
- บุปผา บุญทิพย์. **คติชาวบ้าน.** พิมพ์ครั้งที่ ๘ .กรุงเทพมหานคร: บริษัทประชาชนจำกัด, ๒๕๓๒.
- ประมวล พิมพ์เสน. **ของดีอีสาน.** สภาวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น. สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดขอนแก่น, ๒๕๔๐.
- ประวัติศาสตร์ลัวะ. **เชียงใหม่.** ล้านนาการพิมพ์, ๒๕๕๔
- ประเวศ สายกัปปี้. **ตำนานปู่แสะย่าแสะ.** จังหวัดเชียงใหม่: สภาวัฒนธรรมตำบลแม่เหียะ, ๒๕๔๓.

ปิ่น มุกข์กันต์. **มงคลชีวิตภาค ๑**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๒.

พระยาอนุমানราชธน. **เรื่องของชาติไทย**. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภา, ๒๕๑๔.

พระราชวิสุทธิโสภณ, **ประวัติเมืองพะเยาและตำนานเมืองเชียงใหม่**. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรือง
สาส์นการพิมพ์, ๒๕๒๕.

พระอริยานุวัตร เขมาจารีเถระ. **คติความเชื่อของชาวอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔ กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พลตรีดำเนียร เลชะกุลและวิลาสวงค์ นพรัตน์. **ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา:**
กรุงเทพมหานคร คณะอักษรศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓.

มานิต วลลิโกดม. **ตำนานสิงหนวัติกุมารฉบับสอบค้น**. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๑๖.

มูลนิธิ สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ**. เล่มที่
๑๑. กรุงเทพมหานคร: สยามเพรส แมเนจเม้นท์, ๒๕๓๖.

ประเสริฐ ฒ นคร. **มั่งรายศาสตร์ฉบับเส้าไห้**. พิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ. หลวงโหด
กิตยานุพันธ์ ๔ เมษายน ๒๕๑๔. โรงพิมพ์: เลียงเชียงเจริญ, ๒๕๑๔.

ศิริพร ฒ ถกลาง **ทฤษฎีคติชนวิทยาวิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

สงวน โชติสุขรัตน์. **คนตีเมืองเหนือ**. นครหลวงกรุงเทพธนบุรี: สำนักพิมพ์โอเดียนส์โตร์, ๒๕๑๕.

สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๒**.
กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๐๔.

_____. **เที่ยวเมืองพม่า**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๔.

สุรพล ดำริห์กุล. **ล้านนา: สิ่งแวดล้อม สังคมวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โครงการสืบสานมรดก
วัฒนธรรมไทย, ๒๕๔๒.

สุรัสวดี อ่องสกุล. **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อัมรินทร์, ๒๕๕๑.

เสถียร พันธรั้งษ์. **ศาสนาโบราณ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์วิทยาลัย,
๒๕๕๔.

แสง จันทร์งา. **พุทธศาสนวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สร้างสรรค์บุ๊คจำกัด, ๒๕๔๔.

_____. “ความเป็นมาเกี่ยวกับพุทธศาสนาในล้านนาไทย”. **จูลสารโครงการตำรา**. สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์. พิมพ์เผยแพร่โดยศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่. วิทยาลัยครูเชียงใหม่, ๒๕๓๐.

อนุ เนินหาด. **ผีปู่ย่า พระสงฆ์ ปู่จ่าน ป่าเฮี้ยว และสัปเหร่อ**. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์นพบุรีการพิมพ์, ๒๕๔๗.

อาสา คำภา. **การเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมและคติความเชื่อการเลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะอารักษ์เมืองเชียงใหม่**. สถาบันไทยศึกษา: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕.

_____. **ล้านนา และรัฐฉาน: ความเปลี่ยนแปลงภายใต้กระบวนการรวมศูนย์อำนาจและช่วงสมัยอาณาจักรมลายูคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙-๒๐**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาภูมิภาคศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙.

(๒) วิทยานิพนธ์:

พิมพ์นภัส จินดาวงศ์. “การดำรงอยู่และบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีอารักษ์เมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

นิตยา จันโทภาสกร. “สืบชะตา: การศึกษาเชิงวิจารณ์”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาจารึกภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๖.

พรพรรณ จงวัฒนา. “กรณีพิพาทระหว่างเจ้านครเชียงใหม่กับคนในบังคับอังกฤษอันเป็นเหตุให้รัฐบาลสยามจัดการปกครองมณฑลพายัพ (พ.ศ. ๒๔๐๑ - ๒๔๔๕)”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต**. ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗.

พระปลัดวิชา สิริภทโท (เที่ยงธรรม). “ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุของชาวพุทธ: กรณีศึกษาพระธาตุล้านนาของประชาชน จังหวัดหนองคาย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย” มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนยงค์) “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย” มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาเสนาะ กิตติเสโน (กัณห์หัต) “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและแนวปฏิบัติเรื่องการบูชาัญตามทีปรากฏในพระไตรปิฎก”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙.

พระมหาหมวด สุกกธมโม. “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพในพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาอุทิศ ศิริวรรณ. “เปรตในพระไตรปิฎก”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

วิญญู ผลสวัสดิ์. “พิธีกรรมการเลี้ยงผีบรรพบุรุษชาวไทยตำบลคำชะอี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาเอกไทยคดีศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๖.

สร้อยดี ประยูรเสถียร. “การปฏิรูปการปกครองมณฑลพายัพ พ.ศ. ๒๔๓๖ - ๒๔๗๖”. **ปริญญา มหาบัณฑิต**. ภาควิชาประวัติศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๒.

เอกสิทธิ์ ไชยปิน. “พลวัตลัทธิพิธีกรรมการลงผี: กรณีศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่ชี ลูกเลี้ยง และผีเจ้านายในจังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพัฒนาสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.

(๓) สื่อบุคคลหรือนิกส์:

กาญจนพันธุ์. “ความเชื่อดั้งเดิมของชาวล้านนา: การศึกษาจากตำนานและพิธีกรรม”. ในล้านนาในมิติวัฒนธรรม. เอกสารประกอบการบรรยายวิชาสังคมและวัฒนธรรมภาคเหนือ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕.

ประเสริฐ ฐ นคร. “อ่านและตีความจารึกใหม่” อ่างในศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. ข้อมูลใหม่ – ข้อคิดใหม่เกี่ยวกับเชียงแสนและพะเยา **วารสารเมืองโบราณ**. (๒ เมษายน-กรกฎาคม ๒๕๒๔).

มณี พยอมพงศ์. (ถ่ายถอดและเรียบเรียง) **ธรรมศาสตร์และกฎหมาย พระยามังราย**. เอกสารงานวิจัยถ่ายถอดคัมภีร์โบราณ. โครงการไทยศึกษา จุฬาลงกรณ, ๒๕๒๘.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. **ภาควิชาประวัติศาสตร์**. วิทยาลัยครูเชียงใหม่. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.treasury.go.th/pv_chainat/ewt_news.php?nid=๔๓๓, [๑๐ มกราคม. ๒๕๖๒].

อานันท์ กาญจนพันธุ์. “ตำนานพระยาเจือง”: การศึกษาทางประวัติศาสตร์. **วารสารมนุษยศาสตร์** ๑๑, (๑ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๒๕).

น.ณ. ปากน้ำ. “ศิลปสมัยเชียงแสนพะเยา” **วารสารเมืองโบราณ** ๗. (๒ เมษายน-กรกฎาคม ๒๕๒๔).

ประวัติศาสตร์ลัวะ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.cm77.com>, [๓ ธันวาคม ๒๕๕๗].

๒. ภาษาอังกฤษ

Nigel J. Brailey. The Origins of the Siamese Forward Movement in Western Laos 1850 - 1892. Unpublished Ph. D. Thesis London University, 1968.

Taryo obayashi “The Lawa and Squa Karen in Northwestern Thailand”. “Journal of Siam Society (July 1964), P.204.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย



วันจันทร์ ที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑ ขบวนแม่พระบุญ



วันจันทร์ ที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑ ขบวนแห่พระบฏ



วันจันทร์ ที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑ ขบวนแห่พระบฏ



กำลังทำพิธีอันเชิญผีดงมาเข้าทรงมาซี





วันจันทร์ ที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑ ผีตงหรือปู่แสะ-ย่าแสะกำลังกราบไหว้พระบฏ



วันจันทร์ ที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑ ต่าบลแม่เหียะ ม้าสีกำลังทรงปู่แสะย่าแสะ



วันจันทร์ ที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑ ตำบลแม่เหียะ ม้าขี่กำลังทรงปู่สะะยาสะะ



วันจันทร์ ที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑ ตำบลแม่เหียะ ม้าขี่กำลังทรงปู่สะะกำลังจะกินควายที่ชาวบ้านเอา
เลี้ยงฝัง



วันจันทร์ ที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑
ตำบลแม่เหียะ ฝัดงหรือ-ปุแสะกำลังจะกินควายที่ชาวบ้านเอาเลี้ยงฝัดง



วันจันทร์ ที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑ รูปแม่ย่าแสะ ยักข์ตาเขียว ยักข์ผู้ดูแลพระธาตุ



วันจันทร์ ที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑ รูปพ่อปู่แสะ เจ้าจิก้า ยักข์ผู้ดูแลพระธาตุ



วันจันทร์ ที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑ รูปศาลเจ้าพ่อปู่แสะย่าแสะ ตั้งอยู่ปากทางขึ้นพระธาตุดอยคำ



วันจันทร์ ที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑ กำลังทำพิธีเลี้ยงผีตุงปู่แสะย่าแสะ



PHRA PASITTHIDETH CHALEUNSOUK

วันจันทร์ ที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑

รูปกำลังสนทนาเกี่ยวกับความเป็นมาของปู่แสะ-ย่าแสะ และผีตอง

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ฉายา/นามสกุล	: PASITTHIDETH CHALEUNSOUK
วัน เดือน ปีเกิด	: วัน ศุกร์ ที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๓๒
ภูมิลำเนาที่เกิด	: นครหลวง เวียงจันทร์ ประเทศลาว
การศึกษา	: ประถมศึกษา โรงเรียนประถมสมบูรณ์วัดไถน้อย มัธยมศึกษาตอนต้นต้นสีฐานเหนือ มัธยมศึกษาตอนปลายสีโคตรตะบอง ๒๕๔๗
สังกัด	: วัดชัยศรีภูมิ ตำบลช้างม้อย จังหวัดเชียงใหม่
ตำแหน่ง	: ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดชัยศรีภูมิ ตำบล ช้างม้อย จังหวัดเชียงใหม่
ปีที่เข้าศึกษา	: ปีการศึกษา ๒๕๕๘
ปีที่สำเร็จการศึกษา	: ปีการศึกษา ๒๕๖๑
ที่อยู่ปัจจุบัน	: ๔๓๗ วัดชัยศรีภูมิ ตำบลช้างม้อย จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๐๐